

Nisan 2022

Dil ve Edebiyat

Aylık Dil Edebiyat ve Kültür Dergisi

sayı: 160

Ahmet Fezzi - Aykut Nasip Kelebek - Ayşe Kasap - Cengizhan Orakçı - Efe Eren Çınar - Ekrem Sakar
Elif Sönmezışık - Ercan Ata - Ertuğrul Aydın - Esra Karaca - Gülçin Granit - Hayrettin Taylan - İlhan Kurt
Kadir Kakcı - Kadriye Turhan Lütfi Bergen - Nurettin Durman - Özay Erdem - Sami Uluğ - Sena Yığıcı
T. Feyza Macit - Taha Yücel - Uğur Aksu - Ülkü S. Kara - Üzeyir İlbak - Vedat Eğilmez - Yağızhan Çiftçi
Yasemin Balta - Zafer Acar

DÖVİZ VE ALTIN DÖNÜŞÜMLÜ KUR KORUMALI TL KATILMA HESABI ZİRAAT KATILIM'DA

VADE
TARİHİNDE
YENİLEME
FIRSATI!

Müşteri İletişim
Merkezi
www.ziraatkatilim.com.tr

Ziraat Katılım

Paylaştıkça daha fazlası

ŞEHİTLER VE ŞAHİTLERLE ÇANAKKALE!

Üzeyir İlbak

yazar.dilveedebiyat@tded.org.tr

“Tarih, ilerisini göremeyenler için acımasızdır.”

Leone Caetani

Çanakkale 1914-1918. Dünya Mart 2022. İnsanlığın ilk büyük paylaşım felaketi Birinci Dünya Paylaşım Savaşı. Emperyal güçler bir asır önce yakıp yıkarak dünyanın yaşanacak yirminci yüzyılının felaketini inşa ettiler. O tarihlerde iki büyük imparatorluk tasfiye edildi. Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu. Bir asır önce tasfiye edilen bu iki kadim devletin topraklarında hâlâ yangın var; çünkü yangın olsun ve alevler insanlığı yaksın diye dünyayı böyle planladılar.

Bir asrı geçen zamandan sonra Çanakkale'ye ömrü bir asır olarak planlanan bir köprü yaptık. Emeği geçenlere teşekkür ederiz. Neslimize ve nesillerimize hayırlı olsun. Peki, Çanakkale'yi anladık mı? Çanakkale-Gelibolu sadece birer toprak parçası mı? Balkanlarda yaşanan felaketten üç yıl sonra bize ne anlatır? Kurtuluş Savaşı'nın birinci adımı mıdır? Çanakkale'nin komutanları hâlâ neden yer almaz anma nutuklarında ve tarih notlarında? Esat Paşa, Cevat Paşa ve Selahattin Adil Bey neden tarih kitaplarında yeterince yok.

Cevat (Çobanlı) Paşa 1870'te başlayıp 1938'e kadar, Osmanlı sarayında yaverlik yapmış, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşında fiilî olarak yer almış bir Osmanlı Paşa'sıdır. Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı sıfatıyla Çanakkale'deki en kıdemli subaylardan biridir. Çanakkale Deniz Savaşlarında (18 Mart) savunma stratejilerini hazırlamış, üstün zekâ ve askerî tecrübesi sonucu Boğaz'ın geçilmemesinde önemli hizmetler ifa etmiştir. Boğaz bölgesi komutanı olarak görev yapan Cevat Çobanlı Paşa'nın ve yardımcısı Selahattin Adil Bey'in tarih kitaplarında gereğince yer almamasının tesadüfî olma ihtimali var mıdır?

Çanakkale-Gelibolu'nun geçilemeyen hikâyesi başından sonuna kadar masa başında yazılmıştır. Deniz Savaşları ve “Çanakkale'nin geçilememesi” destanı Boğaz'ın geçilememesi ile ilgili olmasına rağmen bu kısım tarihte Havranlı Seyit Onbaşı üzerinden anlatılarak ve komutanları görmezden gelinerek basit bir hikâyeye indirgenmiştir. Dünyanın en büyük deniz donanmasını topa mermi süren bir onbaşı üzerinden anlatmanın iyi niyetli bir tarih yazımı olup olmadığı sorusunun bir asır sonra sorulması garip gelebilir. Ancak tarih “ibret” levhaları sunar; doğru anlamazsanız “felaketiniz” olur. Seyit onbaşının hakkını teslim ederek, minnettarlığımızı sunarak komutanlarının da hakkını teslim etmek ve tarihî hakikate saygı duymak gerek. Çanakkale'nin tarihi Anafartalar Komutanı Mustafa Kemal kadar belki daha fazla

siyla diğer subayların da tarihidir. Arıburnu ve Anafartalar toprağın kan ve barutla amurlaştığı alan ise Çanakkale Boğazı, denizin renginin değiştıği ve kızıla boyandığı yerdir. Gelibolu Yarımadası tarihe, Yemen'den Bosna'ya, Trablusgarp'tan Kafkasya'ya, Kudüs'e, Kutu'l-Amare'ye, Yemen'e uzanan ortak vatan savunması Őuurunun bir bütün olarak idrak edilmesidir ve son istinatgâhtır. Orada İstanbul savunulmuştur. Bir milletin izzetini kurtarmak için can verilmiş; Balkanlarda yaşanan felaketin intikamı alınmıştır. Mücadele- nin, savaşın, direnişin, stratejik savunma destanı Çanakkale Zaferi, bir başka ülkeye nasip olsaydı; binlerce kitaba, filme, diziye, araştırmaya konu edilir ve nesiller boyu yaşatılırdı. Biz orta ğretim müfredatında savaşı birkaç sayfa ile geiştirip Anafartalar Cephesi'ni anlatmakla yetindik. Oysa Çanakkale 15 yaşla 70 yaş arasındaki Türklerin, Kürtlerin, Arapların, Arnavutların, Çerkez-lerin, Lazların hatta Osmanlı tebaası Rumların direniş ve var oluş destanı, son istinatgâhlarıydı. Bir mucizenin, birlikte yaşama arzusunun, dayanışma ruhunun destanı yazıldı Çanakkale'de.

Kalbiyle, ruhuyla, aklıyla ve bütün hissiyatıyla Çanakkale'de olan Ākif bir tepede durup "Eski Dünyâ, Yeni Dünyâ, bütün akvâm-ı beşer / Kaynıyor kum gibi, tfan gibi, mahşer mahşer / ... / Dkt karnındaki esrârı hayâ- sızcasına / Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz / Medeniyet denilen kahbe, hakîkat, yüzsüz / Sonra mel'undaki tahrîbe müvekkel esbâb / öyle müdhiş ki: Eder her biri bir mlk harâb / ... / Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın? / "Gömelim gel seni târîhe" desem, sığmazsın" diye insanla- ra, insanlığa ve şehitlere seslenmeseydi, edebiyatımızda Çanakkale'ye dair ne okuyacaktık? Dönemin şair, yazar ve ressamaları yaşananları bize ulaş- tırmada maalesef kifayetsiz kaldılar.

Süleyman Nazif, "Çanakkale şehitlerine" şiirini okuduktan sonra "Al- lah'ın şehitleri olduğu gibi, şairleri de var" diye haykırır; ancak şiir yazıl- dıktan birkaç yıl sonra Sebilürreşat'da yayımlanır. Bu da "İstiklal Marşı'nın yazılış hikâyesi ve para ilişkisi kadar özel bir hikâyedir.

anakkale başta olmak üzere bu aziz ülkenin tarihinin yeniden yazıl- ması gerek. Süleyman Nazif'in seslenişiyle:

"Ey mübarek şehitler! Ey bu vatanın tarihinde ve kalbinde dünya dur- dukça yaşayacak evlatları! Yakın atalarından uzak soylarına kadar her ailesi başka bir matem in ebedi hüznünü yakından tanıyan Anadolu, bugün size ve sizin İstanbul'unuza hayran olmanın minnettarlığıyla bakıyor. Osmanoğulları padişahının başkentine göğüslerini siper etmek için gönderdiği oğulları ve onların ölenleri, kalanları, o başkent in kapıları önünde sizin arslanlar gibi d- ğştğnze şahitlik ettiler. şehriniz de adınız gibi ebedî olsun."

Mümin oruç tutmak, oruçla her türlü kötülükten uzak tutulmak ve oruçla iyiliğe tutunmak vaktindedir.

Oruca tutun ve tutsun oruç insanı imsakta, iftarda, sahurda; evde, sokakta mahallede-köyde, kasabada, kazada, şehirde, ülkede ve dünyada. Oruç ayı kutlu olsun ve insanı yeniden mümin olma Őuuruna erdiresin. ☞

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ

Adına Sahibi

Ekrem Erdem

Genel Yayın Yönetmeni

Üzeyir İlbak

Yayın Yönetmeni

Zafer Acar

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Elif Tokkal

Yayın Kurulu

Aykut Nasip Kelebek, Elif Sönmezşık,

Elif Tokkal, İlhan Kurt, Murat Ertaş,

Üzeyir İlbak, Yunus Emre Özсарay,

Zafer Acar

Tashih

Özgür Şahin

Danışma Kurulu

Ahmet Koçak, Hikmet Özdemir,

Kâmil Çakır

Ekonomik İlişkiler ve Reklam

Zekeriya Kaan

Ar-Ge Basın ve Halkla İlişkiler

Ömer Berkli

Tasarım

Selçuk Eser

Basıldığı Yer

Aktif Matbaa ve Reklam Hiz. San.

Tic. Ltd. Şti.

Söğütlüçşeme Mah. Halkalı Cad. No:245 /

1A SEFAKÖY K.Çekmece - İSTANBUL

Abonelik Servisi: 0212 581 69 12

Oğuz Kağan Alioğlu

Satış Fiyatı: 25 ₺ 6 Aylık Abone: 120 ₺

12 Aylık Abone: 240 ₺ Öğretmen: 200 ₺

Öğrenci: 160 ₺

Genel Ağ (İnternet) sitemizden de abone olabilirsiniz

ISSN: 13087797

Aylık ulusal süreli yayın

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ

Feshane Caddesi Nu: 3

Eyüp / İstanbul

Tel: 0212 581 69 12 - 581 61 72

Faks: 0212 581 12 54

yazar.dilveedebiyat@tded.org.tr

www.tded.org.tr - bilgi@tded.org.tr -

dilveedebiyatdergisi@gmail.com

dilveedebiyatdr

dilveedebiyatdergisi

dilveedebiyatdergisi

Dergiyе yazılar elektronik posta yoluyla gönderilir. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın Kurulu dergiyе girecek yazılarda gerekli gördüğü düzeltme ve değişiklikleri yapabilir.

- 01 Şehitler ve Şahitlerle Çanakkale!
Üzeyir İlbak
- 04 Bezirgân -şiiir-
Cengizhan Orakçı
- 05 Mümkün -şiiir-
Sami Uluğ
- 06 Alın Yazısı -şiiir-
İlhan Kurt
- 07 Nükleer Kelimelerle Vurma Beni -şiiir-
Hayrettin Taylan
- 08 Ne Çok Şey -şiiir-
Nurettin Durman
- 09 Kutlu Ay Ramazan -şiiir-
Kadir Kalcı
- 10 Yeniden Doğar mısın Dünya -şiiir-
Esra Karaca
- 11 Kuş Hasadı -şiiir-
Efe Eren Çınar
- 12 Mağlubiyet Yakazası -şiiir-
T. Feyz Macit
- 13 Sirayet -şiiir-
Sena Yiğici
- 14 Kardan Adam -şiiir-
Zafer Acar
- 15 Göllerde Kamış Olmak mı, Rakı Şişesinde Balık Olmak mı?
Vedat Eğilmez
- 17 "Medya Okuryazarlığı'nın Dili Var mı? 1
Elif Sönmezşık
- 21 "Adam" Yerine "İnsan" Kullanılır mı?
Ekrem Sakar
- 25 Bir Yol Kültürü Türklerin Bozkır Uygarlığı
Lütfi Bergen
- 31 Sezaî Karakoç'un "Kan İçinde Güneş" Şiirinde Avrupa
Ertuğrul Aydın
- 34 Mehmet Âkif'in Şiirlerinin Manevî Gücü
Taha Yücel
- 39 Beyoğlu'nda Nasıl Yaşıyorsun?
Sokaklardan Kitaplara Doğru Bir Çocukluk
Aykut Nasip Kelebek
- 46 Anadolu Topraklarında Dinî Müsiki
Ahmet Feyzî
- 50 Modern Bir İdeoloji Olarak Siyasal İslam Kavramı -1-
Uğur Aksu
- 56 İntihar
Yasemin Balta
- 58 Elizya Üzerine
Ercan Ata
- 60 Sığınaklar -hikâye-
Ülkü S. Kara
- 62 Takip -hikâye-
Gülçin Granit
- 64 Karpuz İmgesi -hikâye-
Özay Erdem
- 70 Bir Buketle Gelen -hikâye-
Kadriye Turhan
- 73 Bir Gün -hikâye-
Yağızhan Çiftçi
- 79 Hâkimiyet-i Milliye'den Çocuk Bayramı'na
Ayşe Kasap

Cengizhan Orakçı

Bezîrgân

Gazellerden azat edilmiş peri suretim rumuzum
İstiarelere sığınan utangaçlığım ah sen yok musun
Ben git dersem gidersin ancak keyfe kederim
Kim ne karışır ipekler yakıp kahveler pişirsem
Görülmez in çarşısında alıp satarım bakan yok
Pazarlar hep nafîle mezatta aşka pey sürülür
Kesip biçiyorum ölçsüz boynumda mezura
İğne iplikten habersiz yüksüğüm parmağımdan
Ey bezîrgân bil ki senden bir çöp dahi almadım

Gel kökünden kaç kelime varsa söylesin iştikakçı
Yazayım havaya parmağımla ıslığımla da suya
Hoş geldin ne çok bekledimdi seni pencerelerde
Okullarda köprülerde limanlarda duraklarda
Olur olmaz kahvelerde otellerde kurganlarda
Türesin kendi küllerinden bir dil çok bezginim
Sözüm yaralarda kendine derin rahneler açtı
Ey bezîrgân bil ki senden bir harf dahi almadım

Damarımdan bahçeler sağdım gül sandı âlem
Kâğıtlarda baş dönmesi sen yazdıkça ırgala biraz
Dallardan renkli balonlar hafif rüyalar kuşlara
Yayılsın havaya karahindiba şenliği uç uç böcek
Tamamlansın eksik bırakılan kitap terlik pabuç
Sahtiyan tez unuttur keçiyi hani oğlaktı sevimli
Ellerinde marifet üfler durur kara yağız debbağ
Ey bezîrgân bil ki senden bir tüy dahi almadım

Dünyanın alfabesi büyük yorgunluk konaklasa
Metropollerden çıkıp güneşe koşan şen çocuk
Bir yatak ser kırlara rüzgârın nefesi kesilmeden
Kırılmadan son harfi şehrin kapısız kervansaray
Develer tellal idi Hint'ten çıkar gelirdi Alaattin
Lambalar çoktan ovulmuştu cinler kovulmuştu
Kadim takvimlerde kocayıp kaldı ansız anlatılar
Cemreleri suya verdi başbancı köksüz saksımız
Ey bezîrgân bil ki senden bir bahar dahi almadım

Sami Uluğ

Mümkün

Umulur ki çiçek yüklü dalların alı, yazı biziz
Umulur ki kışımız, baharımız ve yazımız kadar aziz

Umulur ki narin yağmurlardan sonra açar ellerin
Umulur ki yağmurlar ellerinden, ellerin yağmurlardan serin

Umulur ki göksüz yıldızların gecesine ay serilsin
Umulur ki sütbeyaz gülüşünle çehrende dolunay belirsin

Umulur ki bölünen bir ekmeğin ortasındaki heyecansın
Umulur ki ekmek, gürbüz bir besmeleyle kapına dayansın

Umulur ki dillerde andımız yağız türkülerin nakaratı
Umulur ki türküler gökçe uygarlıkların süslü atı

Umulur ki çiçek yüklü dalların arı, balı biziz
Umulur ki yaz biziz, yağmur biz, yüz biziz, ekmek biziz, türkü biz

İlhan Kurt

Alın Yazısı

ne taşa kitabe alın yazım
ne suya düşmüş bir leke
tenden kopan bir parçayım
toprağa müstemleke
lisanım anlaşılma Arafça
lügatim şaşkın, çevirim uçuk
kelimeler dağınık lif lif
ufuklar esrik, gölgeler meczup
hayat ayaklarımda eriyor
cup cup

zaman soğuk, mavi bir dalga
akıyor rahvan rahvan
ömürde son dem,
ocak başından sürülen eyvan
ve damarlardan çekilerek
toprağa yürüyen kan

işte kan yürüyor
toprağa, ağaca ve yapağa

ilik sağıyorum gecenin kemiklerinden
çeperlerini yırtta yırtta
tutunmak için hayata
kendimi "ben"den kurtardığım gün
lisanım çözülecek

nefesim anlam kazanacak
işte o an tutunmak için değil
gitmek için sağacağım iliği
ve ellerimle oyacağım tenimi tutan kemiği

ilik akımı,
değişmeyen ve değişmeyecek olan
yalar kemik çeperlerimi
yavaşça, oya oya
acıksam, ekmek düşman olur
susasam, dokunamam suya
çaresiz sığınırım sonsuz uykuya
sokulur Münker-Nekir
sorular iç içe, yumak yumak
korkma der alının ak

-sa
kalbinde kibir
dilinde kir
yok
-sa

vakit çatar o anı
buluşurum alın yazımla
bir ürperme düşer ruhuma, titrerim
körpe fikirler öldürdüm çünkü ben
kanına girdim saf yüreklerin
celladı oldum
doğmamış iyiliklerin

peki ya siz, peki ya onlar?
Ya iblisi masum kılan düşler kuranlar?

çözülün bağı iblisin
ki gerçek iblis kim herkes bilsin
"fakat kabul etmezler!"
yine her şeyi ondan bilirler
yıkıp günahlarını sırtına
kenara çekilirler

oysa
gökten ateş sağıldığında
bir alev topu gibi düşünce hakikat
insanlığın merkezine
telaşlı kaçışlar görülecek
herkesin yabancı olduğu anda birbirine
kimse, hiç kimse sahip çıkmayacak bir
diğerine
kimisi dimdik yürürken
yüzüstü sürünecek bazıları
ve o gün herkesin avucuna düşecek
kendi alın yazısı

benim de benim de...

Rize-2008

Hayrettin Taylan

Nükleer Kelimelerle Vurma Beni

buruk güne teslim olmuş güneşin dil ucunda ağılıyordu zaman
suçu belirsiz kara gündüzün karasında aydınlanıyordu hâlin
nemli gözlerinin bulutları sardı, nem kaldıysa
ağlamaklı duruşuma sarıldı, gelişlerin ve gülüşlerin
varmaklı çiçeklerin özüne sarılmış arı gibi sarıldım çiçek özüne
hasretli anların aynasında taradım, gelmiş ve geçmiş
dev kazan gibi içimi döven ve öğüten yağmurlarındayım
yokluğun şelale gibi göğsümde akıyor
yeryüzünde tüm coğrafi şekillerine dönüşüyor yüzün
yar/yüzünde savaşta evladını kaybeden annelerin melâl hilali

en çok ay yüzünde saklı gecelerime sarılı bebek gibiyim
en çok aşk gülünde açılan baharın sırlarında saklı yâr gibiyim
en çok özlemek dalına yuva yapıp öten bülbülün sadakati gibiyim
en çok hayıflanma salıncağında sallanan belki azizi gibiyim
en çok seninle olmanın atlasında kendi rengime dönüş aziziyim
en çok kendimle buluşma okulunda seni sevme dersinde kalmış gibiyim
en çok kaybedişin çaresizliğini gören aşık gibi naçar uçurumun düşeniyim
en çok düş kırıklığımla kalbinin kırılışı arasındaki kırk ayağına dolanmış gibiyim

bekleyecek bir şey kalmayana dek seni beklemenin acizliğindeyim
yaşarken çürümenin içinde olmanın sana sağlam yanıyım
artan melâlin helalinde doğan hilalinde emziriyorum leyhalığı
bu gerçek ve aşk beni dağıtıyor

sevmek ve insan olmak kolay değil
gidememek hiç kolay değilmiş
savaş sırasında bir ülkeye sığınmış gül gibi soluşun kolay değil
çaresizlik kurşun gibi yaralıyor
içinde milyonlarca yabancı gibi olmak hiç kolay değilmiş
aşk dolu bir hayalin içinde yaşamak hiç kolay değilmiş
neşeli şarkıların ağıda dönüştüğü zamanda kanamak kolay değilmiş
yine en çok sevdiğimiz şarkının ünlemlerinde ıslanıyor kavuşmak
yine en çok sevdiğimiz filmin sonunda birbirine sarılıyor kavuşmak
yine en çok sevdiğimiz kitabın sonunda seninle bitiyor kavuşmak

savaş, insanlıkla birlikte güzel bütün sözcükleri de vurdu
kelimeler kanıyor
insan en çok dilin kurşunlarıyla yaralı
insan en çok yüreğiyle cinayet işliyor
insanın mayınları etiketleri, egoları, içindeki putları
zaten çocuklar, anneler, mazlumlar, çiçekler ölürken vuruluyor kalbim
zaten sevgisini, güzelliğini, iyiliğini silah yapanlar yaralıyor beni
nükleer cümlelerle vurma beni
zaten, sensizliğin bin bir parçasıyım şehrinaz

Nurettin Durman

Ne Çok Şey

*Sesini bırakanca rüzgârın uğultusu
Seviyor yapraklarını ağaçların
Sevmese çıkar mıydı içinden karanlığın
Ay yüzlü çocuklar büyüyünce elbet
Görecekler kendilerine dair olanı.*

*Karşıdan karşıya ne çok şey var
Ulaşılsa belki bir selam sıcaklığı
Merhaba güzelliği çıkacak ortaya
Ama insan bu kuşa kurda benzemez
Bir yerinden tutmak ister kendini.*

*Bir selam vereyim dedim açılın
Yayılsın etrafa gülün kokusu
Yolun ineceği yokuşun başında
Oh be sesim sesini buldu ya
İnsanız ya, bugün var yarın yok gibi.*

Kadir Kakcı

Kutlu Ay Ramazan

*Geldi dem-i vuslat imdi en mübarek zaman
Oldu tabiat gülzar, aşkına ya Ramazan*

*Aşkın iki büklüm eyledi şu koca mahı
Âlem ferahnak oldu bıraktı ah u vahi*

*Zincir vuruldu şeytana düşüverdi bitab
En çirkini bile aşkın eyledi afitab*

*Sendedir dertli gönüllere rahmet ilacı
Ya Rab eyle bize bu kutlu ayı baş tacı*

*Sendedir o muazzam mağfiretin miftahı
Açıp girenler basafadır, bab-ı dergâhı*

*Sendedir nar-ı cehennemden azat günleri
Ah uyansa gafletten bulabilse Kadiri*

*Ve yine sendedir cennet başının gülleri
Âşık edersin kendine garip bülbülleri*

*Giriftar eyledi aşkın ki kara sevdadır
Yok şikayetim çünkü derdime devadır.*

3
dakikada
Aşırı Kolay,
Süper Lezzet

www.nudo.com.tr
#erisnudo

Esra Karaca

Yeniden Doğar mısın Dünya

*Doğunun ve batının arasında
Sıkışmış çocuklardık
Yazdırılmış hikayelerin isyanındaydık
Dudaklarımıza kilit vuranlar karşısında
Düşüncelerimiz zindana tıklırdı*

*İnadına kuşları uçururduk
Kanat sesleri gökyüzünde
Tafralar atardı
Özgürlük akardı sağnak sağnak*

*Hantal yürekler kılgın demir gibi yanardı
Erirdi karanlıklar
Cömert gökyüzü pencerelerini açar
Yıldızları saçardı*

*Götür bizi ey yüreğim
Mavi ülkenin mor kentine götür
Kızıl saçlı kadınların
Turuncu doğan sabahlarına götür*

*Şiirler sağılsın göğüslerinden
Sussun ağlayan çocuklar
Reyhan toplansın analar
Koklasın insanlar*

*Götür bizi ey yüreğim
Uyansın tüm şehir
Kırılsın artık ikiyüzlü dünyanın aynaları
Özgür kalsın sıkışmış çocuklar*

*Yeniden yazılsın hikâyeler
Taşan bir ırmak gibi
Rengarenk düşleriyle
Doğunun batının çocuklarından...*

Efe Eren Çınar

Kuş Hasadı

Sefil kuşların makberinden geliyorum
Bütün çağlara tanık olmuş kuşların
En derininde hissettiği dokunuşların
Yükseklerde yaşadığı duyguların
Kanatlarını unutturduğu zamanlardan geliyorum

Kuşlar batıya uçmaz benim olduğum yerde
Doğuya uçmaz, kuzeye
Ve güneye uçmaz
Kuşlar yol alır
Yola koyulur
Koyulur bir kafese
Hapsedilir, bir şiire
Kuşlardan hariçti tanıdığım da yolun
Kuşlar yoluna meftun
Ben kuşluğa

Şimdi kuralısız şiirler ve kafessiz kuşlar ile geldim
Bir kuş ancak hoyrat yaşar dedim
Bunu on sekiz takvim devirdiğim gün söyledim

Korkutur kuşları yıldırımlar
Ve hazin aylardır kasımlar
Kaçmaksa eğer bu kasvetli havadan
Kaç şubatların soğuk bozkırlarına

Yol yapmayı bilmeden kaçmayı öğrendi insan
Çocukları bile kaçtı Havva'dan
Sevmeyi bilmeden, dağıldık dünyaya
Dağıldık, ben dağıldım tutkundan

Artık yalnız
Kuşlar ekeceğim
Ardından
Gönlünün çorak tarlalarına

Satırlarımda filizlenen kuşlar koyulacak yoluna

T. Feyza Macit

Mağlubiyet Yakazası

Soğuk tenimi ısıtıyor Tebriossa
Ellerinle ısınamayan bu ellerime acıyorum.
Ki sen elleriyle bahar getiren,
Hükmedersin soğuğa ve kışa
Sana sığınır tüm küstürülmüş çiçekler
Avucunda yeşermek umuduyla

Mahcubum ve mağlubum Tebriossa
Seni gör(lemeyen gözlerimin acizliğini başışla
Onların fersiz ve savruk bakışları
Yüzünü gölgeleyen mum ışığı kadar
Şanslı ve cüretkâr değiller

Dün gece düşümdeydin Tebriossa
Bir Şaman kadını büyüledi beni sana
Kalplerimizi birbirine mühürledi
-bir sanatkâr gibi-
Sonra ayinler yaptı kadın
Vurdu davuluna ve keyiflendi
Rastlantısal bir imgede buluştuk
Daimi başyapıtı olduk onun
Mistik bir düğünle düğümlenen
İki arsız ruh olduk

Bana inanmaz tavırlarla bakma Tebriossa
Yüreğim ığıl ığıl akarken
Sana ulaşamayacağından korkuyorum
Bu titrek korku yılan zehri gibi yayılıyor
Beni pençelerken bu korku
-yanmaktan yorulan mumlar gibi-
Tüketiyor umudumu

İnceliğine tutkunum Tebriossa
Tehirli bir silah gibi düştü çağıma gülüşün
Gardımı indirdin, surlarımı yıktın
İşgale gönüllü, ahulanmış bir ülkeyim karşında
Tarih beni yazsın Tebriossa

Şahrud ile Seyduna'dan neyimiz eksik?
En büyük savaşımı kendimle verdim
Ölmeyi dilerken sevgiliyi nasıl terk eder avare aşık?

Köhne umutlarımı yeşerten Tebriossa
Şaman kadının sevincini hatırla

Sena Yığıcı

Sirayet

İnsanların üzerine insanlar yağdı bugün.
Bir bebeğin ağlayışı,
Bir kadının kahkahaları yağdı.
Bir ölü yağdı, ilk en sevdiğinin attığı toprağıyla.
Sokaklar yağdı bir bir
Alınan her nefes geri verilip yağdı,
Hayattaki her şey gibi.
İşe geç kalan bir memur yağdı;
Sabahı beklemiş ama gecede kalmış bir âşık yağdı,
Karnı hiç doymadan ölmüş bir çocuk yağdı,
Onunla beraber, hayallerini resmetmiş bir çocuk daha...
Ruhunu kalbine armağan etmiş bir genç yağdı, ıslak saçlarıyla,
Sahilde tek başına oturan yaşlı adam bütün yalnızlığıyla yağdı.
Evine eli boş dönen o baba,
Taze bir anne,
Yorgun bir esnaf,
Sabahın erken saatlerine karışan sıcak ekmeğin kokusu,
Kaldırım kenarında adı olmayan bir çiçek,
Unutulmuş bir yürek...
Hepsi yağdı.
Bir boşluğu tamamlamak istercesine, farkında olmadan...
Bütün acılar; kederler, sevinçler, heyecanlar, yenilgiler, kalp kırıklıkları...
Ne varsa toplanıp yağdı.
İnsanların üzerine insanlar yağdı bugün.
Farkında olmadan...
Nereye değdiyse bulut, yağmur yaptı toplayıp her şeyi.
Kilometrelerce uzakta bir yüreğe dokundu.
Bir sokağı topladı, fırınından esnafına dek.
Bir başka sokağa kattı.
Yağmur, acılarını paylaştırdı insanların
Bu yüzdendi bir yüreği hafifletirken diğerini ağırlaştırması.
Bu yüzdendi unutulmuş her şeyi hatırlatması.
Bu yüzdendi insanların ondan sürekli kaçması.
Yağmur, yeryüzünde izi olan her şeydi.

Zafer Acar

Kardan Adam

*Kardan adam havasız kalmıştı sokak ortasında
hâlbuki havuçtan da olsa bir burnu var
yalnızdı ağaçsız kuşsuz bir ova kadar yalnız
insanlara bakıp yalvardı:*

Allah aşkına kardan bir kadın yapsanıza bana

*duydum bu yakarış dolu bahtsız duayı
bir parça kar aldım kardan adamın karnından
ona kara kaşlı kara gözlü kardan bir kadın yaptım
düştü kardan adam aşk ateşine*

*istese bir çırpıda öğrenirdi yürümeyi koşmayı
ama erimeyi seçti içten içe
Fuzuli gibi en kadim aşk taktiğiyle
su olup sürünerek ulaştı sevdiğinin ayağı dibine*

*şimdilerde ikisi de yalvarıyor Allaha
güneş çıkmasın diye*

GÖLLERDE KAMIŞ OLMAK MI, RAKI ŞİŞESİNDE BALIK OLMAK MI?

Tarih insanın zindanı mıdır? Tarihin insanın daha dünyaya gelmeden önce yaşayacağı mekânı şekillendirdiği, konuşacağı dili belli bir olgunluğa getirdiği, beraber yaşayacağı insanlarla olan ilişkilerini düzenlediği, tanımladığı, sınırladığı bir gerçek. Tarihin bu işlevine kadim İran tarihini biraz daha öne çıkarmak gibi travmatik bir gayretle “zindan” diyen Ali Şeriati, o zindanı konforlu bir ev hâline getirecek çözümleri Hegel’de bulmuştur. Bu çözümler modern insanda, en azından, tarihi kendi geleceğine fayda sağlayacak şekilde anlamlandırarak hatta yeniden yazarak zindandan çıkacağı, özgür olacağı zanni uyandırmıştır.

Birinci Dünya Savaşı’na giriş sebebimiz, kaybettiğimiz toprakları Almanların yanında savaşa girersek ancak geri alabiliriz inancı, Çanakkale Savaşı’nın sonucu ise İtilaf Devletlerinin boğazları geçip Rusya’ya yardım götüremediği için Çarlık Rusya’sının yıkılıp yerine Sovyet Rusya’nın kurulmasıdır. 1914 -1921 yılları arasında yaşanan hadiseleri genel olarak bu şekilde yorumlamak bizi tarih zindanından kurtarmıştır. Bu şekilde yorumlayan herkesi kurtuluşa götürmüştür.

Mehmet Âkif Ersoy’un Çanakkale şehitlerine hitaben, *“Ne büyük-sün ki kanın kurtarıyor Tevhid’i/ Bedr’in aslanları ancak bu kadar şanlı idi.”* demesi, o zaman yaşanan hadiseleri Tevhid’i kurtarmak olarak yorumlaması, 1923’ten sonra bırakın ikinci meclise girmeyi Türkiye’de yaşamasına bile büyük zorluklar çıkarmıştır.

İnci Enginün’ün “1915’te bütün Türk gençleri ile birlikte Çanakkale’de savaşmış fakat bu tecrübelerinden pek az bahsetmiştir” dediği Ahmet Haşim, 1911-1921 yılları arasında şiir yayımlamamıştır. 1921’de *“Bir Günün Sonunda Arzu”* şiirini yayımlayınca anlamsız bir şiir olduğu gerekçesiyle, hatta milletimiz bu kadar savaş ve acı içindeyken bunlardan hiç bahsetmeyen bir şiir olduğu gerekçesiyle çokça eleştirilmiştir. Çanakkale Savaşı’na yedek subay olarak katılmış bir şairi, savaşla ve onun getirdiği acılarla hiç alakası olmayan insanlar böyle bir gerekçeyle kınamışlardır. Aslında “Bir Günün Sonunda Arzu” şiirinin Çanakkale şehitlerine yazılmış ikinci şiir olduğunu herkes biliyordu. Kızmalarının

sebebi Çanakkale Savaşı'na yüklediği anlamı açıkça dile getirmemesiydi. Haşim'e, düşüncelerini açıkça söyle ve tarafını belli et, diyorlardı eleştirilerinde. Şiirin Âkif'in şiiriyle aynı anlamda daha doğrusu aynı şuurda olduğu rahatsız ediyordu bazı edebiyat çevrelerini. Nurullah Ataç'ın savunması, olumlu yönde yaptığı eleştiriler bu meselenin büyümeden kapanmasına sebep olmuştur. Sefer Aşır Eraslan'ın dediği gibi *"Savaş, yine savaş, yine savaş / Boğaz'da bir çığlık koptu canhıraş"* diye bir şiir bekliyorlardı herhâlde.

"Karanfil" şiiri 1923'te yayımlanmıştır. Hem "Karanfil" şiiri hem de "Bir Günün Sonunda Arzu" şiiri Çanakkale ve İstiklal Savaşı'na uzak şiirler değildir.

*"Yorgun gözüme halklarında
Güller gibi fecr oldu nümâyan,
Güller gibi...sonsuz, iri güller
Güller ki kamıştan daha nâlân;
Gün doğdu yazık arkalarında!"*

"Güller ki kamıştan daha nâlân" mısraını geleneksel şiirimizin mazmunlarından uzak düşünmediğimiz zaman şiirin anlam dünyasına giriş yapabiliriz. *"Göllerde bu dem bir kamış olsam"* mısraındaki kamışlar, tek dizlerinin üstüne çökmüş bir tabur askerin akşam alacalığında sağ ellerinde tuttıkları mavzerler değil midir? Güller, sonsuz iri güller, o mavzerleri tutan Mehmetçikler değil midir? O askerlerin her biri yârin dudağından getirilmiş, bir katre alev olan karanfil değil midir?

Benim ruhum da acısından bu şiiri böyle anlıyor. *"Düşükçe vurulmuş gibi, yer yer / Kızgın kokusundan kelebekler / Gönlüm ona pervane kesildi"* mısraları *"Vurulmuş tertemiz alından uzanmış yatıyor"* mısraının taşıdığı anlamdan ne kadar uzak?

Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da kaybetmiş olduğu torakları geri almak ümidiyle Almanların yanında savaşa girdiği gerekçesi Âkif'in ve Haşim'in şiirinde yok. "Hey on beşli,

on beşli" türküsünde de yok. 15 doğumlu olanları cepheye gönderen annelere bu gerekçe izah edilemez. Hatıralarına da yakışık kalmaz. Ama bu genel gerekçe kabul edilmeseydi 1923'ten sonraki yol yürünemezdi. Mesele de zaten burada. Çanakkale Savaşı ve İstiklâl Harbi "İslam'ın yeryüzünden silinmesi çabasına karşı verilmiş muazzam bir mücadeledir" anlayışı resmî tarihte kabul görseydi ne yazımız değişebilirdi ne de kıyafetlerimiz. Bu kabul, daha doğrusu bu gerçek yerini bir yalana bırakmamış olsaydı Türk kelimesi çok farklı bir şekilde anlam kazanacaktı. Yani en azından namaz kılmayan oruç tutmayan bir kişi kendisine Türk'üm diyemeyecekti. İşte bu tarih zindanından bu vasıflara uymayanları çıkartan, Türk zannettirecek kadar özgürlüğe kavuşturan bu yanlış algıdır. Çanakkale Savaşı şairin benzettiği Bedir Savaşı gibi İslam'ın yeryüzünden silinmemesi mücadelesiydi. Yoksa İngilizler Almanların topraklarını almak içinsavaşıyordu da bizmi araya girdik? Madem hedefimiz Osmanlı'nın kaybedilen topraklarıydı, neden Cumhuriyet'i kurarken Osmanlı'ya sahip çıkmadık? Türkiye Osmanlı'dan kalan son toprak parçası mıdır, yoksa İslam'ın tek kalesi mi?

Âkif açık bir şekilde, Haşim ise -sembolist, izlenimci huyundan- kapalı bir şekilde söylemiş işin aslını. Şairler kadar cesur olamamış belki ama bu kadarıyla bile ağır eleştirilere uğramış.

*Altın kulelerden yine kuşlar
Tekrarım ömrün eder ilan.
Kuşlar mıdır onlar ki her akşam
Âlemlerimizden sefer eyler?*

*Akşam, yine akşam, yine akşam
Bir sırma kemerdir suya baksam;
(Üstümde sema: Kavs-i mutalsam!)*

*Akşam, yine akşam, yine akşam
Göllerde bu dem bir kamış olsam!* 📖

“MEDYA OKURYAZARLIĞI”NIN DİLİ VAR MI? 1

Bir Kültürel İletişim Sağlayıcısı Olarak Medya ve Medyadaki Dil

RTÜK tarafından kurulan www.medyaokuryazarligi.gov.tr sitesi üzerinden Türkiye’de yaygınlaştırılması amaçlanan *medya okuryazarlığı*’nın sitedeki tanımı şöyle: “*Yazılı ve yazılı olmayan, büyük çeşitlilik gösteren formatlardaki (televizyon, video, sinema, reklâmlar, internet v.s.) mesajlara ulaşma, bunları çözümleme, değerlendirme ve iletme yeteneği...*”^[1] *Medya okuryazarlığı* kavramı, site-de “öncü” olarak nitelendirilen Batılı ülkelerden ve dolayısıyla İngilizceden (medya lidrisiy: *media literacy*) çevrilerek dilimize kazandırılmış.^[2] Tanıma göre eğitim programının, çocukların medyayla alışverişinin daha sağlıklı ve şuurulu olmasını sağlama önceliği var. Faaliyetin tanımı ve site içerisinde yer alan açıklayıcı ifadelerin birçoğu, NivYork (NewYork)/ABD’den yayın yapan medialiteracynow.org^[3] sitesindeki tanım ve açıklamalarla örtüşüyor. *Okuryazarlık*, TDK Türkçe Sözlük’te “Okuyazar olma durumu” diye tanımlanmış. *Okuyazar* ise “Okuması yazması olan, öğrenim görmüş” anlamına geliyor. Yani dille doğrudan ilişkili. Zaten kavramın İngilizceden Türkçeye çevrilerek dolaşıma girmesi de bu yüzden; Türkiye’de medya iletişimi en yoğun biçimde resmî dil Türkçe üzerinden sağlanıyor.

Medyayı etkili, verimli kullanmak, zararlı ve yanıltıcı tesirlerinden yeni nesilleri korumak için girişilen “Medya Okuryazarlığı” faaliyetinin temel taşlarından birisi *dil*. Çünkü kavramın varlık sebebi *okuryazarlık*.

Dil

Dil, TDK Türkçe Sözlük’te “*İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma*”^[4] olarak tanımlanıyor. Bu bağlamda dil, en kısa tanımıyla bir iletişim aracı. Aynı sözlükte ikinci sırada yer alan “*Bir çağa, bir gruba, bir yazara özgü söz dağarcığı ve söz dizimi*”^[5] tanımı, dile daha sınırlı bir alan içinde kimlik kazandırıyor. Dolayısıyla iletişimin merkezinde yer alan dil, insanların bir araya gelmesi, topluluk ve millet olabilmeleri için gerekli altyapının merkezinde. Fertlerin birbiriyle verimli bir etkileşim içinde olabilmeleri, bilgi ve duyguları aktarmaları, eşyayı anlamlandırarak kültürel bir fonksiyon kazandırmaları ortak lisanla mümkün. Toplumlar ortak bir dille konuşmaz, düşünmez, hayal kurmaz, mevcut

dilini korumaz ve zenginleşmesi için çabalamazsa; dilin bileştirici gücünden, taşıdığı ilmî, edebî, manevi değerlerden, birikim ve hafızadan yoksun kalıyor.

Dilin en değerli unsurları kelimeler. Her medeniyet, kendi kimliğini kelimelerle inşa etmiş ve kültür değerlerini onlara yüklediği anlamlarla şifrelemiş. Dil, medeniyetlerin, milletlerin ve onların parçası olan fertlerin birbirleriyle ve dış dünyayla iletişimini sağlıyor, hayatı kolaylaştırıyor ve etkileşimi artırıyor. Dilin korunması ve kurallarına sadık kalınarak geliştirilmesi özel bir çaba gerektiriyor. Bu sayede o dile has yerleşik kurallar ve özellikler yaşatılıyor ve yaygınlaştırılıyor. Zira dil, ortak bir ses bütünü. Bilhassa kitle iletişim ve haberleşme araçlarından yayılan/benimsenilen ortak sesin toplumun kültürel değerleriyle uyumlu olması gerekiyor ki geçmiş ve gelecekle köprü kurulabilsin.

Medya

Latince kökenli *medya* İngilizce *media* kelimesinden dilimize geçmiş ve basın-yayını temsil eden her unsuru içeriyor. *TDK Türkçe Sözlük*'te "iletişim ortamı" ve "iletişim araçları" olmak üzere değişkenli bir tanımla karşılık buluyor.^[6] Çentlir (Chandler) ve Monday'in (Munday) Oxford (Oxford) Üniversitesi tarafından 2011'de yayımlanan *Medya ve İletişim Sözlüğü*'nde, medyanın tanımı kitle medyası ve mecra kelimeleri üzerinden yapılmış. "İletilerin ve kültürel formların (özellikle haberler, enformasyon, eğlence ve reklamcılık) üretimi ve geniş, oldukça dağınık ve heterojen izler kitlelere dağıtımına yönelik çeşitli teknolojik araçlar. Günümüz dünyasında bu araçlar, televizyonu, radyoyu, gazete ve dergileri, çok satan kitapları, ses CD'lerini, DVD'leri ve interneti içerir. Kitle medyasının kökleri genellikle, 1450 civarında Gutenberg'in yazı baskısını ticari olarak

kullanmaya başlamasına ve 17. yüzyıldaki ilk gazetelere dayandırılır" şeklindeki izah, tarihçeye ilişkilendirilmiş bir tanım. Aynı sözlükte ikinci tanım şöyle: "Bu kanalları kullanan üretim ve dağıtım malzemeleri üzerine kurulu başlıca ekonomik, politik ve toplumsal kurumlar."^[7] Mecra da "içinde iletişimin gerçekleştiği araç veya birim; genellikle kanal ile eşanlamlı" olarak tanımlanmış.^[8]

Yukarıdaki tanımlar, medyayı bir iletişim mecraları bütünü olarak algılamamıza yardımcı. "Günümüz dünyası" vurgusu, medyanın her gün güncellendiği, yeni biçimler, yeni araçlar, yeni yol ve yordamlar eklenerek yol aldığı, içeriğinin her gün yeniden inşa edilebildiği, kitleleri sınıflandıran içerikler ürettiği, ilettiği unsurlar ve iletme araçları bakımından gün geçtikçe karmaşıklaştığı; internet ve sosyal medya ile dünyada yaşayan herkesin edilgen bir medya takipçisi olduğu kadar etkin bir içerik üreticisi de olabildiği gerçeğiyle bizleri yüzleştiriyor. Nitekim, Nijat Özön'ün TDK tarafından 1981'de basılan *Sinema ve Televizyon Terimleri Sözlüğü*'nde *medya* kelimesine yer verilmemiş. Zira o dönemde, "sınırları ve kapsamı belli olmayan"^[9] medya kavramı yerine *basın-yayın* genellemesi mevcuttu. Bu durumda medya kelimesinin kamuoyunda zikredilir olması devletten bağımsız yayıncılığın ve internetin yaygınlaşmasıyla gelişen bir durum, denebilir.

Basımın, bir medya kavramı olarak tanımı kısaca *matbaa*. İkinci anlamı ise "Gazeteciler veya herhangi bir türden haber kuruluşu için bir ad aktarması" olarak verilmiş.^[10] *TDK Türkçe Sözlük*'te "Gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yazılı yayınların bütünü, matbuat" şeklinde tanımlanıyor. Günümüzde ise bu yayınlara basılı medya deniliyor ve yalnızca basılarak çoğaltılan haberleşme ürününü değil, elektronik ortamda yayımlanan haberleş-

me ve iletişim unsurlarını da kapsıyor^[12]. Zira dijital devrim, birçok gazete ve derginin kâğıda basımdan vazgeçmesine, yalnızca elektronik ortamda var olabilmesine aracılık ediyor. Gazeteler genelde günlük veya haftalık çıkan güncel yayınlar olarak sınıflandırılırken; dergiler haftalık, aylık, mevsimlik ve yıllık olarak varlık gösteren süreli yayınlar.

İletişim sözlükte, duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, iletişim olarak tanımlanıyor^[13]. “*Bir iletişim fenomeni, yani olayı*”^[14] şeklinde tanımlanan dil, iletişimi kuşatıyor. Dolayısıyla medyanın ana aracı *dil*. Medya ise bir bakıma görünür nitelikteki *iletişim* biçimi olduğundan basın ve yayımla temelleniyor.

Medyamızın Dil İmtihanı

Osmanlı’da basın yayının Bâbiâli’deki gelişimi Tanzimat’la paralellik gösterdi. Aynı dönemde Batı ülkelerinde açılan elçilikler sebebiyle özellikle yabancı kelime istilası dilimizde ziyadesiyle hissedilmiş, Fransızca âdeta ikinci dil hâline gelmişti. Matbaa da yabancı dillerden birçok kelimenin dilimize girişini hızlandırmıştı. Dile pelesenk olan birçok Batılı kelime, münevverlerin metinleriyle yazıya geçirilmiş ve dilimize daha fazla yerleşmişti. İlk gazetenin yayımlandığı 1831’den itibaren ve Batı kaynaklı edebî türlerde eser verilmeye başlanmasıyla yazar ve dolayısıyla okur dilde de daha Batılı bir çizgiye yönelmişti. Meşrutiyet’le birlikte Servet-i Fünûn ve Sadeleşme akımının temsilcileri arasında meydana gelen şiddetli dil tartışmalarına rağmen Bâbiâli’de orta bir yol tutturulamamıştı. Yine de matbuat dünyası, edebiyat muhiti ve münevverlerin rehberliğinde dildeki çö-

züksüzlüklerin aşılması hedeflenmiş, devlet otoritesi bu tartışmalarda herhangi bir rol üslenmemişti. Cumhuriyet sonrasında ise Dil Devrimi ve “Öz Türkçecilik” akımının başlamasıyla basın-yayın organları ve yazarları devlet otoritesinin belirlediği çerçeve, kaide ve “cep kılavuzlarıyla” yönlendirilmişti. Ancak edebiyatçılar, bu tasfiyenin dışında kalmaya gayret etmişti^[16]. Nihad Sâmi Banarlı, Dil Devrimi’ni bizzat başlatan Mustafa Kemal’in bile bu yanlıştan geri dönmek istediğini, ancak vefatından sonra devletin geri adım atmadığını şu sözlerle açıklıyordu: “*Atatürk’ün son vasiyeti Türkçeyi özleştirme adıyla yapılan kelime katliâm’ından kurtarmak ve tabîi yola girmek olduğu hâlde, bu büyük adamın vefatı üzerine, aynı dâimiler, Atatürk’ün gösterdiği bu en doğru yolu derhal terk etmiştir. Yukarıdan gelen, bu hedefe tamamen zıt bir emirle, tekrar, dilde tasfiyeciliğe, özleştirilmeciliğe ve öztürkçe adı altında yine zevksiz ve seviyesiz kelime uydurmaya hız verilmiştir.*”^[17]

Son üç yüzyıl boyunca toplumumuzda dilin gelişim, değişim ve dönüşümünün en etkin şekilde medya araçlarıyla sağlandığı bir gerçek. Türkiye’de Cumhuriyet öncesinde ve sonrasında meydana gelen dil değişimi, doğrudan kitle iletişim ve haberleşme araçlarına yansdı, bir veya birkaç merkezden yapılan yayınlarda kullanılan dil, toplumun genelinde önemli tesirler meydana getirdi. Çünkü söz konusu araçlar, yani medya istisnasız bütün toplumlarda önemli bir etki merkezi olarak varlık gösterdi.

Bir medya unsurundan çoğalan ve yayılan doğru ya da yanlış her yeni söylem, kimi zaman uzun süre kitleleri etkisi altına alarak dil alışkanlığına dönüşüyor. Günümüzde basılı yayınlardan ziyade herkesin ulaşabileceği ekran imkânı ve dijital yayımla medyanın kuşatıcılığı en üst seviyeye

FATİH

**Kalite,
Sağlık ve
Güvenin
Markası**

Çocuklar için güvenlidir.
safe for children

**YERLİ
ÜRETİM**

EN71-3
European Safety Approval

Tüm ürünlerimizin; **kanserojen azo boya, fitalat ve ağır metal** testleri yapılmıştır.

SAĞLIĞA ZARARLI MADDE İÇERMEZ

ulaşmıştır. Akıllı telefon ve tabletlerle her an medyayla iç içe olduğumuza bakılırsa bu mecralarda kullanılan dilin toplumu- muz üzerindeki etkisi de ortaya çıkıyor.

Medya, Dil ve Etkileşim

“İletişim medyasını toplumların yük- selişinin asli bir parçası” olarak gören Con B. Tampsin (John B. Thompson), medya gelişiminin modernite ile dolaylı da olsa etkin bir etkileşim içinde olduğunu savunur. “İle- tişim medyasının kullanımının, toplumsal alanda yeni eylem ve etkileşim biçimlerinin kurulmasını, yeni toplumsal ilişki biçimleri- ni ve başkaları ve kendiyile yeni ilişki kur- ma şekillerini içerdiğini anlamamız gerek” diyen Tampsin (Thompson), modernitenin doğasını anlamayı, iletişim medyasının an- laşılmasına bağlar ve modern toplumlarla ilgili araştırmalarda bu alanın yeterince in- celenmediğinden dem vurur^[18].

Medyadaki dil, kültürel iletişimi yansıtır. Birbirinden uzak ve yabancı kül- türler kitle iletişim araçlarıyla taşınarak küresel sahada vitrine taşınıyor; basılı, görsel ve dijital medya kültürlerarası alış- verişin ve küreselleşmenin 2000 sonrası en etkin araçları olarak öne çıkıyor.

Türkiye’de özel kanallarla birlikte dilin bozulması ve yaşanan erozyon, top- luma bir kültürel yozlaşma olarak yansıdı; böylece medya, sokağı ve gündelik hayatı doğrudan etkileyen gücünü gösterdi. Ya- bancı kelimelerin Türkçeyi istilasını kolay- laştıran kaygan zemin güçlendi ve bunun- la da kalınmadı; Türkçenin kurallı cümle kurma, kelime zenginliği, anlama kabiliye- tinin gelişimi ve doğru telaffuz gibi dili ve ifadeyi güzelleştiren yapısı, yeni nesillerin ilgi alanlarından uzaklaştırıldı. Nesil keli- mesine yabancılaştı ve gün geçtikçe bu açılma daha da arttı. Dünyayı saran, her-

kese etkili bir alan oluşturma fırsatı veren, bunu yaparken de genelde sınır ve kural koymayan/tanımayan medya, sınırların ve sınırlandırmaların giderek güçleştiği ger- çegi göz ardı edilmeden, tarihî sürecinde olumlu-olumsuz etkileri ve güdüm gerçek- liği üzerinden değerlendirilmeye muhtaç.

Yukarıdaki “Medya Okuryazarlığı” tanımına göre -her ne kadar “dil”e bel bağlamasa da- eğitim faaliyetlerden bek- lenen, doğru ve güzel Türkçe ile ülkemiz medyasının Türkçe varlığını sorgulama konusunda fertleri şuurlandırarak etkin bir yönlendirmedir.^[19] www.medyakurya- zarligi.gov.tr sitesinde UNESCO ve UNİ- CEF işbirliği ile hazırlanan muhtevanın bu kaygıyı ne derece giderebildiği ikinci fas- lın konusu.

Dipnotlar

- 1- <https://www.medyakuryazarligi.gov.tr/index.php> (Son erişim tarihi: 25 Mart 2022)
- 2- <https://www.medyakuryazarligi.gov.tr/index.php> (Son erişim tarihi: 25 Mart 2022)
- 3- <https://medialiteracynow.org/what-is-media-literacy/> (Son erişim tarihi: 25 Mart 2022)
- 4- “Dil” Maddesi, *TDK Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/> (Son erişim tarihi: 20 Aralık 2021)
- 5- “Dil” Maddesi, *TDK Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/> (Son erişim tarihi: 20 Aralık 2021)
- 6- “Medya” Maddesi, *TDK Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/>
- 7- Daniel Chandler -Rod Munday, *Medya ve İletişim Sözlüğü*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018, s. 242.
- 8- A.g.e., s. 271.
- 9- Dr. Bekir Kocadaş, “Kültür ve Medya”, *Bilgi*, Yaz/2005, sayı: 34, s.5.
- 10- Daniel Chandler -Rod Munday, *Medya ve İletişim Sözlü- ğü*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018, s. 44.
- 11- “Basın” Maddesi, *TDK Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/> (Son erişim tarihi: 20 Aralık 2021)
- 12- Daniel Chandler -Rod Munday, *Medya ve İletişim Sözlü- ğü*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018, s. 44.
- 13- “İletişim” Maddesi, *TDK Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/> (Son erişim tarihi: 20 Aralık 2021)
- 14- “Dil” Maddesi, *TDK Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/> (Son erişim tarihi: 20 Aralık 2021)
- 15- Fatih Sezgin, *Türkçede Batı Kaynaklı Kelimelerin Yoğunlu- ğu*, TDK Yayınları, No:844, Ankara 2004, s.13
- 16- D. Mehmet Doğan, *Türkçenin Cenaze Töreni: 1. Türk Dil Kurultayı*, Yazar Yayınları, Ankara 2020, s.8.
- 17- Nihad Sâmî Banarlı, *Türkçenin Sırları*, Kubbealtı Neş- riyâtı, İstanbul 2007, s.295.
- 18- John B. Thompson, *Medya ve Modernite* (Çev: Serdar Öztürk), Kırmızı Yayınları, İstanbul 2008, s.14,16.
- 19- Yazının ikinci kısmında Medya Okuryazarlığı faaliyet- lerinin mevcut muhtevası değerlendirilecektir.

Ekrem Sakar

"ADAM" YERİNE "İNSAN" KULLANILIR MI?

İlkokul öğretmenim bir gün oyun olsun diye sınıfta her birimizin ileride hangi mesleği seçeceğine dair tahminde bulunuyordu. Kimine mühendis, kimine doktor, kimine öğretmen olacağını diyordu. Saydıklarının çoğu o zamanın prestijli meslekleriydi. (Herhâlde şimdi olsa yazılımcı, kripto yatırımcısı yaşam koçu vs. derdi). Bana gelince belki uzun boylu ve ciddi duruşumdan dolayı subay demişti (Oysaki mütemadiyen eylemlerini sorgulayan biri olarak askeriyede çok zorlanırdım). Bazı çalışkan kızlara ise, "Sen bilim adamı olacaksın!" dediğinde bunu ne öğretmen, ne öğrenciler, ne bu vakayı anlattığımız veliler yadırgadılar. Peki, siz bu cümlede bir tuhafılık olduğunu düşündünüz mü? Zira kızların bilim için de olsa "adam" olarak tanımlanması şimdilerde garipsenebilir. O yüzden son yıllarda kadın erkek ayırmadan "bilim insanı" tabiri kullanılmaya başlandı. Madem "adam" kelimesini kullanmamakla cinsiyetçilik meselesinin çözülmesine katkımız olacak, biz de zamanın ruhuna ayak uyduralım diye ağızımızı buna alıştırdık. Lakin geçenlerde rastladığımı "iş insanı" tabiri gösterdi ki meğer "adam" kelimesinin erillik ifade ettiği düşünülerek "insan" sözcüğüyle değiştirilmesi bilimsel sahaya özgün değilmiş. İyi de bu "adam" ile "insan" aynı şey midir de birbiri yerine kullanıyoruz?

Öncelikle Türkçenin erillik-dişillik yönünden dünyadaki çoğu dile kıyasla nötr olduğu gerçeğini dile getirmemiz gerekir. Varlık âlemindeki herhangi bir şey Türkçede eril ve dişil olarak tanımlanmazlar. Mesela "güneş" Almandada (die Sonne) ve Arapçada (الشمس) dişil

olup "ay" yine Almancada "der mond" ve Arapçada (القمر) erildir. Rusçada ise "güneş" (солнце) nötr olup "ay" (Луна) dişildir. Erillik ve dişillik kişileri de etkiler. Üçüncü. tekil şahsı gösteren zamir İngilizcede (he, she, it), Almancada "er, zi, es" (er, sie, es), Rusçada (он, она, оно) şeklinde üçe ayrılırken Arapçada (هو، هي) şeklinde ikiye ayrılır. Ayrıca eril-dişil ayrımı olan her dilde eril unsur daima baskındır. Söz gelimi bir grupta oluşan kimselerin erkek mi kadın mı olduğu bilinmiyorsa eril köklü kelime kullanılır. Hatta 100 kişilik bir grubun içinde 99 kadın 1 erkek olduğu durumda da eril köklü kelime tercih edilir. Buna karşın Türkçede üçüncü şahıs kullanılarak bir kişiyi cinsiyetini sezdirmeden sayfalarca anlatmak mümkündür. Dillerdeki eril baskınlığın sadece gramere değil, kelime kökenlerine yansıdığı da görülür. Mesela "insan" anlamına gelen kelime İngilizcede hümin (human) eril kökten türetilmiş olup Almancada der menş (der Mensch) ve Rusçada (человек) dişil kullanımı olanaksızdır.

Türkçenin her ne kadar cinsiyete göre teşekkül etmiş bir grameri olmasa da erillik ve dişillik ifade eden bazı kelimeler Türkçede de mevcuttur. Mesela "adam" kelimesinin tek başına kullanıldığında erillik ifade ettiğini kimse yadsıyamaz. Türkçedeki bu sözcük, semavi dinlerin ortak itikadına göre ilk yaratılan insan olan Âdem'den bozmadır. Aynı isim her dilde üç aşağı beş yukarı aynı telaffuz edilirken Türkçeye Arapçadan geçmiştir. (Ondan önce Türkçede "adam" anlamına gelen sözcük "er" idi). Peygamber olan "Âdem" ve erkek bir ferdi tarif eden "adam" eski harflerle aynı yazıldığı için Harf İnkılabı'ndan önceki sözlüklerde bütün anlamları aynı madde (آدم)

Dilde cinsiyetçilik, cinsiyetlerin belirtilmesi ve belirginleştirilmesinden değil, bir cinsiyetin diğerine üstün kabul edilmesinden neşet etmektedir. Bununla beraber erillik ya da dişillik ifade eden sözcüğe olumlu anlam yüklenmesi, mutlak anlamda o cinsin üstünlüğü olarak yorumlanmamalıdır. Örneğin "İşini adam akıllı yap" cümlesinde "adam"ın müspet anlamda kullanılması, erkeğin dışıdan daha üstün olduğu anlamına gelmez.

altında verilir (Latin alfabesine geçince de peygamber adı Âdem ile yokluk anlamına gelen "adem" eş yazımlı hâle gelmiştir. Örneğin Âkif Paşa'nın "Adem kasidesi"ni bilmeyen biri "Âdem kasidesi" şeklinde telaffuz edebilir. Güzel bir şiirdir). Mesela *Kâmûs-ı Osmânî*'de "ilk peyda olan insan", "birinci peygamber", "erkek", "er kişi", "terbiyeli", "güzel huylu", "doğru sözlü", "hizmetkar", "dost" derken son anlamı "nev-i beşerden her biri, insan" olarak verilir. Yani "adam" bir yandan erkeklik ve erlik anlamı, diğer yandan insan anlamı taşımaktadır.

Doğrusu, "adam" sözcüğünün deyim içinde kullanıldığı zaman çoğunlukla "erkek"ten ziyade "insan"a ya da "düzgün insan"a işaret ettiği görülür: "Beni adamdan saymıyor mu?", "Sen uğraş, didin, adam et, o da sırt çevirsin sana!", "Adam gibi otursana şurada!", "Umarım o da bir gün adam olur.", "Adam sen de, gelmezse gelmesin.", "Bu işyerinde adam kayırıyorlar", "Adam kıtlığında müdür yaptılar işte...", "Utancından adam içine çıkamaz artık", "Arkadaşlık kuracağı zaman adam seçer", "Bu işi yaptırmak için tam adamını buldun!" gibi atasözlerinde de durum çok farklı değildir:

"Adam adama gerek olur, iki serçeden bökör olur", "Adam adama yük değil, can gövdeye yük değil", "Adam adamdır olmasa da pulu, eşek eşektir olmasa da çulu", "Adama dayanma ölür, ağaca dayanma kurur.", "Adamın ahmağı malını döver", "Adam olana bir söz yeter" örneklerinde görüleceği üzere "insan" mânâsına gelmektedir. Keza bir safсата çeşidi olan "ad hominem" Türkçede "adam karalama" olarak karşlanır (Belki o "adam" da artık "insan"a dönüşmüştür).

Dilde cinsiyetçilik, cinsiyetlerin belirtilmesi ve belirginleştirilmesinden değil, bir cinsiyetin diğerine üstün kabul edilmesinden neşet etmektedir. Bununla beraber erillik ya da dişillik ifade eden sözcüğe olumlu anlam yüklenmesi, mutlak anlamda o cinsin üstünlüğü olarak yorumlanmamalıdır. Örneğin "İşini adam akıllı yap" cümlesinde "adam"ın müspet anlamda kullanılması, erkeğin dişiden daha üstün olduğu anlamına gelmez. Benzer bir örneği tam tersi için de verebiliriz. Söz gelimi "ana" kelimesi dişillik ifade eder. Fakat "ana yol", "ana haber", "ana akım", "ana esaslar" derken onun dişillik ihtiva etmediği izahattan varesidir. Burada "ana" kelimesinin "temel" mânâsına gelmesi hasebiyle ona pozitif bir anlam atfedilmesini, dişilin erile üstünlüğü olarak yorumlamak makul değildir. "Neden ana yol diyoruz da baba yol demiyoruz?" diye itiraz etmek son derece saçmadır.

Gelelim "adam" kelimesi yerine kullanılan "insan" sözcüğüne. "İnsan" da "adam" gibi Arapça kökenli bir sözcüktür ve kökeni olan "üns"ün yakınlık, alışkanlık gibi anlamları vardır. İki kişi arasında ya-

kınlık kurulduğunda, "Aralarında ünsiyet peyda oldu" diyerek bu kelimeyi Türkçede kullanmış oluruz. Görüldüğü üzere "insan" köken itibariyle erkeği ya da kadını çağrıştırmaz. Aynı şekilde eski sözlüklerde de erkek cinsini ima eden bir kullanımı bulunmaz. Binaenaleyh cinsiyetten arındırılmış, nötr bir kelimedir. "Adam" yerine kullanılmasının nedeni de muhtemelen bu "cinsi yansızlık"tır. Ancak bu, "adam" yerine kullanılmasını meşru kılmaz. Mesela "Kitaplar Ahmet'in kafasına düşmüş" ve "Kitaplar Ahmet'in başına düşmüş" cümlelerinde "kafa" ile "baş" müteradif kabul edilirken "Vay başıma gelenler!" yerine "Vay kafama gelenler!" ya da "Kafan çalışmıyor mu senin?" yerine "Başın çalışmıyor mu senin?" diyemeyiz. Kaldı ki "insan" ile "adam" eş anlamlı da değildir. "İnsan"ın ilk anlamı memeli bir canlıdır, dolayısıyla biyolojik hususiyeti vurgular. Örneğin "İnsanı hayvandan ayıran konuşma yeteneğidir" cümlesinde "adamdan ayıran" diyemeyiz. "İnsan" ikincil olarak toplumun her bir bireyi kastedilerek kullanılır. Mesela "3000 yıl önce insanların başlıca geçim kaynağı tarımdı." derken "adamların geçim kaynağı" diyemeyiz. Bunun gibi "insanlık tarihi" yerine "adamlık tarihi", "insanlık hâli" yerine "adamlık hâli" gibi kullanımlar hem kulağı tırmalar hem de meramı anlatmaz.

"İnsan" ve "adam" bazen birbirinin yerine geçemiyorken yukarıda "adam" kelimesinin kullanımlarına verilen örneklerde "adam" yerine "insan" sözcüğünün kullanılabilidiğini gördük. O hâlde her eş anlamlı ve yakın anlamlı kelimenin durumunda olduğu gibi "adam" ve "insan" bazen birbiri yerine kullanılabiliyorlar, ba-

zen kullanılamıyorlar sonucuna varıyoruz. Kesin olan şu ki birbiri yerine kullanıldıkları zaman "adam" sözcüğü, "insan"ın cinsel nütürlüğünü üstlenmiş oluyor. Burası önemli: "Adam" - yeter değil, asgari şart olarak - "salt erkek" anlamını içermediği takdirde "insan" ile değiştirilebildiği gibi "insan" da "adam" ile değiştirilebiliyor. Ne dediğimizin iyice anlaşılması için örnek verelim. "Beni insan yerine koymadılar" ya da "Beni adam yerine koymadılar" cümleleri aynı anlama gelir; çünkü buradaki "adam" cinsiyet ifade etmeyip "insan"ın cinsi yansızlığını üzerine alır. Fakat, "Adamın birini köpek ısırması." ya da "Bir adamla bir kadın yolda karşılaşmışlar" dediğimiz zaman buralarda "adam" yerine "insan" kullanılmamasının nedeni, "adam" kelimesinin haza "erkek" anlamına gelmesidir.

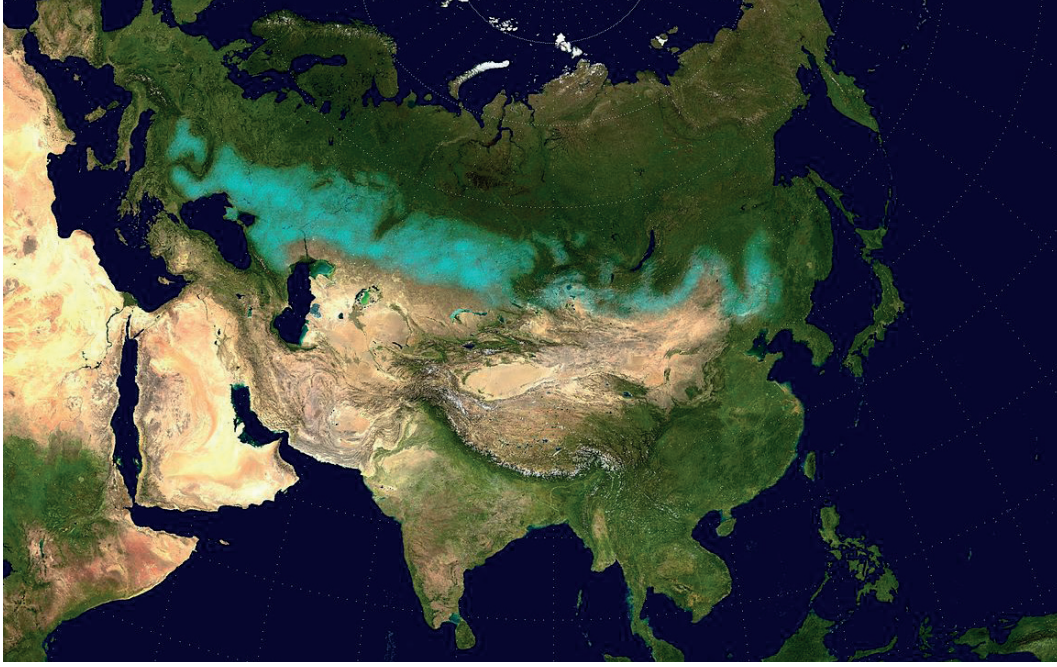
Bu anlaşıldığına göre "bilim insanı" ve "iş insanı" tabirlerine avdet edelim. "Bilim adamı"ndaki ve "iş adamı"ndaki "adam" erkek anlamına mı geliyor da "insan" sözcüğüyle değiştiriliyor? Bence burası tartışmalı; çünkü buradaki "adam" sözcüğü için "insanı çağırıştırıyor" diyenler de "erkek tedaisi var" diyenler de çıkabilir. O hâlde yukarıdaki mantıksal çıkarıma istinaden sorumuz şu olacaktır: "Adam" kelimesi yalnızca "erkek" anlamına gelmediği durumlarda "insan" sözcüğüyle yer değiştirebildiğine göre "bilim adamı" yerine "bilim insanı" ve "iş adamı" yerine "iş insanı" kullanımlarının benimsenmesi "adam" sözcüğünün bu bağlamda "erkeklik/erillik" ifade etmediğini göstermiyor mu? Durum böyleyse "insan" ile değiştirilmesine hacet var mı? Yok böyle değilse, yani bilim adamı tabirindeki "adam"

kelimesi erillik ifade ediyorsa, bunun "insan" ile değiştirilmesi sorun yaratmaz mı? Zira erillik, karşıtı olan dişillikle etkisiz hâle getirilir. Adam kelimesinin dişili "kadın"dır ("Kadın" sözcüğü genellikle "erkek" kelimesinin karşıtı olarak kullanılır ama esasında "erkek" sözcüğünün karşıtı "dişi"dir). Mesela İngilizce'de "iş adamı" "businessman" olup kadınlar için "businesswoman" sözcüğü türetilmiştir. Bizde de şayet "bilim adamı" ve "iş adamı"nın erillik ifade ettiği düşünülüyorsa "bilim kadını" ya da "iş kadını" tabirlerinin kullanılması daha mantıklıdır. Sunduğumuz gerekçelere rağmen "bilim adamı" ve "iş adamı" tabirlerini hiçbir cinsiyete mensup olmayan tek bir sözcükle ifade etmek istiyorum diyen olursa onun da "bilim kişisi" ya da "iş kişisi" gibi birinin sosyal mevcudiyetine işaret eden bir sözcük yeğlemesi gerekir. Çünkü "insan" bireyin biyolojik varlığını belirttiğinden "bilim insanı" ve "iş insanı" ferdin toplumbilimsel değil, canlıbilimsel statüsünü vurgular.

Üzerinde fazla düşünülmemiş ve sürekli propagandası yapılan "bilim insanı", "iş insanı" gibi sıkıntılı tabirlerin ileride dilimize pelesenk olacağını tahmin etmek güç olmasa gerek. "Elinin hamuruyla erkek işine karışmak", "kızını dövmeden dizini döver", "saçı uzun aklı kısa" gibi cinsiyetçi ifadeler - söverken kullanılanlara değinmiyorum bile - ve daha niceleri Türkçede cirit atarken dildeki "adam"ları temizlemekle iştigal etmenin iyi niyet içermekle beraber sağduyulu bir yaklaşım olmadığı kanaatindeyim. ☒

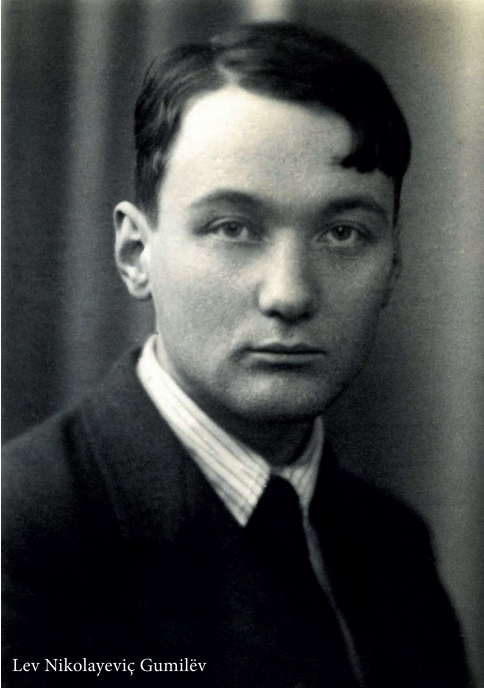
Bir Yol Kültürü TÜRKLERİN BOZKIR UYGARLIĞI

“Türk devleti tarihin çok kritik bir döneminde kurulmuştur. O güne dek Akdeniz ile Uzak Doğu kültür havzaları birbirlerinden haberdar olsalar dahi, aralarında bir iletişim kuramamışlardı. Ancak Türkler atları için demir üzenği ve demir teçhizat takımlarını icat ettikleri zaman kervanlar sahraları ve sarp geçitleri aşmayı başardılar. Bu yüzden Bizans’ın altınları hızla Çin halkının ceplerine aktı. Bu süreçte Türkler sadece aracı rolü oynamakla kalmadı, aynı zamanda Çin, İran, Bizans, Hint kültürlerinde de değişiklikler yaptılar. Türkler ve diğer bozkır kabileleri komşularından daha az kabiliyetli değildiler. Fakat onların kültür materyalleri (keçe, deri, ağaç, kürk), taş kadar uzun ömürlü olamazdı. Bu yüzden Batılı bazı araştırmacılar göçebeleri ‘insanlığın parazitleri’ olarak kabul ederek yanlış bir düşünceye kapılmıştır. *Eski Türk toplumunun steplerde takip ettiği ters yol* kritik dönemde onların millet olarak mahvoluşlarına zemin hazırlamıştır. Halkın bir kısmı steplerde yeni teşekkül eden Uygur Hakanlığına iltihak ederken, büyük kısmı Çin’in bünyesine dâhil oldu. Fakat araştırmacıları hayrete düşüren, ‘*Türk*’ adının yok olmadığı gibi Asya’nın yarısına yayılmasıdır. Türk cemiyet yapısı ve sosyal kurumları varlığını korudu. El, ülüş sistemi, memur hiyerarşisi, ordu disiplini, diplomasi, komşu devletlerin ideolojilerine karşı koyabilen dünya görüşü bunların başlıcalarıdır. Tarih sahnesinden silinme noktasına gelen bu insanları, farklı kavimler büyük kumandanlar ve kahramanlar olarak başlarına tâc etti. Daha sonra ‘*Türk*’ adı şekil değiştirerek bir dil ailesini temsil etmeye başladı. Çünkü VI-VII. asırlarda Büyük Hakanlık bünyesinde olan Türkler, pek çok millet hâline geldiler. Bir kısmı artık Mongloid değil, meselâ Türkmen, Osmanlı, Azeri gibi isimlerle tesmiye edildi. Bazıları hakanlığın düşmanı oldu. Yakutların ataları Kurikanlar ve Hakasların ataları Kırgızlar gibi. Üçüncü bir grup ise daha da ileri gitti: Çuvaşlar, Balkarlar gibi. Bugün ‘*Türk*’ kelimesinin kesbettiği lengüistik mânânın gelişimi vazih bir temele haizdir: Kadim Türkler, Hunlar döneminde ve hatta III.-V. asırda bozkır kültürünü belirgin hâle getirmiştir” (Gumilov, 1999: 14-15).

İlhami Durmuş'a göre "çoban kültürü" hayvan besleyiciliği değildir. Hakiki çoban, hayvanları ehlileştirmeye, sayılarının artmasına, korunmasına ve ekonomik üretimine odaklanmaktadır. Onun amacı hayvanlarının etleriyle beslenmek değil, sütlerini elde etmektir. Çoban, otlakların belirlenmesi; damızlık, sağım ve kesimlik hayvanların ayrılması; sürülerin otlaklara yönlendirilmesi, sulanması, toplanması; hasta hayvanların tedavi edilmesi; yardımcı çobanların (çöne) idare edilmesi; çönelerin soğuktan korunması için keçeden giyeceğinin (kepenek) tedarik edilmesi; hayvanların hırsız ve canavarlardan korunması gibi pek çok problemi çözmekle mesuldür (Durmuş, 2016: 78-81). İlhami Durmuş yaylak-kışlak kültürünün de "bedevî kültür" ile benzeşmediğini gösteren tasvirler yapmaktadır. Sürüler için otlak alanlarının bulunması "sınırlı bir hareketlilik" sağlar. Zira Türk toplumları "sürekli göçer toplum" değildir. Ayrıca bu toplum "örgütlü" bir yapıya sahiptir. Yazın boy beyinin idaresinde otlaklara dağınık

olarak göç yapılır. Kışın ise mevsimin güçlüklerini birleşik kuvvetle karşılamak gerekir. Kışlamalar sırasında pek çok boyun sürüleri nispeten dar bir bölgeye sıkıştığından soy ve aileler arasında menfaat çatışması oluşabilmekte ve topluluğun sulh ve emniyetini ihlal eden çatışmalar çıkabilmektedir. İşte bu olgu, Türk topluluklarında bazı normların gelişmesini zaruri kılmıştır. Kışlak sahalar komşulardan ayrılacak şekilde bölünmektedir. Dere, göl, tepe, yamaç gibi doğal sınırlar yoksa, direk ve taş gibi işaretler dikilmektedir. Kışlaklar özel mülk olduğu hâlde, yaylaklar müşterek mal olarak kabul edilirdi. Obalar nisan ayının ortasına kadar kışlaklarda kalır, baharın başlangıcında çimenler zayıf iken belli bir bölgede kısa süreli ikamet edilir, yaz ayında otlaklara ve yaylalara geçilir, yayladan dönüş takriben ağustosun ortalarında başlardı. Güz ikameti eylül-ekim arasında baharda geçilen yolda yapılır, kasımın başında kışlaklara dönülürdü. İlhami Durmuş böylelikle yazlak-kışlak hayatının dört mevsime göre dört bölgede

Lev Nikolayevič Gumil'ev

gerçekleştiğini ifade etmekte ve baharda geçirilen yere “ilk yaylak”, dönüşte güzün geçirildiği yere ise “güzlek” denildiğini belirtmektedir (Durmuş, 2016: 82-83). Türk toplulukları bütün bu hareketlerinde “boy beyi” başkanlığında hareket etmekte ve “mahkemeli toplum” karakteri taşımaktadır. İlhami Durmuş’a göre Türkler “yaylak-kışlak toplumu” olmadan önce “yerleşik toplum” idiler (Durmuş, 2016: 84). Bozkır çobanlığı M.Ö. 2.000’lerin başında gelişmiştir. Tarıma ve yerleşikliğe bağlı hayvan beslemeyi bırakan bozkır halkları mevsime göre yeşil otlak aramak üzere göçmeye başlamış ve nihayet toplumun topyekûn ata binme kültürü edinmesiyle birlikte yaylak-kışlak hayatı başlamıştır. İlhami Durmuş’a göre Türklerin atlı yaşamı M.Ö. 3.000’lerde ortaya çıkmışsa da atı yaylak-kışlak hayatına alıştırmak için uzun bir süre geçmiştir. At olmaksızın hızlı yer değiştirme, otlakların önceden seçilmesi, hayvan sürülerinin bir arada tutulması mümkün değildir. Türklerin atlı kültürleri M.Ö. 1.000’lerde dikkate değer bir değişim göstermiştir. At

yanında demir ve maden işleyiciliğini geliştiren Türkler, böylece “bozkır devletleri” kurmayı başarmıştır. Bozkırdaki devletler at sırtında kurulmuş ve at-demiri kullanan kabileler manevra kabiliyetleri ve düşman ordularını yıldırım hızıyla delip geçme maharetleri ile “atlı-bozkır kültürü”nü geliştirmiştir. İlhami Durmuş, Mo-tun’un M.Ö. 176’da Çin imparatoruna gönderdiği beyanatında “Tanrı’nın inayeti, subay ve erlerin yiğitliği, atların mükemmelliği sayesinde yirmi altı devleti yendiklerini ve bu suretle yay kullanan kavimlerin Hunlar hâline geldiklerini” bildirmiştir (Durmuş, 2016: 85-86). İlhami Durmuş’a göre Türklerin atı ehliştirmesi ve yerleşik hayattan bozkır uygarlığına geçerek devlet kuran çobanlar olarak tarihe çıkışları beşer tarihinde ilk defa görülmüş bir başarıdır. Türkler gerek doğuda gerekse batıda (örneğin İskitler) atlı savaşçı kültürü yaymıştır. Deve, koyun, keçi, öküz gibi hayvanlar iktisadî bakımdan öne çıkarken atın demirle birleşmesinden doğan “aygıt”, Türklerle sosyal ve siyasî bir kimlik kazandırmıştır (Durmuş, 2016: 88-89).

İlhami Durmuş’a göre Türkler “göçer-evli” bir toplumdur. Bu kavram, Türklerin sosyal ve siyasal hayatlarını iktisadî amaçlarına uygun bir teknoloji ile kurmuş olduklarını göstermektedir. Zira Durmuş’a göre Türk göçebeliliği, başka kavimlerin göçebeliliğinden farklı olarak “araba-çadır” olarak inşa ettikleri evlerle (yurt) yapılmaktadır. Bu arabalar, küçükleri dört tekerlekli, diğerleri altı tekerlekli olup, dört yanı ve üstü keçeyle kaplı, iki ya da üç çift boynuzsuz öküz tarafından çekilen kağnılardır. Kadın ve çocuklar bu iki veya üç odalı çadır-arabalarda yolculuk yaparken, erkekler ise at üstünde onlara eşlik etmektedir. Bir yerde hayvanları-

na ot buldukları sürece orada kalmakta, sonra başka bir bölgeye geçmektedirler. Göçer-evler düşman saldırısı hâlinde kadın ve çocukların savaş alanlarından uzaklaştırılmalarına hizmet etmektedir. Göçer-evli hayat tarzına ilk önce İskitlerde rastlanmakla beraber, İskitlerden de önce bunların varlığını ortaya koyan bulgulara rastlanılmıştır. Avrupa Hunlarıyla ilgili bilgilerde, bu toplumun araba kullandığı ifade edilmektedir. Hunlar günlük hayatta kullandıkları göçer-evleri askerî amaçlar için de kullanmıştır. Hun hakanı Attila, Troyes yakınlarında Catalaunum arazisinde kurduğu karargâhta arabaları daire şeklinde sıralayarak bir tür savunma duvarı (kale) tesis etmiştir. Böyle oluşturulan “araba kaleleri” özellikle kışlaklarda belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Kumanlara ait göçer-evler de hem yazılı kaynaklarda hem de arkeolojik bulgularda belgelenebilmektedir. Kazaklarda araba-evler yoğun şekilde kullanılmıştır. Bu evlerin büyük olanlarında yirmi kişi kalabilmiştir. Bu evler yüksek tavanlı olup, açılabilir pencereleri bulunmaktaydı. Arkeolojik buluntulara göre Sarmatlar, Hunlar, Kumanlar, Tatarlar, Kazaklar, Moğollar, Kumuklar bu evleri kullanmıştır (Durmuş, 2016: 93-94).

Türklerin “arabalı ev” kültürü gelişerek “demirci asker-çoban” toplum olarak zuhur etmiştir. Bu olgu, İbn Haldun’un göçebe kültürün sadece zarurî ihtiyaçlar için ilkel üretim yaptıklarına dair gözlem ve yorumlarına aykırı bir toplum sistemiyle muhatap olduğumuzu kanıtlar. Gumilov, Türklerin bozkırda güçlü devlet kurmalarının sebebi olarak iki başat neden ileri sürer: 1) Ülüş sistemi geliştirmek, 2) Maden işlemek. Gumilov’a göre ülüş sisteminde iktidar daima kabiliyetli kişilerin elinde kalmıştır. Ülüşlerin başında bulu-

Göçer-evli hayat tarzına ilk önce İskitlerde rastlanmakla beraber, İskitlerden de önce bunların varlığını ortaya koyan bulgulara rastlanılmıştır. Avrupa Hunlarıyla ilgili bilgilerde, bu toplumun araba kullandığı ifade edilmektedir. Hunlar günlük hayatta kullandıkları göçer-evleri askerî amaçlar için de kullanmıştır.

nan prensler er veya geç başa geçecekleri ümidiyle disiplini bozmamış, böylece de devlet dört bir yana genişlemiştir. Aynı zamanda bu sistem çocuk yaştaki velihtarların tahta geçmesini önlemiştir (Gumilov, 1999: 90). Bahaeddin Ögel Türklerdeki ülüş sisteminin bir sofra düzeni olarak uygulandığını ve bunun toprak düzenini de belirlediğini, böylelikle göçebe toplumu sosyal ve yasalı bir topluma dönüştürdüğünü ifade eder (özetleyerek aktardım):

“Türk toplulukları, askeri bir birlik halinde gelişmişlerdir. Herkes, yerini ve sırasını bilmeliydi. Yoksa anarşi doğabilirdi. Türklerin, bu konuyla ilgili orun ve ülüş töreleri vardı. Ülüş töresi, yalnızca beyler ile devletin ileri gelenleri arasında değil, halk arasında da yaygındı. Toylar ile toplu yemeklerde, her ailenin kızartılan koyunun neresinden yiyebileceği ve et doğrama hizmetleri belirlenmişti. Ataların hizmetine göre, her aile topluluk içinde, bir yer almıştı. Yoksa örneğin Kazak Türklerinde, her aile soy bakımından, birbirine eşitti.Yani bir sınıf ayrılığı yoktu. Suç işleyenler, bu ülüş hakkını düşürebilir veyahut da büsbütün kaybedebilirlerdi. Böylece, Türk kavimleri sosyal bir topluluk haline geliyorlardı. Yeme içmede bile, herkesin

ne yiyebileceği belirlenmiş olan bir toplulukta, göç ve savaşta, yerleri belirlenmiş olurdu. Dede Korkut'ta, oğlu olanı a1 çadıra, kızı olanı kırımızı çadıra, oğlu kızı olmayanı da kara çadıra koyup, önüne kara koyun yahnısından yemek koyma, yine orun ve ülüş töresine göre yapılmış bir konuklama olsa gerektir. Oğuzlar, ağca koyun şölenli; kafirler ise, küçücük tonguz(domuz) şölenli idiler. Dede Korkut iki kavmi de aynı ölçülere göre sınıflara ayırıyordu.”

(Ögel, 1982: 92- 93).

Ülüş sistemi her kabileyi bir diğer kabile yanında askerî başarıya göre derecelendiriyor ve aynı zamanda farklı boyları birbirleriyle ittifaka girerek daha büyük bir sosyal yapı kurmaya itiyordu. Gumilov, ülüş sisteminin aile ilişkilerini düzenlediğini ve mülkün bölünmemesini temin ederek, kabilevî teşkilatlanmayı hazırladığını ifade eder (Gumilov, 1999: 95). Buna göre birbirine yakın yaşayan küçük kabileler kendi aralarında ittifaklar meydana getirdikleri takdirde bunlara “Oğuz” deniliyordu. Dokuz-Oğuz (Uygur) ve Üç Oğuz (Karluk) kelimeleri de böyle ortaya çıkmıştır. Gumilov'a göre “Oğuz” kelimesi, “kabileler ittifakı” ve bundun (boyların birleşmesi) mânâsını ifade ederken sonraları etnik topluluk ismi hâline gelmiştir (Gumilov, 1999: 96). Gumilov, Açına hanedanının bütün boyları kendine bağlayarak ülüş ve savaş düzeni içinde birleştirmeyi gerçekleştirdiğini, bunu

başaran ilk toplumun Orta Asya göçebe halkı (Türkler) olduğunu ifade eder. Burada esas mânâ, hâkim kabile olarak başta bulunan “orda” ile ona bağlı olmakla beraber birbirleriyle barış içinde yan yana yaşama ihtiyacı hisseden savaşçı kabilelerin mevcudiyetidir (Gumilov, 1999: 97). Gumilov'a göre savaşçı aileler, toplumsal hiyerarşinin üstüne çıkıyordu. Bu mekanizmayı çalıştıran ise Türklerin metal eritme ve demiri işleme kabiliyetlerini kazanmasıydı. Askerî bir teşkilat toplumu olan Türk boyları metal eritme ve demiri işleme merhalesini yaşadılar ve at ile de hareket kabiliyeti kazandılar. Böylece yerleşik kabileleri yönetme imtiyazı kazanarak idarî mekanizmayı oluşturan teşkilatlanmayı gerçekleştirdiler. Gumilov'a göre idarî mekanizma, “Devletin yönetilmesi, savaş ve komşuluk ilişkilerinin tanzimi bakımından zorunlu bir mecburiyet olarak halkın başbuğundan (rex), halkın hânından (basilesthindaus) ve halkın idame-i hayat etmesi için düzenli fonksiyonları icra eden teşkilattan teşekkül etmiştir.” Böylece sulanabilen topraklar sürekli mülk olarak askerî ailelere verilmiş, çok eşli evlilikten tek eşli evliliğe geçişin teşvik edilmesiyle toplum yeniden düzenlenmiştir. Böylece askerî olmayan aileler toplumun “ziraat hizmetçileri” hâline geliyordu (Gumilov, 1999: 99).

Gumilov'a göre Türklerin asıl mesleği demircilik ve dökümcülüktür. Arkeolojik araştırmalarda Altaylarda bulunan demir metalleri Türk metalürji sanayiinin örnekleri olarak

BİLGİYİ KUŞAN, BAŞARIYA ODAKLAN,
YARINA HAZIRLAN;

GELECEK SENİN

İlmeK
Koleji

Okulumuz,
Okulum Temiz Belgesi'ne Sahiptir.

BİLGİ • GÖRGÜ • BAŞARI

İnönü Mahallesi 428. Sokak
No.6 Bağcılar/İstanbul

QR Kodu okutarak 360° sanal
turla okulumuzu gezebilirsiniz.

☎ 0850 305 61 12

🌐 ilmek.k12.tr

kabul edilir. Türkler demiri, Altay'da buldukları cevheri eriterek elde ediyor, kimyevî operasyondan geçiriyor ve yeniden işleyerek yüksek kalitede metal kütle elde ediyordu. Bu demirden keskin kılıçlar, bal-talar, üzengiler, bıçaklar, gemler, kama-lar, kınlar, mızrak ve ok uçları, kulplu ve kulpsuz iki tip oval tencere yapıyorlardı. Tuva kazılarında ortaya çıkan bulgular, Türklerin sadece demiri değil, altını, ba-kır, gümüşü ve kalayı erittiklerini ortaya koymaktadır. Arkeolojik bulgulara göre Türklerin elde ettiği demirdeki metal oranı %99,45'e kadar çıkmaktadır. Bu sonuçlara dayanarak Gumilov şöyle der: "Türkler ta-rih sahnesine bir millet olarak 'Orta Asya demircileri' sıfatıyla çıktı." Gumilov, Türk demirciliğinin "demirden savaş elbisesi" (zırh) imalatı aşamasına yükseldiğini, bu zırhların at üstünde gidişe uygun oldu-ğunu işaret eder (Gumilov, 1999: 103). Türk hassa ordusu sadece steplerde ve çölde değil, dağlarda dahi hareket serbestisine sahip düzenli zırhlı süvari birliklerinden teşekkül etmişti. Ancak Türklerde zırhlı birliklerden başka hafif silahlı okçu süvariler de vardı. Savaş meydanındaki süreci zırh kullanmayan okçu süvariler belirlemişlerdir. Çok ani saldırı düzenledikleri için zırhlı süvari birliklerinin karşısına çıkan düşmanın hiç şansı olmamıştır (Gumilov, 1999: 106).

Sonuç

Türklerin başlangıçta yerleşik bir toplum iken göçer-evli bir topluma dönüşmeleri "Avrasya Bozkır"ında iki ayrı uygarlık sahası arasında yeni bir uygarlık ta-savvuru geliştirme kararı alınarak ortaya çıkmıştır. "Avrasya Bozkır" denilen bölge gerçekte bugün "İpek Yolu" diye bilinen ti-carete ağları bölgesidir. Türkler bu bölgeye hâkimiyetlerini tarihte başka kavimlerin

gerçekleştiremeyeceği bir kültür inşası ile temin etmiştir. Ortaya çıkan "Bozkır Uygarlığı", tek boyutlu bir kültür sistemi olmayıp pek çok sistemin aynı anda çalıştırılmasından ve senkronizasyonundan neşet etmiştir. Türkler İbn Haldun'un "göçebeler" (veya bedâvette yaşayan toplu-mlar) zanaatkâr, tüccar olamaz. Onlar ipek ve altın da kullanmaz" yargısının tam aksini gerektiren bir toplum hayatı teşkil etmiş, üstelik "teşkilatlı toplum" hâlinde yaşayarak aralarındaki ilişkileri "yasa=tö-re" ile düzenlemeyi başarmıştır. Gumilov'a göre Türk teşkilatlanma modeli sayesinde zenginlik "har vurup harman savurur" şeklinde harcanmamış, toprak bölümlene-rek halkın büyük aileler hâlinde organize edilmesinde araçlaştırılmıştır (Gumilov, 1999: 95). Böylece örneğin İbn Haldun'un gözlemlediği Arap kabileleri birbirleriyle sürekli çatışma yaşarken Türk toplumlarında Açına (Aşina) sülalesindeki Hanlara bağlanan geniş ailelerin reisleri, hanları taklit ederek toplumlarını kabileler hâlinde örgütlemiş ve ardından toprak sistemini ve idarî yapıyı teşkil etmiştir. İkinci olarak Türklerin üleş sistemini, at yetiştiriciliği ve metal işleyiciliği (dökümcülük) ile birlikte yürü-terek Bozkır Uygarlığı'nı tesis ettiği ifade edilmelidir. Bu iki zanaat, (at çobanlığı ve dökümcülük) Türklere bir taraftan "üretim toplumu" olma fırsatı verirken, diğer taraf-tan Avrasya Bozkırının iki yanında mües-ses olan Roma Uygarlığı ile Çin Uygarlığı arasında ticarî ilişkilerin aracılığını yapma statüsü kazandırmıştır. ☐

Kaynakça

- Durmuş İlhami, Türk Kültürüne Giriş, Akçağ Yayınları, 2016.
- Gumilov Lev Nikolayeviç, Eski Türkler, Birleşik Yayıncılık, 1999.
- Ögel Bahaeddin, Türk Devlet Anlayışı (13. Yüzyıl Sonlarına Kadar), Başbakanlık Basımevi, 1982.

Ertuğrul Aydın

SEZAI KARAKOÇ'UN “KAN İÇİNDE GÜNEŞ” ŞİİRİNDE AVRUPA

“Şiirin ilkesi, insanın üstün güzelliği özlemesidir. Bu ilke bir coşkunlukta, bir ruh taşkınlığında kendini gösterir.”

Charles Baudelaire

L960 sonrası Türk şiirinde işlenen başlıca temalardan biri de Türkiye dışındaki uzak ve yakın coğrafyalardır. Genel olarak Afrika ve Ortadoğu ile Küba, Şili, Vietnam ve Cezayir gibi ülkeler bu coğrafyaların başında gelmektedir. Bunlara ek olarak, Avrupa'nın değişik şehir ve ülkelerinin de şiirimizde işlendiğini görmekteyiz. Bu saydığımız coğrafyaların bir kısmını şiirine konu edinen şairlerden biri de Sezai Karakoç'tur.

Sezai Karakoç'un 1957'de yazdığı “Kan İçinde Güneş”, 1956 yılındaki Macar ayaklanmasından yola çıkarak kaleme aldığı üst okuması olan özel bir metindir. Şair, “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” şiirinde, Paris, Roma, Londra ve Moskova'yı negatif/olumsuz bir imajla yansıtırken; bu şiirde, genel olarak Polonya ile Budapeşte özelinde Macaristan'ı olumlu bir çizgi üstünden işlemektedir.

Sezai Karakoç'un şiirinde gözden kaçmayan bir vurgu ve algı olarak Avrupa kıtası merkezinden coğrafya-şiir bağlantısında Macaristan-Polonya içerikli "Kan İçinde Güneş" şiiri, modern Türk şiiri içinde yaklaşım, *söylem ve tezli metin* özelliğiyle farklı bir role sahiptir.

Avrupa, Sezai Karakoç'un şiirinde "Kan İçinde Güneş" şiiriyle *kimlik ve sosyal algı* olarak yer almıştır. Dolayısıyla bu şiirle, şairin penceresinde Avrupa'yı içerisine alan kategorizasyon ve izlenim oluşumuyla birlikte bir dönemin günlük psikolojik haritasına yolculuk yapabilmemiz mümkün olmuştur. Öte yandan bu şiir, belge-metin, belge-şiir bağlamında hem edebiyat sosyolojisi hem de sosyal psikolojinin enformasyon ve belleği için kanıt değeri taşımaktadır.

Sezai Karakoç, "Kan İçinde Güneş" şiirinde okuyucuyu kısa başlangıç/giriş bölümü üzerinden tezli/konulu bir metinle karşı karşıya getirir. Böylelikle, sürrealist ve mitolojik arka/plân okumalı göndermelerle, "Polonya" s/imesi üzerinden özel bir okuma yapmamızı ister: *"Polonyanın kanı beyazdı/İsyan bir bayraklı süt içinde/Porselenlerden yapılmış Polonya/Karlan heykel ve heykel aşkları/Ve Venüsün kırık kolu Polonya"*. Şairin burada Polonya özelinden okuduğu, "isyan", "beyaz", "bayrak", "porselen" ve "Venüs" (s)imgelerinden, şiire başlık olarak verilen "Kan İçinde Güneş" metaforuna uygun olarak seçtiklerini ve şairin dönemi itibarıyla genelde Avrupa'yı, özelde Polonya'yı ayrı ayrı kutuplarda gördüğünü anlıyoruz. Bu arada, şiirin genelinde de Macaristan'ı bağımsızlığını kazanmasından ötürü tamamen özel bir yerde görüyor ve hatta Polonya'ya, Macaristan'ı

örnek gösteriyor. Nitekim şiirdeki, *"Polonya Polonya sana günaydın/Karanlıklardan çekip kaderini/İlk aydınlığa çıkardın"* söylemi, başlangıçtaki, eleştirel-karamsar tablonun olumlu yönde değiştiğinin altını çizmektedir.

Sezai Karakoç, Avrupa/Batı algısı noktasında, şiir aracılığıyla Polonya'nın tarihindeki hem Rusya, hem de Almanya işgallerine dikkat çekmiş; hatta bir şair duyarlılığıyla, özgürlüğünü kazanmak isteyen Polonya'nın yanında yer aldığını açıkça belli etmiştir. Bunun yanında, Macaristan'ın kazandığı bağımsızlığı Polonya'ya örnek göstermeyi ihmal etmemiştir.

Sezai Karakoç, "Kan İçinde Güneş" şiirinde Macaristan somut örneği üzerinden "bağımsızlık" olgusunun zorluğunu dile getiriyor: *"Ama ben Peşte'ye dönüyorum/Peşte bir kan çemberi/Işık çemberler içinde ölümler/Konuşturuyorlar sfenksleri/Öğretiyorlar kelimeyi doğan/Çocuklara kutsal kelimeleri/Kelime en güçlü silahtır/Tutar şehri ve insanı"*. Nitekim şiir/"Kan İçinde Güneş" daha adından başlayarak bağımsızlığın bir bedeli oluşuna vurgu yapmakta ve şairin gönlünün Polonya'nın da Macaristan gibi özgürlüğüne kavuşmasından yana olduğunu hissettirmektedir.

Sezai Karakoç, "Kan İçinde Güneş" şiirinde, Macaristan'ı -Avrupa kıtası içinde yer almasına rağmen- özel ve öznel bir bakışla bağımsızlık mücadelesinden başarıyla çıkmasından dolayı Avrupa'dan ayrı bir yerde tutar. Hatta Polonya'nın da Macaristan'la aynı yolu izlemesi gerektiğinin mesajını verir. Diyebiliriz ki şair, Macaristan ile Avrupa'yı ayrı kefelere tutar. Polonya'yı da Avrupa'dan ayırır. Macaristan ile Polonya'yı da yine ayrı kefelere koyar.

Macar ayaklanmasıyla bağımsızlığını kazanan Macaristan'ın mücadelesini övgü ve takdirle karşılar. “Kan İçinde Güneş” şiirinde altını çizdiğimiz şu mısraları bu gözle okuyabiliriz: “*Elektrik lambalarımın altında/Kadın kanları/Kadınlar susmuştu/Konuşan erkekti/Kadın gömlekleri yırtılıyordu/Anne gömlekleri/Ve mesut dakikalara beklemiş/Bütün saatler/Tırak deyip durdu/Günah duvarına düşmüş/Şehrin beyaz kaderi/Ve kan aynasında/Macar gölgesi/Macar kası gergin*”.

Sezai Karakoç, bir başka şiiri “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” şiirinde de Avrupa tema ve algısına bir gönderme yapmaktadır. Şiirde geçen özellikle, “*Bana ne Paris'ten/Avrupa'nın ülkü mezarlığından/Moskova'dan Londra'dan Pekin'den/.../Bütün bu türedi uygarlıklar umurumda mı/Birazcık Roma'ya hesaba katabilirdim/Ama Roma/Kendi kendini inkâr edip durmakta*” mısraları ile olumsuz bir Avrupa portresi/uygarlığı çizmektedir. Hatta istisnai olarak kabul ettiği Roma'dan da ümidini kestiğini vurgulamaktadır. Bu noktada, diyebiliriz ki Sezai Karakoç, Budapeşte özelinde Macaristan'a tanıdığı ayrıcalığı Roma'ya tanımamıştır.

Sezai Karakoç'un “Kan İçinde Güneş” şiirinin finalinde dile getirdiği “*Ve güneş yavaş yavaş yükseliyordu Peşte dağlarında/Ve kan pırl pırlıdı/Kızgın ve kaynar/Bin güneş yanıyordu kanda/Küçük fakat sağlam*” mısraları haksızlığa uğramış bir milletin haklı mücadelesi sonrasında kazandığı bağımsızlığa gösterilen saygıya işaret etmektedir. Her ne kadar Macaristan, Avrupa kıtası içinde yer alsada, kendi var/oluşunu gerçekleştiren

Sezai Karakoç, “Kan İçinde Güneş” şiirinde, Macaristan'ı -Avrupa kıtası içinde yer almasına rağmen- özel ve öznel bir bakışla bağımsızlık mücadelesinden başarıyla çıkmasından dolayı Avrupa'dan ayrı bir yerde tutar. Hatta Polonya'nın da Macaristan'la aynı yolu izlemesi gerektiğinin mesajını verir.

tirdiği için Sezai Karakoç'un Avrupa algı ve imajının dışında özel bir konumda yer almıştır.

Yıllar önce, İngiltere'nin Reading kentinde Polonyalı bir meslektaşımın tanıştığı. O tanışmada, modern Türk şiirinde “Polonya” temalı bir şiir olduğunu söylediğimde çok şaşırılmış ve bunu bilimsel araştırma kayıtları arasına not etmişti. Meslektaşım Gud Morning Poland (Good Morning Poland) diye kodladığı bu notta, Sezai Karakoç'u -Lehçe değil ama Fransızca çevirilerden bildiğini de söylemişti. Yine, farklı zamanlarda Budapeşte ve Varşova'ya yaptığım seyahatlerde, Sezai Karakoç'un “Kan İçinde Güneş” şiirini düşünmüş; Varşova ve Budapeşte'de bu şiirin arka plânına denk düşen “demir perde” izlerini yakından görmüş; sonrada, Sait Faik Abasıyanık'ın “şiir, insanı insana yaklaştıran şeydir” sözünü hatırlamıştım.

Sonuç olarak, Sezai Karakoç'un şiir külliyatı içinde farklı bir referansı olan “Kan İçinde Güneş” şiiri, Avrupa ve Batı kavramlarını somut örnekler üstünden okumamız gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, şair bilinç ve duruşunu en şeffaf biçimiyle göstermiştir.

MEHMET ÂKİF'İN ŞİİRLERİNİN MANEVİ GÜCÜ

*"...Vurulup tertemiz alından, uzanmış yatıyor
Bir hilal uğruna, ya Rab, ne güneşler batıyor!"*

Halkının, vatanının ve milletinin dertleriyle hemhâl olan bir ömrün hikâyesidir Âkif.

Fatih'te Millet Kütüphanesi'nden aşağıya doğru inerken günümüzde yüksekçe binaların yer aldığı Sarı Nasuh Sokağ'ında, daha sonra yangında kül olacak küçük bir konakta 1873 yılında doğmuştur Âkif. Âkif'in babası Kosovalı Mehmet Tahir Efendi'dir. Ahali Mehmet Tahir Efendi'ye içi dışı tertemiz bir insan olduğundan dolayı "Temiz Tahir Efendi" derdi. Âkif, babasını *Fatih Cami* adlı eserinde şu beyitle tarif etmektedir: *"Beyaz sarklı, temiz, yaşça elli beş ancak, / Vücudu zinde, fakat saç sakal ziyadece ak."*¹¹ Âkif'in validesi ise Buharalı bir ailenin kızı olan, yere abdestsiz basmayan, Emine Şerife Hanım'dır.

İmparatorluğun ilim, kültür ve sanat alanında mirasını devralanların ve yeni bir ışığın doğuşunda varını yoğunu ortaya koyanların devrinde yaşamış bir kutup yıldızıdır Âkif. Çocukluğunun geçtiği Fatih semti o zamanların bir ilim yuvasıdır. Fatih Medresesi'nde hoca olan Temiz Tahir Efendi küçük Âkif'in tahsiline büyük bir önem vermiştir. Âkif'in yeşermesine ve koca bir çınar olmasına vesile olan tohumlar hem medresede hem de camide ekilmiştir. Âkif gençlik çağlarında dinî ilimler, edebiyat, musiki, yabancı dil dersleri almıştır. Çok küçük yaşlarda Arapça eğitimini bizzat babasından alan Âkif daha sonrasında Fransızca ve Farsçada da kendisini yetiştirmiştir.

1885'te Mülkiye İdadisi'ne kayıt olan Âkif bir sene sonra babasının vefatından ve ailesinin yaşadığı maddi zorluklardan dolayı Mülkiye'yi bırakıp birincilikle mezun olduğu Baytarlık

Mektebi'ne gitmiştir. Daha sonrasında da ülkenin çeşitli yerlerinde vazife yapmıştır. Birçok alanda yetkinliğe sahip olan Akif hakkında Ortaç şöyle der: "...sağlam yapılı bir insandı. Yüzüne bakamın her şey aklına gelebilirdi: Evkaf kâtibi, Asmaaltında yağ tüccarı, sarğım yeni çıkarmış mahalle imamı, bağ, bahçe sahibi toprak ağası... Ama şair, asla!"^[2] Oysaki Âkif devrinin en büyük şairlerindendi. O İstiklâl Şairimiz, Millî Şairimiz idi.

Âkif'in şiirdeki yeteneğinin kıvılcımları daha çok küçük yaşlarda parlamaya başlamıştır. O yaşlarda yazdığı şu mısralar yaşının çok üstünde bir tefekkür gücüne sahip olduğunun göstergesidir. "*Geleceği şekillendirecekler ilme basıp Allah'a yükselenlerdir.*"

Binaenaleyh Mehmet Âkif'in şiirleri altında yatan ruh-u maneviye anlayabilmemiz için öncelikle o dönemin koşullarına kısaca göz atmakta fayda vardır. Ardından bu manevi ruhun maddi bir bedene büründüğü şiirlerinin dışsal özelliklerine, üslup biçimine de kısaca değinmekte yarar vardır. Âkif'in şiire olan bakış açısını ortaya koymak onun şiirleri altında yatan gizemi bir nebze olsa da anlayabilmemize yardımcı olacaktır.

Âkif'in yaşadığı dönem belki de İslam âleminin amiral gemisi olan Osmanlı'nın en müşkül yıllarıydı. Bir devir, sırtındaki tüm yükleriyle ve ihtişamıyla yıkılmaya hazırlanıyordu. Yabancı devletler sadece Türk'ün öz yurdunu parçalamakla kalmayarak aynı zamanda fikrî ve zihnî mülahazalar vasıtasıyla millî birliğimizi ve kültürel bağlarımızı koparmak için de büyük bir gayret gösteriyordu. Vatanın her karış toprağına her cepheden saldırmaya başlamışlardı. İnsanların kafasının karışık ve memleketin her tarafında ayaklanmaların olduğu zamanlarda sadece maddi cephede değil fikrî cephede de kıyasıya bir mücadele vardı. Osmanlı'nın aydın kesimi durumun gerçek mahiyeti hakkında va-

azlar veriyor ve memleket meseleleri hakkında halkı aydınlatmaya çalışıyorlardı.

Kurtuluş Savaşı'nın ilk yıllarında mücadeleyi ve hareketi alenen destekleyen Âkif kısa bir süre sonra İstiklâl mücadelesinin resmî sözcüsü olması, bu kurtuluş mücadelesinin ve istiklalin tüm halka duyurulması için Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları tarafından Ankara'ya davet edilir.

Millî Mücadele'nin maddi cephesi Mustafa Kemal ve takım arkadaşları önderliğinde şerefli milletimiz ve şehitlerimiz omuzlarında zafere yükselirken maddi cepheyi ayakta tutan manevi cephenin önderleri arasında Mehmet Akif en önde gelmektedir.

Âkif, buhranlı dönemlerde mücadele ruhunu ayakta tutabilmek için vilayet vilayet gezmiş ve halka Millî Mücadele'ye katılmaları için vaazlarda bulunmuştur. Âkif, şiirini estetik anlayışlar içinde boğmaktan ziyade günlük dildeki ifadeleri sanatsal bir üslupla yoğurarak mücadelede halkı motive etmek için etkili bir araç olarak kullanmıştır.^[3] Gayesi sadece edebi hazlara cevap vermek olmayan Âkif; milletinin, ümmetinin derdiyle hemhâl olmuş bu duygularla şiirlerini yazmıştır. Kısacası Âkif, lirik duygularını bilerek geri planda bırakıyor ve şiiri toplumu aydınlatmak için kullanıyordu. Yıkılmakta olan Osmanlı'nın ve kaybedilen savaşların acı gerçekleri, bir tokat gibi milletin sinesine vurduğu o yıllarda Âkif'in hayalle, romantizmle hiç işi yoktur. Bizzat bunu *Fatih Kürsüsünde* adlı eserinde şöyle dile getirmiştir:

*"Hayır, hayâl ile yoktur benim alışverişim...
İnan ki, her ne demişsem, görüp de söylemişim.
Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek:
Sözüm odun gibi olsun, hakikat olsun tek!"^[4]*

Âkif'in şiire bakış açısını Tacettin Der-gâhi'nda beraber kaldığı merhum Hasan Basri

Çantay'ın sorduğu bir soru üzerine verdiği cevapta görüyoruz. “Ben kendimi, milletimin huzurunda gördüğüm gündən beri sanattan ziyade cemiyeti düşünmek istedim.”^[5] Âkif'in bir gazetede yazdığı şu cümleler de onun vatanına, milletine bağlılığını gözler önüne sermektedir. “Ben dîniyle, imânıyla, ecdâdıyla, evlâdıyla, hayatıyla, rûhuyla, hülâsa herhangi bir ferdi vatannına bağlayabilecek râbitaların hepsiyle birden bu vatana bağl adamım.”^[6]

İşte Âkif bu anlayış ve duygularla Anadolu'da kaynayan kazanı iman dolu sesiyle yatıştırıyor ve gönülleri Millî Mücadele ateşiyle tutuşturuyordu. O dönemi Âkif'in gözüyle şu dizelerinde görebiliriz: “...Ah! Karşımda vatan namına bir kabristan./ Yatıyor şimdi... Nasıl yerlere geçmez insan...”^[7]

Âkif'in birçok şiirinin altında yatan o manevi ateş günümüze kadar hiç azalmadan gelmiştir. Âkif'e şiirlerini nakış nakış dokutan bu nur-u manevinin, aşkın, ateşin mehazı imanıdır. Erenler derler ki insanın içi bir deniz dili ise o denizin kıyısıdır. Denizde ne var ise kıyıya da o vurur. O misal, Âkif'in içinde iman şuuru ile coşan okyanuslar kıyıya bu nur-u manevi dolu dizeleri ulaştırmıştır. İnsan, tahayyülünün sınırlarını zorlayan bu şiirleri görünce bu kelimelerin nasıl olmuşta yan yana gelmiş ve bu ihtişamlı mânâya kavuşmuş olduğunu düşünmeden edemez.

Bu nur-u manevinin tezahürlerinden birisi de Âkif'in *Safahat* adlı eserinin altıncı kitabı olan *Asım*'da yer verdiği “Çanakkale Şehitlerine” adlı şiiridir. Âkif, Çanakkale'ye hiç gitmemiştir. Orada yaşananları gözleriyle hiç görmemiştir ancak görmek için illa ki göz mü gerekir? Hiç Çanakkale'ye gitmemiş birisinin kaleminin mürekkebinden bu hisli mısraların dökülüyor olması bile bizlere çok şey anlatmaktadır.

Bu şiirin yazılış hikâyesini, o âna tanklık eden Kuşçubaşı Eşref'ten öğreniyoruz. O dönem-

de Teşkilat-ı Mahsusa'da memur olan Âkif'in görevi Berlin'de İngiliz ordusunda bulunan esir Müslümanlara hakikati anlatmaktır. İtilaf ordusunda yer alan bu Müslümanlara, Almanların Halife'yi istila ettiğini ve Halife'yi kurtarmaya gittikleri söylenmiştir. İşte Âkif, işin aslını bu Müslümanlara anlatmak için vazifelendirilmiştir. Bu arada Âkif her gün Türk Büyükelçiliği'ne gidip Binbaşı Ömer Lütfü Bey'den cephedeki vaziyeti öğrenmektedir. İyi haberler alamayan Âkif her gün hüznle oradan ayrılmaktadır. Ardından Akif ve Kuşçubaşı Eşref, Ürdün ve Şam arasında bir istasyonda görevlendirilirler. Orada Arapların Osmanlı'ya bidadını tesis etmek için bulunurlar. Kuşçubaşı Eşref yaşananları şöyle naklediyor. “Âkif her gün telgrafın başında beklerdi. Gelen hüzn haberleri Akif'i gözyaşlarına boğardı. 9 Ocak 1916'da Çanakkale Zaferi'nin sevinci ile Enver Paşa'nın müjdeli haberi her yere telgrafladığı sırada telgrafın başında ben vardım. Âkif çadırın biraz uzağındaydı. Âkif'e haberi verdiğimde koşa koşa çadıra geldi hatta o kadar heyecanlandı ki gelirken elbisesine basıp yere düştü. Âkif haberi alır almaz hemen secdeye vardı. Ancak secdenin son rekâtını o kadar uzattı ki endişelendim. Biraz yaklaştığımda Âkif'in secde olarak alnını dayadığı kumların ağlamaktan sınırlı kalm olduğunu gördüm ve hıçkırık seslerini duydum. Hiçbir şey demedim.”

Kuşçubaşı Eşref o ânı şu şekilde naklediyor: “Âkif secdeden kalktıktan sonra hiç konuşmadan eline kâğıt kalemi aldı ve ‘Bismillahirrahmanirrahim, Şu boğaz harbi nedir?’ yazdı ve sonuna da ‘Elhamdülillahirabbilâlemin’ dedi ve noktayı koydu” diyor.

Türk Edebiyatının çok kıymetli isimlerinden olan Bahtiyar Vahapzade çeşitli röportajlarında ve mülakatlarında bu şiirin baştanbaşa bir âlem olduğunu, bir ilham-ı ilahî yani Allah tarafından kalbe indirilen bir ilham sonucu yazıldığını ifade etmektedir.^[8]

*“Şu boğaz harbi nedir? Var mıdır ki dünyada eşi?
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi.*

(...)

*Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvâm-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi, tufan gibi, mahşer mahşer.*

(...)

*Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
Sade bir hadise var ortada: Vahşetler denk.*

(...)

*Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
Sönüyor göğsünün üstünde o aslan neferin.*

(...)

*Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!
Gökten ecdad inerek öpse o pak alm değer*

(...)

*Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
‘Gömelim gel seni tarihe’ desem, sığmazsın*

(...)

*Ey şehid oğlu şehid, isteme benden makber,
Sana âğuşunu açmış duruyor Peygamber.”^[9] **

Savaşlardan iyice yıpranan ve imparatorluğun enkazı altında ezilen halkı motive edecek, mücadeleyi destanlaştıracak ve bu savaşımızın mânâsını anlatacak bir marş yazılması için Genelkurmaylık, Millî Eğitim Bakanlığı'na müracaat etmiştir ve bir yarışma tanzim edilmiştir. İstiklal Marşı'nın ancak Âkif'in kaleminden çıkabileceğini düşünen o dönemin Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver Âkif'e çok ısrarcı olur. Ancak yiyecek ekmek bulmakta zorlanan bir millete marş yazıp ödül almak fikri Âkif'i rahatsız etmektedir. Âkif para ödülünü bağışlamak şartıyla şiir yazmaya ikna olur. Taccettin Dergâhı'na kapanan Akif, İstiklâl Marşı'nı kırk sekiz saat gibi kısa bir süre içerisinde kaleme alır.

Yarışmaya ülkenin birçok yerinden çok sayıda eser katılır. Meclis'te ilgili komisyon yedi adet şiiri incelemek için toplandığında kürsüde ilk Âkif'in şiiri okunur. Artık diğer şiirle-

ri okumaya gerek kalmamıştır. Âkif tarafından kahraman ordumuza ithaf edilen İstiklâl Marşı dualar ve alkışlar eşliğinde 12 Mart 1921 günü Meclis'te kabul edilmiştir.

Âkif'in kaleme aldığı İstiklâl Marşı sadece anlamlı ve nağmeli kelimeler bütünü değil bir milletin imanının, cesaretinin ve yıldırılamaz mücadelesinin manifestosudur âdeta. Hira Mağarası'ndan bu yana Ümmet-i Muhammed'in kâfire, zalime karşı yaşam düsturudur. Hira Mağarası'nda saklandıkları sırada Hz. Ebubekir'e ve Efendimiz'in (s.a.v.) söylediği sözdür. “Korkma ya Ebubekir!” İşte bu “Korkma” lafzı Süleyman Nazif'in değimiyle bu “şiiir-i ilahînin” ilk kelimesidir. Süleyman Nazif, Akif için: “Ben Allah'ın şehitlerinin olduğunu bilirdim de Allah'ın şairleri olduğunu da anladım. Mehmet Âkif Allah'ın şairidir.” demiştir.

*“Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstüne tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.”*

İstiklal Marşımız, Âkif'in titreyen gönlünün bir sedasıdır. Vatanın düştüğü büyük tehlikeler karşısında, tüten ciğerinin dumandır. Milletçe yaşadığımız tüm sıkıntıların, hissedilen tüm duyguların, tüm yücelik ve değerlerimizi tespit edip sözcüklere döktüğü muhteşem bir eserdir. Bu kadar çok anlamı içinde barındırması, sözcüklerin kopmaz bağlarla bir arada bulunması ve bir kaynak gibi çağlaması bu eserin altında yatan nur-u manevinin varlığını ispat etmektedir.

Âkif'in eserlerinin altındaki bu cevher yeni keşfedilmiş bir olgu değildir. Âkif'in dönemdaşı olan şairlerin söyledikleri sözlerde bunu açık görebiliyoruz. Örneğin Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın temsilcilerinden olan Cenap Şehabettin Âkif için: “Türk ve İslâm rûhu

Safahat'ın ruşeym-i ilhâmı oldu. Târih-i edebiyat şimdilik büyük Âkif'ten daha büyük bir İslâm ve Türk şâiri tanmaz."^[10] demiştir. Şair ve nâsir olan büyük edip Süleyman Nazif: "*Bu memleketlerin taşına, toprağına hiçbir şâirimiz Mehmed Akif kadar rabtı aşk etmemiş ve onların zayama hiçbir şâirimiz Mehmed Âkif kadar samimî göz yaşlan dökmemiştir.*"^{[11]*} demiştir. Âkif'in kaleminin gücü o zamanlarda da fark edilmiştir. Bunun yanında Âkif'in sanatı ve edebi gücü ne kadar yüksekse kendisi de bir o kadar mütevazı idi. Öyle ya meyve veren ağacın dalları yerde oluyor. Âkif kendi şiirlerini şöyle tanımlamaktadır:

*"Bana sor sevgili kari", sana ben söyleyeyim
Ne hüviyette şu karşında duran eş'arım:
Bir yığın söz ki, samimiyeti ancak hüneri;
Ne tasannu' bilirim, çünkü ne san'atkarım.
Şi'r için gözyaşı derler; onu bilmem, yalnız
Aczimin gıryesidir bence bütün asarım!.."*^{[12]*}

Âkif her zaman sessizliği ve yalnızlığı tercih etmiştir. Bu yalnızlığın akisi şu dizelerdedir:

*"Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,
Günler şu heyulayı da er, geç, silecektir.
Rahmetle anılmak, ebediyet budur amma,
Sessiz yaşadım, kim beni, nereden bilecektir?"*^{[13]*}

Ey Âkif! Sen okunu atar, sözünü söyler isen arkandan meçhule bile olsa gelmeyen utansın. Sen şehitlerin sözcüsü, sen vatan millet âşığı, Âkif! Seni görmeyen gözler utansın. Heyhat! Seni tanımayan bir cemiyet ben vatan âşığıyım diye gezer! Seni tanımayanlar, bilmeyenler utansın!

Yaşamın her anında ilme, vatana, millette, İslâm'a hizmet etmiş; Kur'an-ı Kerim'in çizdiği yolda yürümüş, iman dolu kalbiyle zamanına ışıklar saçmış abide bir şahsiyettir, Mehmet Âkif Ersoy. Başta "Çanakkale Şehitlerine" ve "İstiklâl Marşı" olmak üzere tüm eserleri altında

yatan sönmez nur-u manevinin kaynağı onun bu yüksek karakteri ve imanidir.

İşte bir ömrün istiklâl, maneviyata ve en nihayetinde de İslâm'a adanmışlığının portresidir, Mehmet Âkif Ersoy. Saygı, sevgi ve minnetle anıyoruz, Ruhü şâd, mekânı cennet olsun. Âmin. ☪

Dipnotlar

- 1- Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, Der. M. Ertuğrul Düzdağ, Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları 259, 1. Baskı, Ekim 2014, s. 8
- 2- Ortaç, Yusuf Ziya, *Bir Varmış Bir Yokmuş-Portreler*, Akbaba Matbaası, İstanbul, 1963, s. 61.
- 3- Koç, Okan, *Mehmet Akif'in Şiir Dili: Safahat'ta Metafor ve Metonim Kullanımları*, Türk Dili Dergisi, 2015, s. 382.
- 4- Ersoy, Fatih Kürsüsünde, s. 186.
- 5- Gökyay, Orhan Şaik, *Mehmet Akif Ersoy'un Sanat ve Şiir Anlayışı Üzerine*, Taha Toros Arşivi, s. 148.
- 6- Ersoy, s. 7.
- 7- Ersoy, Hakkın Sesleri, s. 161.
- 8- (Çevrimiçi), <http://ayvakti.net/?p=1261>, E.T.: 25.08.2021.
- 9- Ersoy, Asım, s. 355.
- *Akvam-ı beşer: İnsan toplulukları, insan kavimleri.
Makber: Gömüt, ölünün gömüldüğü yer.
Âğuş açmak: Kucak açmak, kabule hazır olmak.
- 10- Çantay, Hasan Basri, *Akifname*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1966, s. 51.
- 11- Çantay, s. 50.
*Ruşeym-i ilhâm: İlhamın özü, hayat kaynağı.
Rabt: Bağlamak, bitişirmek.
- 12- Ersoy, s. 5.
- 13- Ersoy, s. 415.
*Kari: Türkçede "okur" anlamına gelir.
Hüviyet: Kimlik.
Eş'ar: Güzel şiir söyleyen.
Tasannu: Bir şeyi olduğundan daha kıymetli göstermek.
Giryce: Gözyaşı, ağlama, ağlayış.
Asar: Yapıtlar, yapılar, eserler.
Heyula: Korku verici, ürktücü hayal.

Kaynakça

- Çantay, Hasan Basri, *Akifname*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1966.
- Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, Der. M. Ertuğrul Düzdağ, Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları 259, 1. Baskı, Ekim 2014.
- Gökyay, Orhan Şaik, *Mehmet Akif Ersoy'un Sanat ve Şiir Anlayışı Üzerine*, Taha Toros Arşivi, s. 148-152.
- Koç, Okan, *Mehmet Akif'in Şiir Dili: Safahat'ta Metafor ve Metonim Kullanımları*, Türk Dili Dergisi, 2015, s. 382-394.
- Ortaç, Yusuf Ziya, *Bir Varmış Bir Yokmuş-Portreler*, Akbaba Matbaası, İstanbul, 1963.
- <https://www.youtube.com/watch?v=D12gKmd3oCc&list=WL&index=4>, E.T.: 15.08.2021.
- <https://www.youtube.com/watch?v=DLR0ukn86bQ&list=WL&index=8&t=2640s>, E.T.: 16.08.2021.
- <https://www.youtube.com/watch?v=TJqvDR5Y0kA&list=WL&index=9>, E.T.: 18.08.2021.
- <http://ayvakti.net/?p=1261>, E.T.: 25.08.2021.

Aykut Nasip Kelebek

BEYOĞLU'NDA NASIL YAŞIYORSUN? *SOKAKLARDAN KİTAPLARA DOĞRU BİR ÇOCUKLUK*

Çocukluğumda sokağımız, sabahları poğaçacıların bağırışlarıyla dolar; öğleye doğru ise onların yerini kasetçilerin teyplerinden yükselen arabesk-fantezi şarkılar alırdı. Öğleden sonra lağımçıların seslerini işitmeye başlar, zaman zaman da hurdacıların önce sesini duyar ve sonra da merakla hurda arabalarındaki malzemelere bakardık. Bu tasvir, daha ziyade 90'ların sonlarıyla 2000'lerin başlarına ait. 2000'lerle birlikte poğaçacılar sokaklarımızdan ayağını kesti, kasetçiler semtimize bile uğramaz oldu, lağımçıları birden çekildi ve hurdacılar da giderek seyrekleşti. Hızlıca başka mesleklerle, başka dükkânlarla ve başka esnaflarla tanıştık. Mesela video kasetçilerin halefi olan VCD'ciler girdi hayatımıza, bunlar da kendi içlerinde iki gruba ayrılıyorlardı. İlki Tahtakale sokaklarında VCD tezgâhı açan meslektaşları gibi Beyoğlu'nun muhtelif köşelerine tezgâh açan VCD'cilerdi. Bunların tezgâhlarına gider, yeni film ya da müzik CD'si var mı diye sorar, sonra bütün filmlere tek tek bakıp merak ettiğimiz bir şey varsa satın alırdık; yani son derece sade bir törendi bu. İkinci gruptakiler ise küçük dükkânlarında cep telefonu, parfüm, deodorant -elbette- jöle, briyantın, bileklik, küpe vs. ile birlikte VCD de satan dükkânlardı ki bunlar 2000'lerin en popüler hareket ve kavramlarından olan metroseksüelliğin de mahalle aralarındaki bayilikleri durumundaydı. 2000'li yıllarda, Kalyoncu Kulluk Caddesi üzerinde, Beyoğlu Emniyet Amirliğinden Dolapdere'ye kadar uzanan hat boyunca

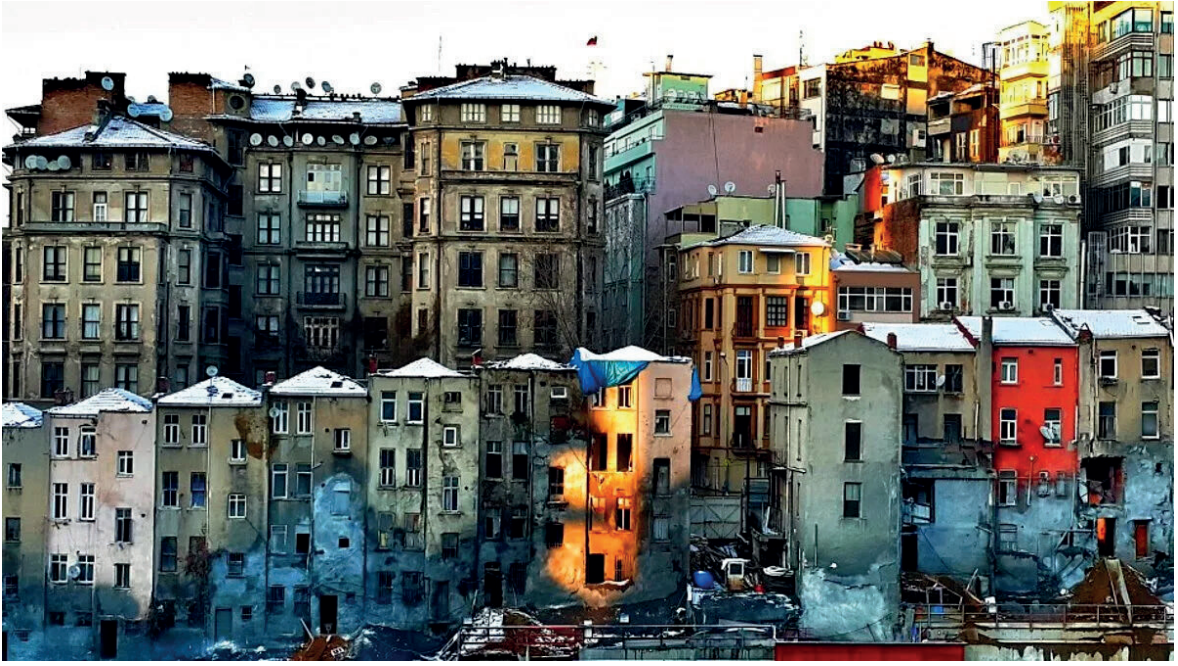
fuzul

EV DE ALDIRIR. OTO DA.

444 63 13

fuzulev.com

hatırı sayılır miktarda bu tip dükkânlardan bulunmaktaydı; bir kısmı hâlâ kendini güncelleyerek ayakta kalma mücadelesi veriyor. 2000'li yıllardan 2010'ların başlarına kadar, mahalle hayatındaki en stratejik sosyalleşme -belki de globalleşme demeliyim- alanı ise tartışmasız bir şekilde internet kafelerdi. 2000'ler başında atari salonları birden kapanmış, onların yerini oyunun yanı sıra başka onlarca işleve sahip olan internet kafeler almaya başlamıştı. İnternet kafelerde her yaş grubundan insanlarla karşılaşılabilirdi. Kalyoncu Kulluk Caddesi üzerinde birkaç yıl önce kapanan, uzun yıllar boyunca uğradığım bir internet kafe vardı mesela. Burada çeşitli bilgisayar oyunları oynayan ortaokul-lise öğrencileri, kız arkadaşı ya da hiç tanımadığı kadınlarla yazışan ve bazen de karşısındakine kamerasını açması için saatlerce dil döken delikanlılar, sohbet programlarında kendine macera arayan orta yaşlılar masa masa dizilirdi. Akıllı telefonların yaygınla-

şıp neredeyse yediden yetmişe herkesin cebinde küçük bir internet kafeye sahip olmasıyla beraber internet kafelerin de cazibesi azaldı ve birçok yerde büyük ölçüde bitti. Tarlabası'ndan sadece internet kafeciler değil, tornacılarla banyocular da çekildi. Bu atölyelerde kimisi düzenli kimisi de mevsimlik çalışırdı. İlk gruptakilerin çoğunluğunu Kürtler ve Çingeneler oluştururdu, aralarında eskinin bakiyesi Ermeni ustalara rastlamak da mümkündü. İkinci gruptakiler ise harmanların kalkmasından sonra şehre gelip bu atölyelerde mesai yapar, bekâr evlerinde ya da akrabalarının yanında kalır, yaza doğru cebinde bir miktar birikmiş parayla da geri köylerine dönerlerdi. Sık sık dükkânlarının önüne çıkıp sigara tütüren, kollarındaki dövmeleeri birbirlerine ve mahalle halkına gösteren, gürültü patırtılarıyla sokak hayatının daima içinde yer alan bu işçiler; 2003-2005 arasında Türkiye gündemini domine eden *Kurtlar Vadisi*'nin yayımlandığı perşembe

geceleri işe dizinin o haftaki bölümü bittikten sonra başlar, orada çalışan tanıdıklarından dinlediğim kadarıyla da sabaha kadar dizideki gelişmeler hakkında konuşurlardı. O sıralar, sonradan ilk 97 bölümü itibarıyla ciddi bir tutkunu olacağım *Kurtlar Vadisi*'ni izlemiyor; ama okuldan, gazetelerden, ana haber bültenlerinden dinlediklerimle izlemiş kadar da oluyordum. *Kurtlar Vadisi*'nin 97 bölümünü, yanlış hatırlamıyorsam 2008'de baştan sona izlemiştim. Sonradan bu dizinin devamı niteliğindeki *Kurtlar Vadisi Pusu*'ya ise ancak birkaç sezon tahammül edebilmiş, sonradan başka dizilere şans vermeye başlamıştım.

Eski Tarlabası'ndaki tornacı ve banyocuları tanıdığım kadar konfeksiyoncuları da tanırdım. Özellikle de Yenışehir ve Dolapdere civarında bulunan bu konfeksiyon atölyelerinde çalışan kızlar, genellikle bu atölyelere ortaokuldan sonra girer, yıllarını buralarda tüketir, bir yandan da akraba çevresinden ya da iş arkadaşlarından biriyle evlenmenin planlarını yaparlardı. Kazandıkları paranın çoğunu ailelerine verirler, evlendikten sonra da kocalarının tavrına bağlı olarak iş hayatlarına nokta koyar ya da devam ederlerdi. Konfeksiyoncuların en büyük derdi bazen aylarca hiç iş olmamasıydı. Konfeksiyoncu delikanlılar işsiz güçsüz geçen bu uzun süreleri ya umutsuzca yeni bir iş arayarak ya bunalmıdan bunalmaya girerek ya da evde öylece boş boş oturarak geçirirlerdi. Akraba çevremden bazı konfeksiyoncu gençlerin, bu uzun işsizlik sürelerinden ötürü başka işler yapmaya giriştiklerini hatırlıyorum. Kimi bir şirkette şoför kimi bir bankada gü-

venlik görevlisi kimi de bir handa çaycı olarak karşımıza çıkardı. Bir akrabamın da karısı evlere, şirketlere, bankalara vs. temizliğe giderken evde akşamlara kadar maç, sabahlara kadar da maç yorumları izlemesi akraba çevrelerinde aylarca ayıplanırdı. Ama benim ilgimi en çok dilenciler çekerti. Akşamları ana haber bültenlerinde gördüğüm dilencilerin önemli bir kısmı Tarlabası'nda, hatta bazıları bizim sokağımızda otururlardı. İstiklal Caddesi'nde gelip geçenlerden Allah rızası için sadaka istediğine tanık olduğum, çaktırmadan bakmaya çalışmakla birlikte göz göze gelmemeye özen gösterdiğim, kendilerine düzenlenen polis operasyonlarını ise akşam ana haber bültenlerinden takip ettiğim bu dilenciler de hayatımızdan usul usul çekiliyor ve onların yerini gerçekten dilenciliğin de haysiyetini öldüren lümpen gençler alıyor. Küstahça bir iki lira verir misin abi,

üç lira ateşler misin abi, öğrenciyim yolda kaldım yardımcı olur musun abi, Beşiktaş dolmuşuna bineceğim param yok abi -ve bunu Taksim Meydanı'nda söylüyor- diyen bu lümpenlerden gerçekten utanç duyuyorum. İlk gruptaki, önemli bir kısmı çingenelerden oluşan bu dilenciler, bence klasik İstanbul'un günlük yaşantısında kendine göre bir yere sahiptir ve harabeye dönmüş surlar kadar, Haliç manzarası kadar yahut Boğaz'a inen dik yokuşlar kadar bu topraklara aittir. İkinci gruptaki dilencilerse İstanbul'da dilenci profilinin bile inanılmaz bir yozlaşma içerisinde olduğunu kanıtlamaktadır. Bunları bir kenara bırakıp meslekler üzerinden devam edersek: Eski İstanbul'da çok sayıda kapıcı vardı, ben onlara pek adamakıllı yetişebildiğimi söyleyemem. Kapıcılarla ilgili hikâye çoktur, başrolünde Kemal Sunal'ın oynadığı o meşhur ve tadına doyumaz *Kapıcılar Kralı* filmi de Beyoğlu'nda geçer ve taşra kökenli bir kapıcının İstanbul'da var olma ve kapıcılıktan mal sahipliğine yükselme mücadelesini anlatır. Dedelerim de uzun yıllar kapıcılık yapmış, bu meslek üzerinden İstanbul'da ayakta kalmayı başarmış ve şehirde bu meslek üzerinden bir çevre edinmişlerdi. Benim uzak akraba çevremde de yine kapıcılıkla ciddi bir zenginlik elde eden çok kişi var. Bu kadar çeşitli meslek gruplarından söz açtıktan sonra, çocukluğumdaki kendi kısa süreli iş deneyimlerimden bahsetmeden geçmeyeyim. Eskiden ailelerde -şimdi durum tam nasıldır, bilemiyorum- çocuğum okusa da okumasa da bir de bir meslek sahibi olsun gibi bir anlayış vardı; benim ailem de bu dairenin çok dışında değil-

di. 2005 yazında üç hafta Yenişehir'de bir elektrikçiye, 2006 yazında ise Sormağır'de bir kuaförde yarım gün çırak olarak çalıştım; çalışma sürelerimden de anlaşılacağı üzere ikisinden de hemen kaçtım. Elektrikçiye daha ilk girdiğim an orada herhangi bir işim olmadığını anlamıştım. Evet; ampüller, düğmeler, kablolar, tornavidalar ve çok bilmiş agresif ustalar arasında benim bir yerim yoktu. İçimde bir ses, ilk gençliğimin şafağında ki o yazı orada heba etmemem, oradan çok uzaklara açılmam gerektiğini fısıldıyordu; ben de o yaz gerçekten uzaklara, köye gittim. Erken romantiklerin yaptıklarına benzer bir hareketti bu: Şehirden tabiata kaçıyordum! Kendimi iyice tanıdığım, içimdeki yoğun duygu fırtınalarını ve bu fırtınaları şiirden başka bir şeyle yatıştıramayacağımı anladığım, şimdi bile bir yerlerde devam ettiğini hissettiğim bir yaz oldu 2005 yazı. Elime bir türlü yakışmayan tornavidaları bırakmış, iki aylık tatilin sonunda İstanbul'a cebimde bazılarını hâlâ ezberlediğim şiirlerimle dönmüştüm. Ortaokuldan liseye geçtiğim 2006 yazında ise kendimi bir önceki yazıya göre çok daha iyi tanıyordum. Kuaförlük güzel işti, öğrenmenin bir zararı olmazdı; ama benim yerim yazı masamandı. Yine de bir tecrübe olur, dedim; ama kuafördeki o yarım günlük süre boyunca, zihnimde bu yaz evde onlarca kitap okur ve onlarca şiir yazarım cümlesini gezdirip durdum ve daha ilk öğle arasında eve, kitaplarımın ve şiir defterlerimin yanına döndüm.

Daha önce de söyledim, eski Tarlabası'nı hasretle anıyor değilim, zaten sokakla ilişkimin de dokuz-on yaşlarımda

kesin bir şekilde koptuğunu söyleyebilirim. İlkokulun sonlarına doğru, benim için sokaktaki dünyanın yerini evde kitapların dünyası aldı. Halamın mütevazı kütüphanesindeki kitapları okumaya, bu kitaplığı yavaş yavaş zenginleştirmeye ve kısa süre sonra da kendi bağımsız kitaplığına oluşturmaya; bu esnada da sokakta çift kale maç yapan, bütün gün misket oynayan ve zillere basıp basıp kaçan yaşlılarımı kendimce küçümsemeye başlamıştım. Okulda da vaziyetler hiç fena sayılmazdı. Okul öncesinde evde edindiğim kültürel birikim, ilkokulda kendimi hiç de zorlamadan diğerleri arasında sivirmeme yetmişti. Hayat bilgisi derslerinde uzun uzun konuşmaktan zevk duyuyor, sosyal bilgilerde bazen üst sınıflardan öğrencilerin bile bilmediği tarih ve coğrafya sorularını cevaplıyor, matematik dersinde problemleri hızlıca çözüp öğretmenden tebrik alıyor, tebrik aldıkça da daha bir iştahla derslere katılıyordum. Annem veli toplantılarından keyifle dönüyor, hoca ise bazı derslerde sınıfa soru sorup bana -zaten biliyorsun anlamında- sen parmak kaldırma diyordu. İlkokulun ilk dört yılı özetle böyle geçti; ama sonra birtakım problemler çıktı. Derslerden ve dersleri bir çeşit gösteriye dönüştürmekten artık zevk alamaz oldum, matematiğin giderek arapsaçına dönen problemleriyle uğraşmaya üşendim ve okuduğum kitapların da büyüleriyle dersleri boş vererek yazar olmaya karar verdim. O yıllarda yazdığım şiirleri, hikâyecik ve denemecikleri öğretmenlerle ve bazen de sınıf arkadaşlarımla paylaştığımı hatırlıyorum. Ama bu yeni ilgilerim, giderek yalnızlaşmam anlamına da geliyordu. Yalnız

ve mutsuzdum. Ortaokulun ilk iki yılı da oldukça zor geçmişti. Yazarlık hayallerinden sıkılmış, hepsi birbirinden anlamsız gelen derslerden usanmış, ergenlik bunalımı diye bir şey varsa onun tam içine düşmüştüm. Sokağı sevmiyor, evde sıkılıyor, sınıfta kapı tarafında en arka sırada oturup -ortaokulda edindiğim bu kapı tarafında en arka sırada oturma alışkanlığını doktora yıllarıma dek sürdürdüm- umutsuzca zamanın geçmesini bekliyordum. Gece okul kıyafetlerimle yatıyor, sabah okul kıyafetleriyle kahvaltı yapıyor, okula zaten onlarla gidiyor, günleri hep bu şekilde geçiriyor ve kendimi tam bir hayalet gibi hissediyordum. Okula giderken mutsuzdum, okulda zaten mutsuzdum, eve dönerken İstiklal Caddesi kalabalığı içerisinde mutsuzdum, hafta sonuna girerken mutsuzdum, hafta başlarken mutsuzdum. Benim için hayat, ancak yukarıda kısaca anlattığım 2005 yazından sonra bir parça güzelleşti. Yeniden şiir yazmaya, zamanımın çoğunu İstiklal Caddesi'ndeki kitapçılarda geçirmeye, edebiyat dergilerini tanımaya ve şiirlerimi yayımlayacak mecralar aramaya başladım. Bir gazetenin çocuklara ayrılan sayfasında düzenli olarak şiir yayımlıyor ama bu işin asıl yerinin edebiyat dergileri olduğunu da biliyordum. İstiklal Caddesi'ndeki kitapçılar artık bir numaralı uğrak yerim olmuştu. Okul çıkışlarında, evde kitap okumaktan yorulup dışarı hava almaya çıktığım kış akşamlarında, geldi mi gitmek bilmeyen yaz sıcaklarında ve daha doğrusu her fırsatta kendimi kitapçılara atar ve şiir reyonlarıyla edebiyat dergileri arasında yeni keşiflerin peşine düşerdim. Hâlâ dergilerin yeni sa-

yılarını elimden geldiğince izlemeye çalışıyorum; ama dergilerin bazen bir hayli sığlaşan gündemine teslim olmamaya da dikkat ediyorum. İçimden, birkaç ay sonra otuz yaşıma gireceğim, biraz okumadığım klasiklere falan zaman ayırayım diye geçiriyorum.

Şimdi, 2000'lerin ikinci yarısında İstiklal Caddesi'nde hangi kitapçılar vardı diye zihnimi şöyle bir yokluyorum. O dönemde İstiklal, benim için şu anki gibi Galatasaray-Tünel arasıyla değil Galatasaray-Taksim arası güzergâhıyla daha çekici olan bir caddeydi; dolayısıyla daha çok o güzergâh arasındaki kitapçılara uğurdum. Ortaokul-lise yıllarında en çok kitap-dergi alışverişi yaptığım yerlerin başında Megavizyon geliyordu. Daha ziyade teknolojik ürünler, oyun konsolları, DVD-VCD, müzik CD'si vs. satışı yapan Megavizyon; 2000'lerin ortalarında ciddi bir atılım yapmış, yine girişteki teknoloji bölümünü korumakla birlikte üst katını genişçe bir kitap-kafeye çevirmişti. Buradaki kitap reyonları arasında saatler geçirdiğimi, hâlâ kitaplığımda bulunan birçok şiir kitabını buradan satın aldığımı söyleyebilirim. Mesela ilk aldığım şiir kitabı Attilâ İlhan'ın "Ben Sana Mecburum"uydu. Şairin 2005 Ekim'indeki vefatından sonra bütün kitapları kitapçıların vitrinine konulmuş, çoğu 5 liradan -o zamanın para birimiyle (!) 5 YTL- satışa çıkarılmıştı. Defterler dolusu şiir yazmama rağmen asıl zevki roman okumaktan alıyor ama artık şiir okumalarına da ağırlık vermem gerektiğini düşünüyordum, bu anlamda Attilâ İlhan iyi bir başlangıç gibi görünüyordu. İlhan'ın "Yağmur Kaçağı", "Böyle Bir Sevmek", "Üçüncü Şahsın Şi-

iri" gibi bir hayli romantik, günümüz şiir kamuoyunun çok yüz vermese de benim hâlâ güzel bulduğum şiirlerini okuyor, bir yandan da bu şiirlerin kendi ilk gençlik şiirlerim üzerindeki etkilerini gözlemliyordum. Aynı dönemde, yani 2005 sonlarıyla 2006 başlarında, Nazım Hikmet, Necip Fazıl ve daha birçok yerli yabancı şairin şiir kitaplarını da edindim. Sınıf arkadaşlarımla lise giriş sınavına hazırlandıkları günlerde deli gibi şiir okuyordum; tembel bir öğrenci, çalışkan bir şairdim; hâlîmden memnundum. 2005-2006 yıllarında Sezai Karakoç'u da biliyor, onun Aslıhan Pasajı'ndaki sahafardan aldığım *Sütun* gibi düşünce kitaplarını evde heyecanla okuyordum; ancak bir problem vardı: İstiklal Caddesi'ndeki kitapçılarda Karakoç'un kitaplarını bulmak imkânsız gibiydi. Dolayısıyla hayatımın belli bir döneminde, Karakoç'un şiirine ilişkin bilgilerim önemli ölçüde internetten ve antolojilerden okuduğum şiirleriyle sınırlı kaldı. Antolojiler evet, 2007-2008'den sonra bir daha kolay kolay dönüp bakmadığım şiir antolojileri, o süreçte benim için ciddi bir bilgi kaynağı anlamına geliyordu. Mesela Sezai Karakoç'un "Monna Rosa" ve "Lili" şiirlerini ilk Megavizyon'un şiir reyonlarında karşılaştığım antolojilerde okumuş, her iki şiirden de çok etkilenmiş, onları aylarca elimden düşürmemiştim. Edebiyat dergileriyle ilk tanıştığım yer de yine Megavizyon'un dergi reyonlarıdır. 2000'lerin ikinci yarısında bir diğer uğrak yerim de d&r idi. Ağa Camii'nin karşısındaki dört katlı bir binada bulunan -ki d&r'ın İstiklal'deki altın yıllarıdır- ve daha sonra yanlış hatırlamıyorsam kapanan İstiklal Kitabevi'nin

yerine taşınan d&r; uzun yıllar sonra eski AFM Fitaş binasının giriş katında kendini yeniden gösterdi ve artık İstiklal'deki eski parlıtısını da tamamen kaybetmiş oldu. Evet, yıllar içerisinde Megavizyon kapandı, d&r tanınmaz hâle geldi, Yapı Kredi Yayınları eski yerinden aynı blok-taki -yine cadde seviyesinde bulunan-daha büyük bir alana taşındı, Robinson Crusoe 389 Kitabevi artık takip edilemeyecek kadar çok yer değiştirdi, Simurg kapandı, sonra onun yerinde açılan Ana Kitabevi de kapandı; yani kitapseverlerin İstiklal haritalarında ağırlık daha bir Galatasaray-Tünel arasına doğru kaydı. 2000'lerde de ziyaret ettiğim kitapçı-lardan -unuttuğum bir şey yoksa- sadece Pandora, Mephisto ve İnsan aynı yerlerinde duruyor. Bunlardan Pandora tam anlamıyla bir kitapçıdır, belki istisnai ürünler haricinde sadece kitap satışı yapar, daima sessiz ve nezihdir, İstiklal'in ve Büyük Parmakkapı'nın son yıllardaki acayip değişimini düşünürsek bence biraz yerini yadırgar bir hâli de vardır. Geniş kitap reyonlarının yanında kırtasiye, teknoloji, kafe bölümlerine de sahip olan Mephisto ise İstiklal Caddesi üzerinde yer alan bir mekândan ziyade, İstiklal Caddesi'nin çevre semtlere açılan sokakları gibidir; gerçek bir yaşam alanıdır. 2000'lerin sonlarından itibaren zamanımın önemli bir kısmını Mephisto'nun dergi-kitap reyonlarıyla kafeteryasında geçirdiğimi, bu mekânı biraz da eski İstiklal'den bir hatıra olarak ayrıca sevdiğimi söyleyebilirim. Hasnun Galip Sokak'taki Simurg ise yukarıda söylediğim gibi 2012'de kapandı ve Yılmaz kardeşlerin müthiş misafirperverliği, cömert-

liği ve muhabbetiyle beraber hatıralar arasına karıştı. Burası sadece bir kitapçı değil, bir nevi entelektüellerin buluşma mekanıydı da. Simurg, daha sonra Tarla-başı'nda Kalyoncu Kulluk Caddesi'ne taşınıp sahaf olarak çalışmaya ve internet üzerinden hizmet vermeye, çok daha az sayıda insanın buluşma yeri olmaya başladı. Hasnun Galip'teki mekân ise birkaç yıl Ana Kitabevi'nin İstiklal Şubesi olarak çalıştı ve güler yüzlü çalışanı sayesinde Simurg zamanındaki etkinliğini birkaç yıl daha sürdürdü, sonra o bina otele çevrildiğinden Metis Yayınları'nın da bulunduğu İpek Sokak'a taşındı ve ilkin personeli değişti ve sonra o da tamamen kapandı. Bugün İstiklal Caddesi üzerindeki kitabevi sayısı gerçekten çok yetersiz. Olanlar da dönerciler, kebabçılar, uyduruk fast-foodcular, tantuniciler ve nihayet midyeciler arasında kaybolmuş durumda. Türk modernleşmesinin tarihsel seyri bakımından merkezi öneme sahip olan bu caddede daha fazla sayıda kaliteli kitabevinin bulunması gerekiyor. Sadece yerli değil yabancı yayın satışının da yapıldığı, ufak tefek çay-kahve servisinin olduğu kitabevleri hem İstiklal'in kültürel düzeyini yeniden yükseltecek hem de caddeden ayağını kesen entelektüellerin yeniden gözlerini buraya çevirmesine vesile olacaktır. Mesela Tünel'deki Türk-Alman Kitabevi bütün bu çerçeve içerisinde bence oldukça başarılı, çeşitli yönleriyle örnek alınabilir bir girişimdir. 2017 kışıyla 2018 kışı arasında İstiklal'deki zamanımın önemli kısmını burada geçirmiştım.

ANADOLU TOPRAKLARINDA DİNİ MÜSİKİ

Üzerinde yaşadığımız coğrafya gerek tarih içerisinde yaşayan medeniyetlerin ortaya koyduğu kültürel unsurlar gerekse geçmişten günümüze kadar Türkler tarafından Asya'dan Anadolu'ya taşınan fiilî yaşam şekli sayesinde tarihin her döneminde yerli yabancı sanat adamlarının çekim noktası olan bir kültür merkezi olmuştur. Göç, ticaret ve benzeri nedenlerle farklı kültürlerin birbirleri ile olan münasebetleri sayesinde, kültürün her koluna ait olan ve içerisinde marâzi bir hislilik taşıyan sanat ürünlerinin üretim merkezi hâlini almıştır. Farklı ruh dünyalarını içerisinde barındıran, toplumun her kesiminin estetik anlayışına hitap eden ve çeşitli dillerin anlatım özelliklerini yansıtan her türlü kültürel ürünün ortaya çıktığı bir sanat merkezi kimliğine bürünmüştür. Anadolu işte bu sebeple hem sanatın hem de sanatçının her dönemde çekim merkezi olmuştur. Bu multikültürel yapı sayesinde yüzyıllar boyunca her türlü sanat dalının en yüksek ifade gücüne ulaşan sanatçı, bu coğrafya üzerinde kendine has bir üslup geliştirmiş ve Türk kültürünün şekillenmesi ve renklenmesinde tarihin her döneminde öncü rolü üstlenmiştir.

Müzik kültürü açısından da multikültürel yapı taşıyan Anadolu toprakları, farklı müzikal renk ve ifadelerin en muhteşem örneklerinin ortaya çıkmasına sahne olmuştur. Farklı müzikal kültürlerin iç içe geçerek aynı kültürel potada eritilmesi sonucunda ortaya çıkan özel müzik kültürü tam olarak hem Anadolu'nun hem de Anadolu insanının kimliğini gösterir hâle gelmiştir. Bu müzikal renkler kimi zaman toplumsal acı veya eğlencelerin dışarı aktarımında en önemli araç olarak işlevselleşmiş, kimi zamansa ruhani hissiyatların tecessüm etmesinde ön sırada yer almıştır. Toplumsal olarak ihtiyacı duyulan hissiyat yoğunluğu hangi yönde olursa olsun bu müzikal renkler ilgili ihtiyacın karşılanma-

sında büyük bir eksikliği gidermiştir. Acının en önemli temsil aracı, eğlencenin ilk dışa vurumu, hatta vecdin ve yoğunlaşmanın en önemli bileşeni olarak telakki edilmiştir. Çoğu zaman bahsi geçen hissiyatların yanı sıra dinî vecibelerin de en önemli tamamlayıcısı olarak görülmüştür.

Toplumsal olarak dinî ihtiyaçların karşılanması esnasında da bahsi geçen bu multikültürel müzikal yapı çoğu zaman işlevselleşmekte ve her zaman diliminde olduğu gibi günümüzde de vecd/esrime hâline geçişte bir araç olarak kullanılmaktadır. Anadolu'nun her köşesinde dinî duyguları ve ifade tarzını bünyesinde barındıran güfte ve melodiler yine Anadolu insanının dilinde hayatiyet bulmakta, toplumsal bağın dinî yönünü zenginleştirip daha da kuvvetlendirmektedir. Artık bu toprakların bir simgesi hâline gelen tarikat ve tekkeler içerisinde en gözde şekillerde sergilenmekte ve dinî hususiyetlerin cismanileşmesinde önemli bir araç hâline gelmektedir.

Anadolu'nun değişik bölgelerinde herkes tarafından tanınan mütefekkir, mutasavvıf ve din adamları, bu mûsikî kültürünün, yani bölgesel dinî mûsikî ürünlerinin ortaya çıkışında ana etkenlerden birisi olarak görülmektedir. Bahsi geçen kişilere ait dinî öğretilerin gelecek nesillere aktarımında en etkili yolun mûsikî olduğu bu bölge insanlarıncaya da fark edilmektedir ve bu farkındalık bir anlamda dinî mûsikî üretiminin hızlanması ve yoğunlaşmasının da ana nedenini oluşturmaktadır. Nitekim dinî mûsikî eserlerinin ana bileşenlerinden birisi ve mesajın ana taşıyıcısı olan güfte unsuru bu mütefekkir, mutasavvıf ve din adamlarından alınmakta ve bu kişilerin topluma vermek istedikleri dinî mesajlar ve

öğretiler genellikle dinî mûsikî ürünü olarak hayatiyet bulmaktadır. Bölge insanları tarafından başta bu mütefekkir, mutasavvıf ve din adamlarının öğretileri öneme haiz görülmekte, aynı zamanda bahsi geçen kişilere ait olan güftelerin bölge mûsikîşinasları tarafından bestelenen eserleri de aynı derecede kıymet bulmaktadır. Bu sayede bölgelerde hâkim olan dinî iklim bu eserler vasıtasıyla yaygınlaşmakta, hem güfte sahibi kişiler hem de bu kişilerin şiirlerini besteleyen mûsikîşinaslar bu sayede geniş bir alan içerisinde tanınırlık kazanmaktadır.

Dinî mûsikî tekke ve cami mûsikîsi şeklinde iki alana ayrılrsa da çoğu zaman birçok mekân içerisinde bu iki kolda iç içe geçmişlik görülmekte ve tekke tarafı ibadetmekânları içerisinde de yerini almaktadır. Bu mekânlarda günümüzde tekke mûsikîsi de icra edilmekte, özellikle dinî açıdan önem taşıyan kandil ve bayram günlerinde bu iç içe geçmişlik daha da fazla hissedilmektedir.

Alvarlı Hâce Muhammed Lutfi Efendi

Dinî mûsikînin tekke tarafı içerisinde Kurân-ı Kerîm'in prensipleri, Hz. Peygamber ve ashabının uygulamaları yanında tasavvuf düşüncesine ait öğretiler işlenmekte ve bu konuların nesilden nesile aktarımı bu mûsikî ürünlerinin dilden dile kulaktan kulağa yayılmasıyla sağlanmaktadır. Meşk sinsilesine bağlı kalmak suretiyle başta dinî içerikli güfteler olmak üzere tüm dinî mûsikî kültürü yaygınlaşmakta ve ulusal dinî mûsikî külliyyarının en önemli bölümü bu yolla ortaya çıkarılmaktadır. Anadolu'nun çeşitli köşelerinde bu yolla üretilen mûsikî eserleri zaman içerisinde yaygınlaşarak bölgesellikten ulusallığa taşınmakta ve Türkiye'nin her bölgesine mensup insanların dinî hassasiyetlerini ve ruhani durumlarını ifade etme işlevi görmektedir.

Bahsi geçen dikey geçişin en belirgin örnekleri Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşanmaktadır ki ismi bu bölgeyle anılan birçok mütefekkir, mutasavvif ve din adamına ait olan güfteler, bölgede gazelhan adı verilen dinî mûsikî icracıları tarafından besteye dönüştürülmektedir. İbrahim Hakkı Hazretleri, Alvarlı Hâce Muhammed Lutfi Efendi gibi isimlerin güfteleri bu gazelhanlar aracılığıyla dinî mûsikî anlamında ulusal repertuvara kazandırılmıştır. İbrahim Hakkı Hazretlerine ait bir güftesi şu şekildedir:

*Gönül hep sendedir elhamdülillah
Leb-i kevser'dedir elhamdülillah
Ne bir dünya malı ister ne zînet
Ne sim-ü zerededir elhamdülillah
Hamden lillah şükran lillah
Allah Allah illallah
La ilahe illallah la ilahe illallah
Gönül dostun tanır تنها cihanda
Acep hoş yerededir elhamdülillah
Ezelden aşk-ı olduk Hüda'mn
Henüz ol serdedir elhamdülillah*

Camilerde, medreselerde, külliye-lerde ve değişik tarikat toplantılarında yapılan dinî toplantılarda bu mûsikî genellikle zikri tamamlayan bir unsur olarak görülmektedir ki eserlerin aktarım ve yayılım sürecinde bu toplantılar da büyük önem arz etmektedir. Mûsikî özellikle Anadolu'daki muhtelif tarikat toplantılarının ortak paydasını oluşturmaktadır. Tarikatlar içerisinde mûsikî hem ibadetin bir bölümü olan zikir safhasını olgunlaştırmakta hem de vecd unsurunun yoğunluk kazanmasında büyük önem taşımaktadır. Bu toplantılar içerisinde mûsikî unsurunun da yer aldığı belli ritüeller aşamalar hâlinde yapılmakta ve bu aşamaların her biri bahsi geçen tekke mûsikîsi ile desteklenmektedir.

Bu toplantılar esnasında ortaya çıkan mûsikî ürünleri gerçekten takdire şayan bir sürece de işaret etmektedir. Müzik bilimi açısından incelenmeye değer olan bu süreç baştanbaşa bir yetenek sergileme alanı özelliği taşımaktadır. Nitekim irticali ve anlık besteleme veya güftelere melodik yapı giydirme şeklinde süregelen bu süreç her ne kadar bu süreci oluşturan kişilerce normal görülse de müzikal anlamda incelendiğinde bu durumun önemli bir müzikal yeteneğe de işaret ettiği görülmektedir.

Erzurumlu Kebapçı Hafız (Gazelhan)

Anlık besteleme olarak adlandırılabilir bu süreçte gerek güfte gerekse seçilen güfte üzerine giydirilen melodi seçimi anlık olarak yapılmakta ve bu uyumun yakalanması büyük önem arz etmektedir. Bu süreci işletmek ve süreç içerisinde eser üretimi yapmak müzik sanatı adına önemli derecede bir yetenek gerektirmekte ve sıradan bir müzik yeteneğiyle bu süreci devam ettirmek pek mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla “gazelhan” veya “hâfiz” gibi isimlerle unvanlandırılan bu kişiler hem dinî açıdan kıymetlendirilmekte hem de müzik bilimi anlamında kıymete haiz görülmektedir. Buldukları camia içerisinde bu yetenekleri nedeniyle ön plana çıkarılmakta ve bu yeteneklerine istinaden farklı ve toplumsal açıdan değerli bir statüye kavuşmaktadır.

Genellikle usta-çırak yani meşk sistemi içerisinde yürütülen bu eğitim sistemi, informal bir sistem olması hasebiyle bir yandan mûsıkî kültürünü inanılmaz şekilde renklendirip çeşitlendirirken diğer yandan aynı kültürün yatay ve dikey olarak gelişmesini de beraberinde getirmektedir. Bu sistem içerisinde her usta sahip olduğu hem müzik yeteneğini hem de dinî öğretileri karmaşık bir yapı içerisinde talep edenlere aktarmaktadır. Bu aktarım işlemi bağlı bulunduğu toplum içerisinde de önemli sayılmakta formal eğitim sistemi içerisindeki eğitimcilerin gördüğü saygı ve sevgi bu icracı-eğiticiler tarafından da görülmektedir. Bu informal süreç sonrasındaki bölgedeki dinî mûsıkî kültürü yayılımını devam ettirirken meşk sistemi dolayısıyla bölgedeki dinî mûsıkî icracılarının sayısı da zamanla artış göstermektedir.

Dinî mûsıkînin tekke tarafı içerisinde Kurân-ı Kerîm’in prensipleri, Hz. Peygamber ve ashabının uygulamaları yanında tasavvuf düşüncesine ait öğretiler işlenmekte ve bu konuların nesilden nesile aktarımı bu mûsıkî ürünlerinin dilden dile kulaktan kulağa yayılmasıyla sağlanmaktadır. Meşk sinsilesine bağlı kalmak suretiyle başta dinî içerikli güfteler olmak üzere tüm dinî mûsıkî kültürü yaygınlaşmakta ve ulusal dinî mûsıkî külliyyarının en önemli bölümü bu yolla ortaya çıkarılmaktadır.

Anadolu'nun hemen her köşesinde yukarıda bahsi geçen şekilde yürütülen bu mûsıkî üretimi ulusal müzik kültürüne çok büyük bir katkı sağlamaktadır. Özellikle tekke ve tarikatlarda bu anlamda yapılan müzik eserleri zaman içerisinde bütün çevresini etkilemekte ve bu eserler kısa bir zaman içerisinde sadece ait oldukları bölgede değil çevre bölgelerde de yaygınlık kazanmaktadır. Bölgesellikten ulusallığa doğru süregelen bu işlem kesintisiz şekilde devam etmekte ve bölgesel dinî mûsıkî eserleri belirli bir zaman sonra ulusal repertuvara kazandırılmaktadır. Nitekim mûsıkî kültürümüzün dinî tarafı birbirine yakın üslubu taşıyan bu eserlerle zenginleşmektedir. Esas olarak bölgesel özellik taşıyan ve bölgesel mütefekkir, mutasavvıf ve din adamlarına ait güftelere sahip olan bu eserler zaman sonra ulusal dinî mûsıkî kültürünün nadide birer örneği olarak kültürümüz içerisindeki yerini almaktadır. Bu sayede hem ortak dinî mûsıkî dili oluşturulmakta hem de daha çok kendi bölgeleri içerisinde tanınan mütefekkir, mutasavvıf ve din adamları ulusal anlamda tanınarak temsilcisi oldukları dinî öğretileri mûsıkî aracılığıyla daha da fazla kitleye ulaşabilmektedir.

SEÇİM SİZİN

eriş un

1974

www.erisun.com.tr   #erisundunyasi

MODERN BİR İDEOLOJİ OLARAK SİYASAL İSLAM KAVRAMI -1-

İnsanlık, var olduğundan beri hayatı anlamlandırma, kâinatın işleyişine yönelik yorum yapma ve insanın varoluş amacını açıklayabilme adına sürekli bir arayış içinde olmuştur. Bu arayış sonucunda insanlar bilgiye ulaşma eyleminin kaynağını; çoğu zaman din kavramı ile açıklanmıştır.^[1] Fakat Batı toplumlarında meydana gelen akıl merkezli dönüşüm; dinin popülaritesini önemli ölçüde ortadan kaldırmıştır. Bu bağlamda bilginin kaynağına yönelik farklı disiplinlerin (bilim dalları) ortaya atılması; bireyleri giderek dünyevileştirmenin yanında din kavramına yönelik bakış açısını da olumsuz etkilemiştir. Öyle ki bireyler; hayatlarının amaçlarını, dünya görüşlerini ve siyasal iktidarla alakalı bilgilerini dine dayandırma yerine daha somut bir şekilde ifade etme ihtiyacı duymuşlardır. Bu ihtiyaca binaen; ortaya atılan bazı kavramlar din kavramının fonksiyonlarını yerine getirmese de anlam yakınlığı açısından bireyler üzerinde etkili olmuştur. Böylece; bireylerin dünya, evren, toplum ve insana bakış açısı olarak anlamlandırılan “ideoloji” kavramı; çoğu zaman dinle benzeşen ve örtüşen bir ifade biçimi olmuştur. Sosyal bilimler alanında irdelenen bir konu olan ideoloji; meydana gelen birçok siyasal, toplumsal, ekonomik olayın anlamlandırılması açısından referans olan bir kavramdır.

Bu bağlamda din kavramının toplumsal alana etkisi ve ideoloji kavramının insan kümelerini bir arada tutabilme özelliği düşünüldüğünde; kavramlar arasındaki benzeşmenin sivil ve kamusal alana etkisi de ortaya çıkmaktadır. Toplumsal düzeninin koruyucusu olarak tanımlanabilecek olan “siyasal iktidar” kavramının; fonksiyonlarını yerine getirirken hem dinin hem de ideolojilerin isteklerini yerine getirdiği düşüncesi genel kabul hâlini almıştır.^[2]

Din, ideoloji ve siyasal iktidar arasındaki bağlantı, kavramların birbirlerine olan ilgisinin de gerekçesidir. Öyle ki; ele alınan bu

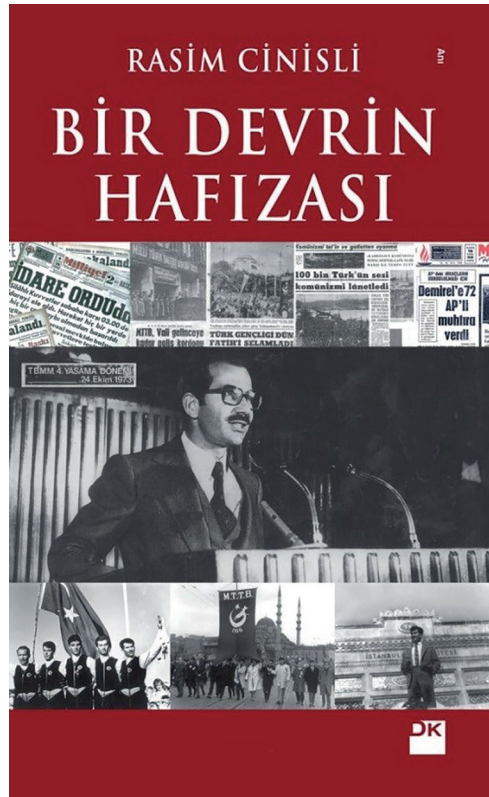
kavramların asıl hedefi birey ve toplumdur.^[3] Bu bağlamda din kavramı, toplumu etkileme gücü ve insanlar üzerinde kurduğu otorite açısından “iktidar” kavramıyla ilgilenmiştir. Bu ilginin doğal sonucu olarak din-siyaset ya da din-devlet bağlantısı ortaya çıkmıştır. Din kavramının ideolojik boyut kazanması ve siyasallaşması bu bağlantı sonrasında söz konusu olmuştur.

İslam; siyasal ve sosyal alanda ortaya koyduğu kurallarla mensuplarının dünya görüşünü belirleyen bir din olagelmıştır. Öyle ki İslam dini, bireylerin özel hayatından hukuk alanına iktisadi yaşamdan siyaset alanına kadar bütün hayatı kapsayan kurallı bir inanç sistemidir. Bu inanç sistemine yönelik tanımlamalar yapılacak olursa; Allah'ın elçi olarak belirlediği Hz. Muhammed (s) aracılığıyla gönderdiği emir ve yasakların tamamını içinde barındıran semavî dine “İslam”, İslam dininin, toplum ve kültürel varlıklara göre şekil alarak uygulama biçimine dönüşmesine ise “İslamiyet” denilmektedir.^[4] Bu noktada Siyasal İslam kavramı ya da ideolojik tanımlamasıyla İslamcılık, İslam'dan daha çok İslamiyetle şekillenen, siyasal alanın İslami doktrinlere göre ya da en azından İslami doktrinleri dışlamadan belirlenmesini amaç edinen bir ideolojik yaklaşım olarak el alınmıştır.

Bu yaklaşımın İslam tarihiyle yaşıt olduğuna yönelik görüşler olsa da ideolojik olarak özellikle 19. yüzyılın sonlarında ortaya atılmıştır. Siyasal İslam kavramı modernleşen dünya ile ortaya çıkan fikirleri, dinsel motiflerle işleyerek çağdaş ve sistemli bir düşünce yapısı meydana getirme zorunluluğunun sunucudur.^[5] Demokrasiye katılma ve örgütlenme gibi demokratik hakların İslam'a göre belirlenmesi, siyasal,

ekonomik, sosyal ve hukukî alanın inanca göre şekillenmesi düşüncesi siyasal İslam kavramını doğurmuştur. Bu minvalde yaşadıkları toplumu ve siyasal iktidarın egemenlik alanını İslamî bir bilinçle şekillendirmeye çalışan bireylere İslamcı, İslamcılarının oluşturduğu fikir temelli ideolojik harekete ya da Batı modernleşmesi-ne karşı oluşan toplumsal tepkiye Siyasal İslam ya da İslamcılık denilmektedir.^[6]

Bu kavram ortaya çıktığı dönemde Yeni Osmanlılar tarafından Anadolu'da, Cemalettin Efgânî tarafından Mısır'da ve Seyit Ahmet Han tarafından Hindistan'da temsil edilmiştir.^[7] Bu bağlamda Osmanlı'nın içinde bulunduğu siyasî çalkantılar içinde tartışılan bu kavram, ilk defa *Türk Yurdu* dergisi yazarı Ziya Gökalp tarafından “Üç Cereyan” isimli makalede kullanılmıştır. Yine kavramın; *Sebilürreşad* dergi-

sinde “İslam’da Davayı Kavmiyet” isimli makalede Babanzade Ahmet Naim tarafından olumsuz mânâda kullanıldığı ifade edilmektedir

Siyasal İslam’ın Tarihsel Gelişim ve Dönüşümü

Siyasal İslam kavramı, 19 ve 20. yüzyılda Müslüman toplumları Batı’nın baskısından akılcı bir şekilde kurtarmak, Batı sömürsünü ve özentiliğini ortadan kaldırmak, İslam’ı yanlış inanışlardan kurtararak dünyada etkili bir din hâline getirmek maksadıyla oluşturulan mücadele biçimini karşılamaktadır. Bu bağlamda İslamcılık, 19. yüzyılın özelliklerini içinde barındıran, Osmanlı’nın merkeze uzak yerleri ve Hindistan’da şekillenerek 1870’li yıllarda imparatorluğun yönetim kademesinde etkisini artıran bir fikir akımı olarak literatüre girmiştir. İslamcılığın, Batı modernleşmesinin karşısında duran bir grup aydın tarafından ideolojiye dönüştürülmesi 19. yüzyıla rastlamaktadır. Yine aynı yıllarda başka Müslüman coğrafyalarında da alternatif bir ideolojiye dönüştürme çabalarının olduğu ifade edilmektedir.

Kavramın ortaya çıkışındaki nedensellik irdelendiğinde karşımıza Batı toplumlarının aydınlanma süreciyle yaşadıkları ilerleme ve yine bu ilerlemenin getirdiği sonuçlardan biri olan Avrupa’nın sömürgeci anlayışı çıkmaktadır. Öyle ki bu sömürgeci anlayışın hedef kitlesi Batı’ya göre geride kalan Müslümanların yaşadığı coğrafyalar olmuştur. Yine 1789’da gerçekleşen Fransız Devrimi, ulusçu devlet tiplemesini getirerek bütün imparatorluklar gibi Osmanlı’yı da sars-

mıştır. Bu gelişmeler üzerine Osmanlı devrimin getirdiği fikrî dalgalanmalardan korunmak adına öncelikle askerî yapı başta olmak üzere belli başlı alanlarda Batı tarzı ıslahatlara yönelerek korunaklı alanda kalacağını düşünmüştür.

Ulusçuluk akımının meydana getirdiği siyasî hareketlenme imparatorlukta, önce Tanzimat Fermanı daha sonrada İslahat Fermanı ile kendini göstererek Müslüman olmayan toplumlara ek ayrıcalıklar sağlamıştır. Bu durum Müslüman aydınların tepkisini çekmiş ve bu tepkisel yaklaşımın İslamî düşünce sistemine dönüşmesinin önünü açmıştır. Nitekim İslamcılık fikri, devlet politikası hâline gelen diğer iki ideoloji gibi (Baticılık, Osmanlıcılık) Fransız Devrimi ve Avrupa’nın aydınlanması ile başlayan modernizm sürecine karşı duruş olarak ortaya atıldığı savunulmuştur.^[8]

İslamcılık ideolojisinin ortaya çıkışındaki temel etmenler dikkate alındığında, bu fikir hareketinin Avrupa devletlerini yakalama ve kötü gidişattan kurtulma düşüncesi olarak, (Kara, 1985, s. 1408) hem Osmanlı Hanedanı hem de İttihat ve Terakki yöneticileri tarafından ideolojik bir aygıt olarak kullanıldığı ifade edilmektedir (Mardin, 1985, s. 1403). Fakat yönetim anlayışı asırlar boyunca saltanat olan, ekonomisi tarıma dayalı ve geleneksel Sünnî inanış yapısıyla Osmanlı imparatorluğu, Batı’daki gelişmenin asıl nedenini görememiştir. Sürekli bir çatışma içinde olduğu Batı’nın yönetim şeklini ulusçuluğa, üretim şeklini sanayiye dönüştürmesi ve din yerine akli/ideolojileri koyarak ortaçağ düşüncesiyle hesaplaşmasını göz ardı ederek gündelik politikalarla içinde bu-

lunduğu durumdan kurtulmaya çalışmıştır. Bu idare şekli ise Osmanlı'da son çare olarak din faktörünün devlet politikasına dönüşmesinin yolunu açmıştır (Aytepe, 2016). Öyle ki siyasal İslam düşüncesi ilk olarak Sultan Abdülaziz'in saltanatında, "İslam Birliği" önermesiyle resmîyet kazanmış, Sultan Abdülhamid döneminde ise belirgin bir siyasal argümana dönüşerek temsil makamında karşılık bulmuştur. Bu dönemde padişahların kullandığı "sultan, hükümdar" gibi unvanların yerine "halife" unvanının kullanılması bu düşünceyi desteklemektedir (Kara, 1985, s. 1408).

19. yüzyıla gelindiğinde İslamcı aydın kesim Batı toplumlarından geri de kalınması sorununu devlet meselesi olarak değil de topyekûn bir İslam sorunu olarak ele almışlardır. Bu tartışma biçimi dinî değerler ve dinî sembollerin üzerine düşünme fırsatını doğurarak homojen olmayan bir akımı da beraberinde getirmiştir. İslamcılık akımı içinde Ahmet Naim ve Mustafa Sabri Efendi gibi "geleceksel İslamcılarla" birlikte Namık Kemal, Seyid Ahmed Han, Muhammed İkbâl, Said Halim Paşa gibi "modernist İslamcılar" da yer almıştır.

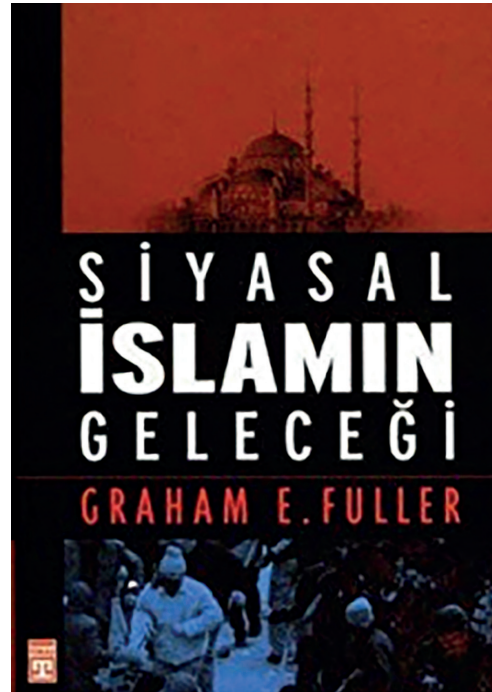
İslamcılık akımı ve onu temsil edenlerin yaklaşımları konusunda sınıflandırma yapan Şerif Mardin "Reformist ve Popülist İslamcılık" olarak iki farklı gelişim sürecine vurgu yapmaktadır. Mardin'in bu sınıflandırması Dünya ve Türkiye'de meydana gelen İslamcılık düşüncesinin temellendirilmesi açısından önemli olmuştur.

Ortaya atılan sınıflandırmayı irdelemek İslamcılık düşüncesinin tarihsel gelişim ve dönüşümü hakkında bir araya

getirilen fikirleri de şekillendireceği tahmin edilmektedir.

Mardin'e göre "Reformist İslamcılık", Osmanlı'nın gerilemesiyle doğru orantılı olarak ortaya çıkan ve Batı'daki seküler uygulamaların İslam'a da uygulanmasını öngören bir anlayışı ifade etmektedir. Dinde reform mantığıyla ortaya çıkan bu anlayışın İslam medeniyetinin çöküşünün sorgulandığı ve Müslümanların eski seviyelerine geri dönmesi için planlamanın yapıldığı bir dönemde ortaya çıktığı savunulmaktadır. Bu bağlamda "selefî" bir düşünce mantığıyla hareket eden reformist İslamcılık, Osmanlı'nın etkisini kaybettiği Mısır, Suriye, Afganistan ve Pakistan gibi coğrafyalarda sömürgecilere karşı başkaldırı düşüncesiyle etkili olmuştur.

Cemalettin Efganî ile simgeleşen bir yaklaşım olan reformist İslamcılık anlayışı, "İttihad-i İslam" teması üzerine inşa edilmiş ve Türkiye'deki İslamcıla-

rı etkilemiş olan Said Nursî ve Mehmet Âkif Ersoy gibi aydınların düşüncelerini etkilemiştir. Yine bu İslamcı yaklaşımın Mısır ve Suriye'de Müslüman Kardeşler Teşkilatı, Afganistan'da El Kaide ve Pakistan'da Mevdudî hareketlerini meydana getiren İslamcı felsefeyi temellendirdiği iddia edilmektedir.

Mardin'in İslamcılık sınıflandırması içinde yer alan, genellikle ulema sınıfı içinde ortaya çıkan ve modernleşme mânâsında reformistlerden ayrı düşünen Popülist İslamcılık ise Osmanlının başkenti İstanbul'da ortaya çıkmış ve etkileri hâlâ devam eden bir İslamcı yaklaşımdır. Öyle ki popülist İslamcılığın etkilerini anlamak için İmam Rabbanî'yle başlayan Ahmedîye ekolünü ve Mevlâna Halid-i Bağdadî'nin Halidiye ekolünü kavramak gerekmektedir; çünkü bu ekoller Türkiye'de en çok mensubu bulunduğu iddia edilen ve birçok siyasi olayın içinde adı

zikredilen Nakşibendilik tarikatını besleyen düşünce yapılarıdır.

Popülist İslamcılık yaklaşımının ortaya çıkışında Sultan İkinci Abdülhamid karşıtlığı, Batı karşısındaki mağlubiyet algısı ve Fransız İhtilali'nin ortaya attığı özgürlük arayışlarının etkisi olduğu savunulmaktadır.^[9] İslamcılar, kısmen muhalif bir hareket olan İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde bulunmuşlardır. Öyle ki Said Halim Paşa gibi reformist, Mustafa Sabri Efendi gibi gelenekçi İslamcılar bu cemiyetin kurulmasında rol oynamışlardır; fakat ilerleyen süreçlerde İslamcılar, İttihatçıların dini kullanmaya başladıklarını sezince bu cemiyeti terk etmek zorunda kalmışlardır (Akyel, 2020). 1909 yılına gelindiğinde ise İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden ayrılan İslamcılar Hürriyet ve İtilaf Partisi ve İttihad-i Muhammedî Partisi adında iki yeni oluşumu kurarak siyasi aktivasyonlarını devam ettirmişlerdir. Fakat bu siyasal İslam düşüncesi, tarihe "31 Mart Vakası" olarak geçen toplumsal olaylar sonrasında ağır bir yara almıştır. Öyle ki İttihadi Muhammedî Partisi lideri Derviş Vahdeti bu olaylar sonrasında idam edilmiştir. Yine bu akımın temsilcilerinden oluşan İslam Teali Cemiyeti'nin Millî Mücadele Hareketi'nin karşısında duran bir yaklaşımda olması; yeni kurulan rejimin İslami fikirlere karşı olumsuz tavır almasına sebep olmuştur.

Bu bağlamda İslamcılık düşüncesinin ortaya çıktığı ve teorik olarak tartışıldığı dönem olan II. Meşrutiyet'ten sonraki süreçte meydana gelen siyasi olayların erken Cumhuriyet döneminde bu akım aleyhine sonuçlar doğurduğu çok açıktır. Öyle ki yeni kurulan Türk devletinin Fransız tipi

pozitivist düşünce ve laiklik adına ortaya koyduğu devlet politikaları, İslamcılarının kendi içine kapanmasına sebep olarak din ve kültür ritüellerinin yaşatıldığı bir cemaatleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Çok partili hayatın başlaması sürecine kadar bir bakıma fetret devri yaşayan İslamcılık düşüncesi, Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte yeni bir sürece girmiştir. DP'nin dine karşı ılımlı politika izlemesi ve Cumhuriyet döneminde dindarlara yönelik aşağılayıcı tutumu ortadan kaldırması İslamcı kesimlerin özgüvenini yerine getirerek farklı yöntemlerle örgütlenmesinin yolunu açmıştır. Fakat 27 Mayıs 1960'ta meydana gelen askerî müdahale, İslamcılarının kendilerini mağdur hissetmelerine sebep olmuştur. Öyle ki 1960 darbesinden sonra Türkiye'de oluşan DP karşıtlığı ve Müslüman kesime yönelik oluşturulan "ezik, düşük, gerici" gibi sıfatlar bu kesimin motivasyonunu artırmıştır.^[10] Bu psikolojik süreç dindarları dönüşüme zorlamış, kendilerine yakın hissettikleri siyasi partilere destek olma yerine kendi siyasi aktivasyonlarını oluşturma düşüncesini sağlamlaştırmıştır. Böylece popülist İslamcılık düşüncesi yeniden siyasi bir örgütlenme olarak hissedilmeye başlamıştır. Öyle ki gençliğini Gümüşhanevî Dergahı'nda geçiren Necmettin Erbakan liderliğindeki Millî Görüş Hareketi'nin temel felsefesinin Nakşibendi şeyhlerine dolayısıyla popülist İslamcılık söylemlerine göre şekillendiği güçlü bir varsayımdır.

Tarihsel değişim süreci bu bağlamda irdelenen İslamcılık kavramının ortaya ilk çıktığı dönemde Kur'anı Kerim kaynaklı İslami çözüm pratiği olduğu, Dünya ve Türkiye'de meydana gelen siyasi, top-

lumsal ve ekonomik gelişmeler sonucunda güncel bir fikir hareketine dönüştüğü muhakkaktır. Öyle ki ilk dönem Batı'dan alınan modernleşmeyi İslamileştirmeye çalışan daha sonra din alanına mesafeli olan ulus devlet ve laiklik esasıyla oluşturulan resmî ideolojinin statükosuyla mücadele eden ve son olarak Batı'dan alınan her modern hareketin aslında "dinde zaten var" olduğu düşüncesiyle oluşturulan ve geçmişe olan özlemi idealize eden bir düşünce yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. ☒

Dipnotlar

- 1- (Akdoğan, 2000)
- 2- (Akyel, 2020)
- 3- (Aslan, 2010)
- 4- (Kara, 1986)
- 5- (Mardin, 2011)
- 6- (Fuller, 2004)
- 7- (Özcan, 2001)
- 8- (Gülgör, 2018)
- 9- (Mardin, 1991)
- 10- (Cinisi, 2017)

Kaynakça

- Akdoğan, Y. (2000). *Siyasal İslam*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Akyel, S. (2020). *TÜRKİYE'DE SİYASAL İSLAM GELENEĞİNDE*. İSTANBUL: ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ.
- Arpacık, C. (2019, ekim 29). <https://www.indyturk.com/node/86101/haber/necmettin-erbakan-siyasetteki-g%C3%B6lgesi-yoklu%C4%9Funda-bile-k%C3%BC%C3%A7%C3%BCmleyen-lider.116>, 2021 tarihinde indyturk.com: <https://www.indyturk.com/node/86101/haber/necmettin-erbakan-siyasetteki-g%C3%B6lgesi-yoklu%C4%9Funda-bi>
- Cinisi, R. (2017). *Bir Devrin Hafızası*. İstanbul: DOĞAN KİTAP.
- Fuller, G. E. (2004). *Siyasal İslamın Geleceği*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gülgör, H. F. (2018). *Osmanlıda Siyaset*. İstanbul: Sağduyu Yayınları.
- Kara, İ. (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İslamcılık Tartışmaları. M. Belge içinde, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi* (s. 1408). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kara, İ. (1986). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*. İstanbul: Risalet Yayınları.
- Mardin, Ş. (1985). İslamcılık. M. Belge içinde, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi* (s. 1403). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (1991). *Türkiye'de Din ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2011). *Türkiye'de Din ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldırım, E. (2012). Türkiye'de İslamcılığın Siyasal Evrimi: Devleti Kurtarmak, Devlet Kurmak ve Devleti Değiştirmek. *TYB Akademi Dergisi*,

İNTİHAR

Üniversite birinci sınıftayım. Bölümün ilk ve ana dersi sosyolojiye giriş dersinde, hayatımda ilk kez amfideyim. Lise sıralarından yeni çıkmış birine göre daha konforlu ve bir o kadar kalabalık bir sınıfta, hâlîmden oldukça memnunum. Dersimizin hocası sınıfa giriş yapıyor. Kısa bir selam veriyor. Kendini tanıtıyor. Biraz da bizleri tanıyor. Tanıştıkça zaman ilerliyor, muhabbet koyulaşiyor. Ders boyunca sohbet ediyoruz. Durkeym (Durkheim) diye birinden bahsediyor derste. Kim olduğunu ve ne ile ilgili olduğunu da bilmiyorum. Bir hevesle adını defterime not ediyorum ve sohbe- te devam ediyoruz. Herhâlde konulara bir sonraki hafta başlarız diye düşünüyorum.

Sanırım üç hafta kadar böyle devam ediyor dersler ve sonradan fark ediyorum ki üç haftadır geldiğim derslerde ho- camızla yaptığımız sohbetler aslında muhabbet değil, dersmiş! Evet, sanırım sosyolojinin ne olmadığını tam da o zaman an- ladım. Durkeym'le de bu hikâyeyle tanışmış oldum. Kendisinin sosyoloji tarihinde oldukça önemli bir yere sahip *İntihar* isim- li bir çalışması var. Çalışmasındaki motivasyon, psikoloji ve sosyoloji bilimi arasındaki uçuruma bir köprü inşa etmek. Bu köprünün temellerini ise bu çalışma ile atıyor. Çalışmada, ta-

Suya yakınlaşıp kendime bakıyorum; bir süre sonra kendimi görüyorum ve kendimden sorumlu yalnızca kendim varım. Hayatımdan ve hayatımla alakalı her şeyden asıl sorumlu bekçi... Kendi hayatımın bekçisiyim. Yaşamımı devam ettirmek ya da sonlandırmak özünde benim elimde, bunun bilincindeyim ve yaşamayı tercih ediyorum. Yaşıyorum da.

mamen kişiye özgü yani psikolojik gibi görünen intiharın, aslında toplumsal bir olgu olduğuna yani sosyolojik yüzüne işaret ediyor. Sahada ele aldığı bu konunun devamında ise erkeklerin kadınlara, bekârların evlilere, bir inanca sahip olmayanların, olanlara oranla intihar oranlarının yüksek olduğunu gözlemliyor. Öyle ki bu durum dinî mezheplerden, sahip olunan çocuk sayısına kadar farklı değişkenler içerebiliyor. Özünde tamamen psikolojik gibi görünen bu meselenin bireyden bağımsız çok fazla belirleyicisinin olması içimde bir tedirginlik doğuruyor.

Üzerine yapılmış daha derin çalışmalarla tanışsam da yüzme bilmeyen bir son sınıf öğrencisi olarak ne kadar derine dalarsam dalayım kendimi tekrar kıyıya vurmuş buluyorum ve âdeta her seferinde suyla tekrar tanışıyorum. Kıyıda oturup bu çalışma üzerine düşündükçe düşünüyorum. Suyu yaklaşıp kendime bakıyorum; bir

süre sonra kendimi görüyorum ve kendimden sorumlu yalnızca kendim varım. Hayatımdan ve hayatımla alakalı her şeyden asıl sorumlu bekçi... Kendi hayatımın bekçisiyim. Yaşamımı devam ettirmek ya da sonlandırmak özünde benim elimde, bunun bilincindeyim ve yaşamayı tercih ediyorum. Yaşıyorum da.

Şahsına münhasır biri olarak bilirdim kendimi. Tercih ettiğim renkler, giyim tarzım, okuduğum kitaplar, dostlarımla kurduğum ilişki, söylemlerim, değerlerim, inancım... Hepsi bana ait şeyler, benim seçimlerim. Benden bağımsız olan her şey; doğduğum çağ, coğrafya, sahip olduğum dil, ailem, çevrem, ilkokul öğretmenim, ortaokuldaki sıra arkadaşım, lisede okuduğum kitaplar, beni cesaretlendiren rehber öğretmenim, ilk aşkı... Şahsına münhasırım, derken aldığım referansların asıl kaynağı bunlarsa ve ben bütün bunların ürünüsem eğer, kaynağı yalnızca ben olan ne kalıyor geriye? En etkilisinden kelebek etkisi denilene kadar işin içinde birçok aktör varsa başrol ben değilsem intiharım bile bana ait değilse, bana ait olan ne? Bu düşünceler elbette ardından sürekli yenilerini getirip duruyor.

Hâli hazırda bizi bekleyen kocaman ve bir o kadar da ufak bir dünyaya doğuyoruz. Doğduğumuz coğrafyadan söylemeyi öğreneceğimiz ilk kelimeye, toplumsal norm denilen onca şeyden mizacımıza kadar her şey... Biz hazırız ve dünya da hâli hazırda duruyor. İntiharımız ise bize ait olmayabilir. Bize ait ne var, diye soruyorum kendime. Rabbim iyi ki varsın, sen olmasan nasıl sığardı avuçlarıma bunca şey, tek başıma nasıl tutardım! 📖

ELİZYA ÜZERİNE

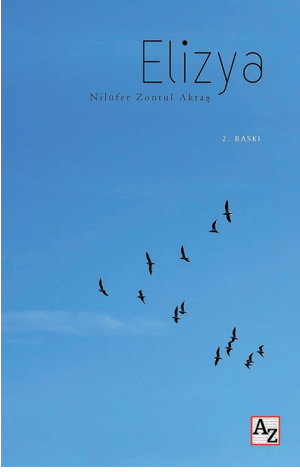
Eskiden umumiyetle şairlerin erkek oldukları düşünülürdü; çünkü mâşuk kadın, âşık ise erkekti. Çocukluğumuzdan beri öncelikle erkek şairleri tanıdık. Mehmet Âkif, Yahya Kemal, Cahit Sıtkı, Orhan Veli, Nazım Hikmet gibi şairler. Dahası İkinci Yeni şairlerinin de büyük çoğunluğu -Gülten Akın gibi akımla irtibatlandırılan birkaç şair dışında- erkekti.

Kışın bazı hususiyetlerini üzerine bir atkı gibi almış bir aralık ayı pazarının ikindisinde, İngilizlerin beş çaylarına nazire yaparcasına geçmeye çalışan bir zaman aralığında, kadın şairlerin şiirleri insanı yormaz zannıyla başlayıverdim *Elizya*'yı okumaya. Esasında salgının başından beri ara vermiştim kitap okumaya. Mecburi okumak durumunda kaldığım bir ikisi dışında yeminliydim sanki kitaplara el sürmemeye. Peki neden insan kitap okumak istemez? Bu sorunun herkese göre farklı cevapları olabilir kuşkusuz. Bence bunun en önemli nedeni kitapların gittikçe kötüleşen dünyayı düzeltmede yetersiz kaldıkları düşüncesiydi belki de.

Sözü Nilüfer Zontul Aktaş'ın kitabı *Elizya*'ya getirecek olursak ilk başta üzerinde yoğun olarak düşünülmüş, çalışılmış bir metin intibayı uyandırdı bende *Elizya*. Ayrıca Nilüfer Hanım, hem şiirleri hem de kendisi üzerine düşünebilmek için yeterli zamanı ve ortamı bulabilmiş birisi kanaatimce. Bazı sosyal medya mecralarından takip edebildiğim kadarıyla **kadınlar**, kendilerini başkalarına/okura beğendirme hususunda erkeklere göre daha mahirler. Aslında bu hususta kadın veya erkek olmak da pek fark etmiyor günümüzde. Her şair veya yazar kendini okura bir **marka** olarak sunmaya/vaat etmeye meyyal görünüyor. Diğer pek çok kadın yazar ve şairde gördüğüm bu hususiyet az da olsa Nilüfer Hanım'da da var.

Öte yandan şairin biyografisine baktığımızda; onun toplumun ıslahı için var gücüyle çalıştığını da söyleyebiliriz. Bunda mesleğinin "öğretmenlik" olmasının da payı vardır kuşkusuz.

Şairin şiiri ile ilgili ilk yorumumuz şu olacak: Şair, bedenini hapseden prangalardan kurtularak ruhunu özgürleştirmek istiyor. Gü-

nümüzde insan, hayatın hay huyu peşinde koşarken kendi ruhunu bile ıskalayabilmektedir. Daha ziyade bedenini/ yüzünü güzelleştirmek, mükemmelleştirmek sevdasındaki günümüz kadının güzelleşmek uğruna ödediği bedel hiç de azımsanamaz. Fakat kalbi duyarlılığını yitirerek akli önceleyen günümüz kadını, hangi uçuruma doğru savrulduğunun farkında bile

değildir. Nilüfer Hanım *Zincir* adlı şiirinde en azından bu gidişin hayra alamet olmadığını altını çizmektedir. Ve ona göre insanın kendisi elbiselerden daha fazla eskiiyip yaşlanmaktadır.

Sözü fazla uzatmadan onun şiiri hakkında şu **yorumları** yapacağım:

1) Nilüfer Aktaş; yaşayan bir dille, temiz, özenli bir Türkçe ile sesleniyor okuruna. Sohbet edercesine, içten bir gülümsemeyle.

2) Nilüfer Zontul Aktaş, hayatında bir karşılığı olan, yaşadıklarının izdüşümü şiirlerle selamlıyor okurunu.

3) Meramını oldukça kısa ve öz bir şekilde ifade etmeyi murat etmiş şaire.

"*Tutunacağı bir dalım vardı/ bir de gülüşün*" dizelerinde olduğu gibi. Genelde kısa şiirler yazıyor ve kısa şiirlerde daha başarılı.

4) Tüm iyi insanlar adına hayalî bir sevgiliye sesleniyor.

5) Onun bazı şiirlerinde "haiku" tadı bulmak da mümkün.

6) Şiirleri fazlasıyla resim sanatıyla ilintili: "yine gidecek misin? dedi/ kalbinin gösteremediği sızılarına/ çizdiği resimle" dizeleri bunun göstergesi.

7) Yer yer bazı dizeleri konuşma havasında. Birkaç şiirde mensur şiire -acaba düz yazıya mı desek?- bayağı yaklaşmış. Misal "Kuş Kanadı" şiirinde geçen "*sustu/ ruhunu tırnakladı anılar/*

konuştu/ sözcükleri kesti acılar" dizelerinde olduğu gibi.

8) Gizliden gizliye nasihat eden bir üst bakış hâkim şiirlerinde. Şairin *Ninem Korkut* mahlasını kullanışı tevekkeli boşuna değil.

9) Didaktik şiirle lirik şiiri aynı potada eritebilmeyi büyük ölçüde başarmış.

10) Çok iyi dizelerle bazı zayıf dizelerin peş peşe gelmesinden oluşan talihsizlik de olmasaydı daha iyiydi.

11) Zaman zaman iyi ve yerinde sorular soruyor: "*gölgelerin içindeki hangi acı?*"

12) Konuşma havasına büründüğü bazı dizelerde şiiri sanki yavaşlıyor, zayıflıyor.

13) Geleneksel metinlere/imgelere fazla yaslanıyor. Şiirin mutfağında kullanıla kullanıla eskitilmiş imgeleri mikrodalga fırında ısıtarak servis etmeyi deniyor. Bu yargı için bazı ipuçları: "*yusunun kuyusu, nuhun divanı, ibrahimin makamı, musanın asası*" tabirleri ya da imgeleri.

14) Eşyaya, nesnelere yer yer farklı bir gözle bakıyor. Zaman zaman küçük, sıradan şeylerin şiirini yazıyor. "Salıncak, Kuşlar, Serçe Yüreği" şiirindeki başlıklardan bazıları.

15) Kelimeleri çift yönlü, uçlu kullanmak ne kazandırır insana pek bilinmez. Fakat o masum kelime, harf oyunlarını çok seviyor. Misal: "b'ulaştıkça, b'asıyorum, b'oyar, vs.

16) "Sevgi" adlı şiirinde çağdaş bir Yunus tadı var.

17) Çok beğendiğim şiirlerinden bazıları: "Güz, Sevdikçe Çoğalır İnsan, Neşe, Elizya..."

18) *Elizya*'nın ilerleyen sayfalarında; çalışmaktan, yaşamaktan, anlaşılamamaktan duyulan yorgunluk ve mutsuzluk seziliyor.

19) Kitaba genel olarak bir not verilse *iyi*-nin üzerinde bir not olur bu.

MİLLİ
KALKINMANIN
GÜÇLÜ
ADI

ASKON

ANADOLU ASLANLARI İŞ ADAMLARI DERNEĞİ

www.askon.org.tr

[askongenelmerkez](https://www.facebook.com/askongenelmerkez)

[askon](https://twitter.com/askon)

[askongenelmerkez](https://www.instagram.com/askongenelmerkez)

+90 212 481 55 50 | Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. No:51-53A Zeytinburnu - İSTANBUL

SİĞİNAKLAR

“Bana rahmet yerden yağar.”

Yıldızlara dokunabilmek hayaliyle geçti tüm çocukluğum. Gökte beni çeken bir şey vardı. Kâinatın tüm kalp atışlarını hissettiren yıldızlar bir sönüp bir parlarken hasret kaldığım anne kucağının sıcaklığını hissedirdim.

Göz kırpyordu annem. "Agucuk, gugucuk"la avutmak isterken kundaktaki bebeğini, bir parlayıp bir sönen bakışları düşerdi üzerime tıpkı şu gökteki yıldızlar gibi. Kâinat ananın parlayan gözleri, şefkat abidesi bir ananın tılsımlı sözleri ile birleşince hem korkar hem sinerdim göğsüne.

Nicedir yüreğimi depreştiren, beni uçurumun kıyısına getirip derinliğin çekiciliğine bırakan gökdelen korkum gelip oturdu yine yanı başıma. Hiç de dostça değildi. Önce çocukluğumdaki toprak yolların uçuruma bakan darlığını hatırlattı. Anladım ki hiç hâl hatır sorması yok bu korkuların. Hep destursuz. Nerden buluyorlar bu samimiyeti anlamıyorum. Sonra yıldırım çeken dev çam ağaçlarını hatırladım. Kozalak toplarken yağmurun masumiyetine aldatıp sığındığımız çamları başımıza dam sanan çocukluğumuz. Çakan şimşegin göğü yaran şiddeti o çocuğu ne kadar korkuttu ise bugün de gökdelenler korkutur beni. Tam yaş kemale erdi diyorum. Bırak artık şu yükseklik korkunu. Yok olmuyor. Göğü delen dev ayaklar tüm beton yığınları ile beraber geliyor baş köşeye oturuyor yüreğimde. Tevekkeli değil en fazla ikinci katta oturmuşum.

Her baktığımda beni zeminin çekici derinliğine davet eden bir yılan; ama sürüngen değil, durağan.

Yüksekler hiç güvenli gelmez bana. İster fiziki ister manevi. Yükselmekten korkarım ben. Güvensen gün gelir yere çalar, sığınan bir ağaç gölgesine şimşek çeker yakar kül eder seni. Heybetli, dik dev omuzlu elektrik direkleri ile yarışan mağrur çam ağaçları daha da korkutur beni. Hiç de masum değildir onların kucakları. Çınar yayvan büyür. Enine genişler. Kolları çocuğunu sarmaya koşan ana kucağı gibidir. Hep açık. Bilmem yıldırımla onun da çam kadar muhabbeti var mı? Dost mu? Düşman mı?

Bıraktım tüm çocukluğumu geride. Baktım bir sabaha karşı şehrin ışıkları bir bir sönerken gökdelenlerden. İzlemek istedim konuk olduğum gökdelenin balkonsuz odasının menfezli penceresinden başkenti. Gecenin zifiri karanlığından kurtulan Güneş'in doğuşundan keyif almaktı maksat. Ne mümkün. Soğuk, ruhsuz beton şehri denmiş bir kere. Başşehir olmasının önünde mahlası. İyi ki menfez var. Dibi göremiyorum (Yoksa eğersem akarım biliyorum!). En az gökdelen kadar dik duruyorum. Bedenimi sabitledim iki duvara tutunarak, yok yok zank gibi yapıştım âdeta. Sadece gözlerim kayıyor evlerin çatılarına. Ne kadar da küçükler. Tahminim "Kutu kutu pense, elmamı yerse, arkadaşım Mehtap arkasını dönse" (mendil kapmaca) oyunu oynayan bir grup çocuk var diyebilseydim keşke! Karınca gibi hareketleri. Seçemiyorum bir türlü, hayvanlar âleminden mi insanlar âleminden mi? Sonra cama vurduğu belli olmayan yağmur taneleri konacak bir dal arıyor âdeta ama ne mümkün? Ağaç yok ki?! Diye serzeniş ederken çocukluğumun sığınağı dev ağaçlar düşmüş meğer aklıma. Onlar güvenilir değildi hiçbir yağmurda. Peki ya şu an içinde bulunduğum bu dev beton yığını? Ne kadar güvenilir? Gök devinin demir ayaklarına yerde iken bakmak bile ürkütücü. İçinde olan ben ne hâldeyim bir bilseniz.

Ekolojik katliam sebebi olarak gördüğüm göğü delen bu beton yığınları çocukluğumun yıldırım çeken dev çamları kadar bile güvenli değil. Onlar masumdu. Bunlar fütursuz. Onların dalları vardı ana kucağı gibi saran; bunlar dalsız bucaksız, komşusuz, balkonsuz. Balkonsuz ev ruhsuz bedene benzer. O balkonlarda ne muhabbetler edilir, ne çiçeklerin sabah serinliğinde tomurcukları patlardı ve yağın yağmurda mis gibi toprak kokusu dolardı genzin. Benzin soluktur gökdelende güneşsiz kalmış gibi.

Toprağa yakın olmak öyle mi ki?

"Ağaca dayanma çürür, insana dayanma ölür" derler.

Çocukluğumda ağaca dayandım, öleyazdım.

Gençliğimde insana dayandım ölmeden gömüldü çoğu.

Şimdi gökdelenler onlar kadar bile güvenilir değil.

Çocukluğumdaki sanırım, göğü delen devin ayakları gibiler bu gökdelenler. Nefesimi kesiyor! Oksijensiz, hareketsiz bırakıyor beni. Dibe çekiyor. Oysa yağmur yağıyordu. Hani nerde toprak kokusu?

Toprağı öpercesine yere kapaklandığım secdelerim geliyor aklıma sonra.

En büyük sığınağım bir nokta. Yoklukta varlığını hissettiren cihanşümul bir nokta.

Cürmü küçük hükmü büyük bir nokta. ☐

TAKİP

Denize hasret ruhumu alıp kumsala indim. Gözlerim denize, bacaklarım güneşe hasret... Bu rüzgârlı günde sahil ise insanlardan arda kalan çöplerle dolu. Doğa deniz ve martılar... Çığırtnan martıları seyre daldım, onlara simit atanları seyrederken ben de doydum. Bir karabatak suyun üstünde baş verdi. Silkelenip yeniden gözden kayboldu. Deniz feneri üstünde çığırtnan bir martı, avını gözlüyordu. Bir martı daha denize inmek ve inmemek arasında bocalayarak yakın uçuş yapıyordu. Martı ayak uçlarıyla denizin yüzeyinde inceden izler bırakarak uçuş denemeleri yapıyor, kanatlarını bir duvak gibi derin mavi suların üstünde sürüklüyordu.

Doğanın görsel şovu, iyodun kokusu, mavinin durusu ne varsa tüm minnet duygularımı toplayıp gönderiyorum şimdi Tanrı'ya. Varlığım ve yaşamıma şükrediyorum. Hayatın olumsuzluklarını, kötü anılarımı ne varsa toplayıp fırlatıyorum mavinin derin sularına. Dalgakıranı yakından görmek için büyükçe bir kayaya oturuyorum. Hava soğuk. Kayanın üstünde oturmaktan içim üşüdü. Şöyle bir ayaklansam da vücudumu ısıtsam diyorum. Önce popomu havaya dikip sonra ön patilerimi ileriye doğru geriyorum. Anlayacağınız vücudumu sakız gibi uzatıyorum. Of! Of! Bu esneme hareketiyle yeniden doğuyorum. Yat yat nereye kadar işte böyle kalkayım da Müge'yi yakalayıp onu firar ettiği yere geri getireyim diyorum.

Yaşım da epey ilerledi, gözlerim artık insanları eskisi gibi seçmiyor. Karıştırıp duruyorum. Allah'tan koku yetilerim tam. Geri kalan yeteneklerim yerinde. Şimdi sıra Müge'yi bulmaya geldi. Onun kokusu on altı yıldır içimde. Küçücük adada benden kaçması imkânsız. Hırr! Birazdan ensesindeyim. Önümden yine birileri geçiyor. Kim olduklarını çıkaramıyorum. Başlıyorum yine hırlamaya. Yoldan geçen biri bana taş atıyor acımasızca bir, iki... Allah'tan taşı atan yaşlı da isabet ettiremiyor, ardındaki bir çocuk ihtiyarın hedefsiz atışına gülüyor. "Sert kayaya çattın oğlum bas git! Ben senin kapına da işemeyi bilirim" diyorum.

Uğultular içinde sesler işitiyorum. "Bu hırıltılar içinde sahilden geçmek için vize almak gerekiyormuş." O da ne demekse? İşte! Ben bu

merhametsiz insanları biraz önce affetmiştim. Önüme bakıyorum. Hedefim Müge'yi bulmak. Yine de intikam duyguma mâni olamıyorum. İnsanları göremesem de kokularından tanıyorum.

İşte şimdi aldım başımı gidiyorum. Bir çocuk bağılıyor arkamdan. “Kurban Bayramı geliyor bu Laki'yi salmayın, koyun diye karıştırıp kesmesinler” diyor. Ne demek istediğini anlayamıyorum. Kurban Bayramı da nedir ki? Müge'nin buram buram tüten kokusunu takip ediyorum. Tam şimdi Avni Beylerin evinin önüne geldim. Arka bacağımı kaldırıp duvarına işiyorum. Bu yüzden hep bu duvara çıış yapıyor sonra da Avni beyi yine affediyorum. Evet, Müge'nin kokusunu siyah burnumu titrete titrete buluyorum, şimdi kokusunu yakınlardan alıyorum. İyice yaklaşmış olmalıyım. Hava karanlığa sarılıyor. Ben de Müge'ye sarılmak istiyorum.

Evet! Geldim sanırım. Bu iki gözlü ev olmalı. Bak bak! Nasıl da tülü çekip pencerenin önüne oturmuşlar. Kendimi göstermeliyim onlara. Pencerenin demir parmaklıklarına patilerimle tutunarak dikiliyorum. Hav hav dilini bırakıp insanca, “Aç aç!” diyorum. Dilim dışarıda, hızlı hızlı nefes alıp sırtıyorum. Müge “Ah, canım!” diyor. Çamurlu patilerimle başkasının evine beni alamıyor. Kulaklarımı düşürüp kiskandığımı belli ediyorum. İçinin acıdığını yüreğimde hissediyorum. Bana acır, benimle eve gelir diye bekliyorum. Oturmuş kahve içiyor. Bana bakıp bakıp gülüyor. Mecburen kuyruğumu kıstırıp eve dönüyorum. Arkamı dönüyor ona bakıyorum. Darıldığımı anlasın istiyorum. Anladımı bilmiyorum.

Müge'yi sokağın başında bekle bekle... Ne kadar beklesem de geleceği yok. Saat gecenin yarısı oldu. Daha fazla beklemek istemiyorum. Geldiğim gibi geri dönüyorum. Bu sefer patilerimle kapıyı vuruyorum. İçerden ev sahibimin sesini duyuyorum. “Öf! Bu saatte de kim geldi yine?” diyor. Gecenin zifiri karanlığında isteksizce kapıyı açıyor. Bir sağa bir sola bakıyor. Kapıda kimseyi göremeyince şaşırıyor. Ben de alttan alta bu durumu fırsat bilip kadının bacaklarına sürünerek içeri giriyorum. Yani emrivaki yapıyorum. Ev sahibim ağzını açıp bir şey söyleyemiyor. Evdekiler bu komik duruma kahkahayı basıyor.

Günün kahramanı ilan ediyorlar beni, Müge başlıyor geçmişimi anlatmaya. “Geçen sene denizde yüzüyormuş da ben onu boğulmaktan kurtarmışım. Denizin üstünde hiç kıpırdamadan yatarken, yüzerek gelip saçlarını ağzıma dolayıp kıyıya çıkarmışım”

Kendimle bir kere daha gurur duyuyorum. Beni aldatmışlar mı ne, orasını da pek anlamıyorum. O yetmiyormuş gibi sarışın uzun boylu sevgilimden bahsediyorlar. Anlatırken Laki'nin iki katıydı, diye gülüyorlar. Buna biraz alınıyorum. Onu ne kadar çok sevdiğimden bahsetsinler istiyorum. Şimdi nerede kim bilir? O sene beni buradan ayırıp İstanbul'a götürdüler. Gitmemek için arabanın içine dışkıyı bile yaptım. Ne yaptıysam beni bırakmadılar. Bir daha ondan haber alamadım. Ah! Nereden hatırlattılar sevgilimi. Müge kendi sevgilisini neden anlatmaz ki bizlere? 🗨️

KARPUZ İMGESİ

Aslında pazardakiler gibi “Haydi kesmece bunlar, kan kırmızısı çıkmazsa alma!” benzeri laflar etmemişti aklını çelmek için. İyisinden bir tane kesip kokusu ve görünüşüyle gelip geçenlerin iştahını açmak için de uğraşmamıştı. Sokak başlarına kurulmuş karpuz sergilerinde bu tür sunumlar satıcılar tarafından bayağı karşılanırdı çünkü. Bir esnaf hatta bir dükkân sahibi tavrıyla oturup müşterisini beklerdi karpuz satıcıları. Yine de pazardaki atmosferin yokluğu bu tuhaf kibrin sebebi olabilirdi.

O sabah Ercan Bey, pazardan alındığı belli olmayan göğsünde Nivkastıl Ünaytıld (Newcastle United) yazılı imitasyon formasıyla memnun bir yüz ifadesiyle yürüyordu. Boynundan göğüs hizasına inen yazıyı boynunu bir hilal şeklinde oluşturan ter ıslatmıştı. Tatilin ilk sabahı alnının akıyla koşusunu tamamlamanın kıvancını yaşıyordu genç adam. Sahilde kısa aralıklarla yarım saat boyunca koşmuştu. Aslında bir saat diye belirlemişti fakat teori ve pratiğin malum çatışması buna engel olmuştu.

Ercan Bey eve dönmenin verdiği rahatlıkla caddede ağır adımlarla ilerlerken etrafı seyrediyordu. Birçok dükkân, mağaza ve market yeni açılıyordu. Zihninde hak ettiği kahvaltının hayali belirdi. Arayıp Birgül’e döndüğünü söyledi. Karısı gelirken ekmek al demekle yetindi. Yüzünde manalı bir tebessümle kapattı telefonu genç adam. Az ileride gördüğü şey ise keyfinin iyice yerine gelmesini sağladı. Demek gelmişlerdi. Acaba daha başka hangi cadde ve sokak aralarında kurmuşlardı sergilerini, diye merak etti. Ercan Bey, nasıl ki kış mevsiminin geldiğine köşe başındaki kestanecileri görmeden ikna olmazsa, yazın başladığına caddelerde ve sokak aralarında karpuz sergileri kurulmadan inanmazdı.

İki apartmanın arasında perili köşk kıvamına gelmiş eski bir ev vardı. Karpuzcu sergisini işte bu köhne binanın önündeki boş araziye kurmuştu. Ercan Bey önünden geçerken başını çevirip baktı. Yaşlı ama pehlivan yapılı bir adam akşamdan örttüğü brandayı iki yanından tiyatro perdesi gibi çekmişti. Şimdiyse sabit durması için kütüklere iple bağlıyordu. Serginin bir tarafında *Jak (Jack) Sihirli Fasulyenin Sırrı*’ndaki deve layık iri karpuzlar; diğer tarafındaysa altın sarısı, Amerikan futbol topunun birkaç katı büyüklüğünde şeker kavunlar duruyordu. Kesilmemesine rağmen kavunların kokusu başını döndürdü genç adamın.

Karpuzun irisi de kabak çıkabilir. Büyüklüğüne aldanmamak gerek.

Yoluna devam etti Ercan Bey. Almak için daha erken diye düşünmüştü. Otuzlu yaşların verdiği rahatlık vardı adımlarında. Fakat kahvaltı sofrasının hayal balonu patlamıştı. Bir an için geriye dönüp alsam mı diye tereddüt etti. Hayalinde geçen yazdan kareler belirdi. Karpuzu dilimledikten sonra kabukta hâlâ kalan etli kısmını kaşıkla sıyırırken gördü kendini. En güzel yeriydi ona göre bu kısım. Fakat eve olan mesafenin uzaklığı gözünü korkuttu. Bu mesafeden götürmek zor olur, diye düşündü. Kararlılığını kendisine kanıtlamak için de adımlarını hızlandırdı. Birazdan, avize dükânının önünden geçerken, zihninde kovamadığı karpuz imgesi bu sefer sıcak bir yaz gecesinde -balkonda otururken- Birgül'ün elinde tepsiyle ona doğru yaklaşırken ortaya çıktı. Sevgili karısının yüzünde karpuzun kan kırmızısı çıkmasından dolayı kocasıyla gurur duyan tatlı bir gülümseme vardı. Sonra bir tedirginlik sardı genç adamı. Herkesin sahip olup da kendisinin olamayacağını sandığı bir şeyin korkusuydu. Apartmanın her katında bu mutlu tablolar yaşanacaktı belki de o akşam. Sanki herkes o gün karpuz alacaktı ve sadece kendisi mahrum kalacaktı böyle bir saadetten. Kim bilir karpuz sergisi kurulalı ne kadar zaman geçmişti de o buralara gelmediği için görmemişti. O anda bir şeyi daha fark etti Ercan Bey. Kavuna karşı böyle bir hassasiyeti ve hayalleri yoktu. Kavun onun için Betmen'in (Batman) yanındaki Robin gibiydi. Zeyna'nın yanındaki güzel Gabriel'di sadece. Gözleriyle ve kokusuyla doymak ona yetiyordu.

Bir karpuzun kırmızı çıkması her zaman tadının güzel olduğu anlamına gelmeyebilir.

Kararlı adımları yavaşladı Ercan Bey'in. İçindeki cılız bir ses geri dönüp iyisinden bir karpuz almasını söylüyordu. Sabah sporuyla kazandığı zaferi böylece taçlandıracağını fısıldıyordu. "Ama" dedi sağduyu sahibi diğer ses gür bir tonda, "Ev uzak, o kadar yolu karpuzla nasıl yürüyeceksin? Aptallık etme, mahalledeki süper marketten alırsın. Ayrıca bugün pazar da kuruluyor, ucuz olur." İtiraz etti cılız ses: "Sergiden alınan karpuzla bir olur mu hiç, adamların ömrü bu işle geçiyor. Karpuz satıcılığının sezonluk esnafı olmuşlar. İyisinden anlar, kötü mal getirt-

mezler tezgâhlarına." Nedense Ercan Bey'e bu ses daha sıcak gelmiş, ona yakınlık beslemişti. Haklıydı ikinci ses,

ona Özgür Bey adını verdi, geri dönüp bir tane karpuz almalıydı ve evde bıçakla yararken o sevinçle gururu bir arada yaşamalıydı Birgül'le. Ev uzaktı, yürümek zordu, "Sana hak veriyorum Sağduyu Bey, dedi, "o vakit ben de küçük bir tane alırım." Uzlaşma sağlanmıştı. Daha fazla uzaklaşmadan geriye döndü.

Döndüğünde, plastik sandalyesine oturmuş buldu yaşlı adamı. Heybeti gitmiş, kat kat üstüne kapanıp küçülmüş gibiydi. Bu hâliyle kısa boylu emekli bir halterciye benziyordu. “Kolay gelsin” dedi Ercan Bey ürkek bir sesle. Yanlış mı yapıyorum duygusu yeniden ortaya çıkmıştı. Karpuzcu lafının devamını bekliyor olmalıydı ki karşılık vermedi. Oysa selama selamla karşılık verilir ve sonra konuya girilirdi. Belki de adres soracağını zannetmişti. Ya da karpuz alacak bir insan tipi yok ben de diye düşündü Ercan Bey. Sportif kıyafetini hatırladı. Daha ilk günden kendisini Hulk kadar güçlü hissediyordu. Bu yüzden lafına devam etmeyi başardı. “Karpuz alacaktım” dedi daha kararlı bir sesle. Emekli halterci suratına bakmadan başını sallamakla yetindi. Öyleyse seç bakalım demek istiyordu, beni uğraştırma. Sergiciler böyledir işte diye düşündü Ercan Bey, memnun da oldu, pazardan alacak olsa bir ilgi bir itina gösterirlerdi ki zannedersin lütufta bulunuyorsun. Bu baskıyı kaldıramayıp mahcup olurdu Ercan Bey. Oysa karpuz sergicilerinde bir sanatçı kibri vardı ve bu da asaletlerini besliyordu.

Ortaya doğru yürüyüp acemi bakışlarla karpuzları süzdü genç adam. Evlendiğinden beri, üç sene oluyordu, birçok defa Birgül’le beraber seçmişlerdi. Onun şu olsun dediği alınırdı ve genellikle de iyi çıkardı. “Sapına bakıp kurumuş olanı alacaksın” demişti bir keresinde karısı. Ercan Bey tek tek kutup noktalarına baktı ama hiçbirinin sapı yoktu. Fabrikasyon gibiydiler üstelik, hepsi yumurta şekilli ve kocamandı. “O zaman desenlerinde yuvarlak beyaz lekeli olanı al” dedi Sağduyu Bey. Dikkatli bakınca bu şekilde olan bir tane buldu. Şunu istiyorum diyecekti ki, “Hemen alma, vur bakalım tok ses geliyor mu” dedi aynı ses. Bu karısının içinde yeşeren sesiydi, onu kontrol ediyordu. Sonra yumruk olmuş eliyle kapı çalar gibi uzaktan tıklattı karpuzu. Tok bir ses nasıl olurdu karar veremedi. “Ne fark eder ki. Karpuz seçmek her zaman kumar gibidir biraz” dedi Özgür Bey. Karpuz seçmek risk almaktı. Ama bir sorun vardı ortada, hepsi büyüktü bunların. Bunu Sağduyu Bey söylemişti.

O yüzden Ercan Bey, “Bana arkadan küçük bir karpuz verir misiniz?” dedi, “Yolum uzun, büyüklerden götüremem.” Arka tarafta küçük var mıydı emin değildi ama serginin o kısmını göremediği için böyle demişti. Besmele çekerek ağırca yerinden kalkarken kat kat açılıp büyüdü ve genişledi yaşlı adam. Yeniden göğsü geniş o eski pehlivana dönüştü. Sonunda ağzını açıp konuştu: “Küçüklerin içi kabak çıkar ama yine de sen bilirsin.”

Birgül’ün kendisiyle gurur duyan o tebessümünü kaybetmek istemiyordu Ercan Bey. Rengi kötü ama tadı iyi tesellisini de razı değildi. Oracıkta ayakta dikilirken düşündü. Bu kocaman karpuzlardan birini götürebilir miydi gerçekten? Bu güç gösterisine kalkışması doğru muydu? Böyle anlarda Don Kişot pervasızlığı ve gerçekleri algılama meka-

nizmasını bozan romantik yönü ağır basardı. Özgür Bey, Sağduyu Bey'e galip geldi. Olmak ya da olmamak! "İyi o zaman, büyüklerden bir tane ver amca" dedi. Gerçi adam, abi ile amca arasında insanı kararsız bırakan bir yaştıydı. Pazularını ortaya çıkararak yeşil bir kaya seçti karpuzcu. Terazide uçuk bir rakam gördü Ercan Bey. En son, yaylaya çıktıkları delikanlılık zamanlarında, bu ağırlıktaki çuvalıyı omuzlayıp taşımıştı. Karpuzun şeklini de biraz tuhaf buldu. Yeşil bir dinazor yumurtası satın alıyor gibi hissetti kendisini. Deniz mavisi büyük bir poşete koydu karpuzu yaşlı adam. Sağduyu Hanım, "İkinci poşeti iste, yırtılır mutlaka, yırtılmasa bile çilesini çekersen" dedi. Diğer ses, "Ne gerek var, poşet sağlam görünüyor, hem karpuzcu huysuz biri, boş ver." Sonra bir şiir söyledi Özgür Bey: "*Demedim dilimin ucuna geleni, gençtim ya ne fark eder dedim.*" İkinci ses kazanmıştı bir kez daha. Evlenince ortaya çıkan Sağduyu'yu bastırmıştı.

Yaşlı karpuzcu paranın üstünü uzatırken, "Nerelisin sen?" dedi. Ercan Bey beklenmedik bu soru karşısında şaşırıldı. İletişime kapalı biri gibi gelmişti ona. Demek anladı buralardan olmadığını diye düşündü. Sonra da, "Denizli, merkezden" dedi. Yaşlı pehlivan bir ooo çekti bunun üzerine ve "Askerliğimi orada yaptım ben" dedi. Ardından poşeti uzattı. Ercan Bey'in sağ omzu yana doğru kaydı tutunca, sportif duruşu birden bozuldu. Fakat hemen kendini topladı. İşkillenmişti. Bir daha geleyim diye duygusal yakınlık mı kurmaya çalışıyor yoksa diye düşündü. Herkese aynı palavrayı sıkıp duruma göre bir gün Hatay'da başka bir gün de Konya'da mı askerlik yaptım diyordu yoksa? "Aslen Burdurlu'yuz" dedi oyunu bozmak için Ercan Bey, "ben doğmadan önce göç etmiş Denizli'ye bizimkiler." Aldırmadı yaşlı adam. "Çocukluğun nerede geçmişse memleketin orasıdır" dedi. Ardından şakağını kaşdı. "Yaşım yetmiş iki" deyip düşündü, "elli seneyi çıkar..." Gözlerini hafif yukarı doğru kaldırmıştı şimdi. "1970'te oradaydım. Bandodaydım ben. Ağlamıştım, komutana beni almayın, yapamam demiştim. Dinlemedi tabii. Sopayı sallayacaksınız sadece, sus demişti, bir de uzun bir boru vardı onu çalıyordum." Ercan Bey hayalinde karpuzcuyu hem bando yönetip hem saksafon çalarken canlandırdı istemeden. Bu arada kendince poşeti tartıyor, acaba gidebilir miyim, bir tane daha mı istesem, diye düşünüyordu. "Hem bak, adam Denizli'yi de biliyor" dedi Sağduyu Bey. "Küçüktü o zaman tabii Denizli, Pamukkale'ye kadar iner çalardık." Islık koyuverdi. "Her gün eğitim olurdu, törenlere giderdik durmadan." Ercan Bey gülümsemekle yetindi. Yoluna giderken karpuzcu tekrar sandalyesine çöküp emekli halterci şeklini aldı.

Beş dakika sonra deniz mavisi poşet sakız gibi sarmaya başladı saplarından. Giderek şeffaflaşmış ve karpuzun desenleri dışarıdan seçilir olmuştu. Korkuyordu Ercan Bey. Karpuzu patlatıp el âleme re

zil olmak vardı işin ucunda. Berberi geçince bir gayretle kucağına aldı bu yüzden poşeti. Apartman penceresinden hâlini gören bir teyze, “Al oğlum, şuna koy” deyip bir poşet atsa ne kadar minnettar kalacaktı kim bilir. Bu şekilde kucaklayarak götürmek çok daha yorucuydu. Teselli aradı Ercan Bey, dayanak istedi. Bu da spor diye düşündü, sabah sporu devam ediyor, dedi kendi kendisine. İki eliyle yukarıya kaldırdığı karpuzla daha sıkı sarıldı, bir bebek taşıyor gibi hissetti. Önünden geçtiği bakkal karpuz satıyordu, poşet isteyemem diye düşündü. Aynı şekilde manavdan da.

Sokakta herkes başını Ercan Bey'den tarafa çevirmiş, hatta dükân önlerine çıkanlar olmuştu, pencerelere ise kadınlar üşüşmüş, çocuklar suratlarını cama yapıştırmıştı. Bütün bu insanlar poşetin ne zaman kopup karpuzun patlayacağını merak ediyordu. Kahvede oturanlar iddiaya tutuşmuştu: Köşedeki mobilyacıya gelmeden patlar. Oraya bile kalmaz, berberin önünde biter işi. Hem taşıdığı devasa ağırlıktan hem de bu kaygıdan dolayı terler boşanıyordu yüzünden Ercan Bey'in. Sırtındaki atlet ıslanmıştı. Nivkasıl Ünayt'd (Newcastle United) formasındaki gerdanlık çirkin şekilde büyümüşü. Boğum boğum olmuştu parmakları ve elleri kızarmıştı. Bir sağa bir sola yalpalıyordu yürürken. Sonunda kucaklamaktan bitap düşüp yeniden saplarından tuttu poşeti. Dolmuşa binsem mi diye düşündü bir aralık. O kadcılık yol dolmuşa binmek için kısıydı ama karpuzla yürümek için de uzak diye karar verdi. Yine de yapamadı.

Birazdan -poşet daha da sarkarken- geçmek zorunda olduğu ateş çemberini gördü. Çok değil az ötede pazar kurulmuştu. Girişte bir kamyon vardı ve açık kasası kavunla karpuz yüklüydü. Satıcı esmer adam tek tük de olsa gelip geçenlere bağıyordu, “Kesmece bunlar, kesmeden alma, kan kırmızısı çıkmazsa bırak git” diyordu. Kenarda tahta bir kasanın üstünde de kestiği karpuz ve kavun dilimlerinden yemeleri için

zorluyordu insanları. Eğer esmer adamın önünden geçerken patlarsa en acısı olacak diye düşündü Ercan Bey. Kolları artık taşıyamıyordu bu yükü. Karpuzcu halini görünce sırttı. “Dinozor yumurtası değil karpuz satıyoruz, al al al” diye bağırdı. “Kabak aşısı yok, Sindirella yok, al al al.”

Bu arada poşet artık neredeyse yere değıyordu. Sürekli daha yukarı kaldırmak zorunda kalıyordu Ercan Bey. Nihayet pazardan meraklı bakışların tacizlerine rağmen çıkmayı başardı. Mahalleye giden ıssız sokağa girince ufukta bir müjde görüldü. Hızlı adımlarla yanına vardı.

Süper marketin mavi kapısından içeri girdi. Karpuzu kasanın yanına bırakıp pembe domateslerden rastgele üç beş tane poşete koyup geri geldi. Sağlam poşetlerden iki tane istedi bu bahaneyle. Poşet parayladı sonuçta. Kimseye minneti olmadan başaracaktı bu işi. Yeniden yola düştüğünde bir elinde pembe domates poşeti diğerinde sağlama aldığı üç kat poşetle karpuz vardı. Sonunda rahatça yürüyebilecekti. Fakat beş dakika gitmeden durup el değiştirdi. Balina ölüsü gibi ağırdı yeşil dinozor yumurtası. Poşetlerin sapı da incelmışti. Ama dayanır diye düşündü, üç kattı. Zor olan kısım geride kalmıştı. Pencereler kapalı, esnaf işinde gücündeydi artık.

Eve çıkan yokuş görününce durup kenarda soluklandı. Meyus gözlerle baktı yokuşa, güneş keh keh güldü hâline sanki. Son bir gayret deyip yeniden koyuldu yola. İnanamıyordu, üç katlı poşet biraz daha incelmışti, deniz mavisinin de sapı kopmuştu üstelik. Yeniden bir kaygı sardı genç adamı. Bu yokuşu çıkaramayacağım düşüncesi onu ele geçirdi. Önce kucağına aldı ama on adım gitmişti ki vazgeçti. Ne yapacağını bilemez hâlde durdu, pencerelerde yine insanlar vardı şimdi. Birden karşıdaki bakkaldan elinde ekmek poşetiyle komşunun oğlu Fitness Güray göründü. Koşup geldi yanına. “Ercan abi, ver bana” dedi perişan hâline bakıp. Kurtarıcısına gülümsedi genç adam. Normalde sevmezdi Güray’ı, Birgül dahil mahalleliye kaslarını, o üçgen vücudunu göstermek için hiçbir fırsatı kaçırmazdı. Fakat beş dakika sonra Fitness Güray da zorlandı, biraz kendini toparlamış olan Ercan Bey aldı bunun üzerine poşeti. “Kaslarım fazla gergin ve yağsız, direkt kramp giriyor” dedi Güray saçmalayarak. Beş dakika da Ercan Bey götürdü. “Allah’ım” diyordu, “sağ salim bizi eve ulaştır.” Yokuşu aşınca Güray yeniden aldı karpuzu. İki yüz metre kadar ilerideki apartman görünmüştü artık. Okulun oraya gelince öğretmen arkadaşlarının bahçe kapısında toplandığını fark etti Ercan Bey. Hafta sonu sınav görevi için gelmişlerdi. Şimdi olmasın şimdi olmasın diye içinden dua etti. Güray poşeti ona uzattı. Sıra ondaydı. Pıt, market poşetlerinden birinin sapı kopmuştu, hissetti. Arkadaşları Ercan Bey’i gördüler, hepsi gülümsüyorlardı. Yaklaşıyordu genç adam. Diğer sap da koptu kopacaktı. Derken Güray henüz vakti gelmemişken bir anda uzanıp elinden aldı poşeti. Mini eteğiyle Gamze öğretmen karşıdan onlara doğru yürüyordu çünkü. Ercan Bey’in ise artık başı dönüyordu, geride kalmıştı. Güray daha elli metre gitmemişti ki patlama sesi ve Gamze’nin ayy nidası geldi. Ne verdiği para ne çektiği çile umurundaydı Ercan Bey’in. Rahatlamıştı. Çok şükür ben de patlamadı deyip öğretmen arkadaşlara selam verdi. “Oğlanın karpuzuna yazık oldu” dedi alnındaki terleri eliyle silerken.

Not: “Demedim dilimin ucuna geleni, gençtim ya ne fark eder dedim.” Bu kısım İsmet Özel’e ait bir şürden alınmıştır.

ASIRLIK LEZZET
USTASI

Hayırlı Ramazanlar

GLİKOZ
FRUKTOZ
ŞURUBU
İÇERMEZ

www.seyidoglugida.com.tr

seyidogluhelva

BİR BUKETLE GELEN

Coğumuz bir buket çiçeğin evliliği kurtaracağına, kırgınlıkları yok edeceğine, iki insanı yaklaştıracığına inanır. Öyle midir? Oysa bu çiçek bir evliliği yok etmeyi, iki insanı birbirine düşman etmeyi, bir yuvanın temellerini yıkmayı pekâlâ başarabiliyor. Kırmızı kâğıda sarılı bir buket nergis, o kadar masum değildir. Aradaki bağı bir makas gibi kesebilir. Evliliği uçurumdan itebilir derin bir çukura. Bunu başarabilecek kadar güçlüdür aslında.

Şubat ayının ortasında bahar aylarını kıskandıracak kadar masmaviydi gökyüzü. Onun da gülüyordu yüzü. Salacak Sahili neşeli yüzlerle, restoranlar hıncahınç boğaza nazır kahvaltılık isteyenlerle doluydu. Denizin kokusunu çekerek yürüdü sahil boyu. Saate baktı 10.30'du. Toplantıya neredeyse iki saat vardı. Daha evvel eşiyile gittikleri restorana girdi. Denizin, güneşli şubat gününün keyfini sürecektir, iyotlu havayı ciğerlerine çekerek dingin bir zaman dilimini yaşayacaktı. Ama önce yapması gereken bir şey vardı. Masaya yerleşir yerleşmez telefonu eline aldı. Kayıtlı ilk numaranın üzerine dokundu.

"Evet, yeni geldim. Şimdi oturdum. Hani seninle daha önce geldiğimiz yer var ya... Hah işte oradayım. Bekliyorum. Toplantıya kadar burada olacağım. Tamam, tamam. Haber veririm. Görüşürüz."

Garsona seslendi. Siparişini verdikten sonra manzarayı izlemeye koyuldu. "*İyi ki gelmişim buraya. Ne zamandır deniz havası solumamıştım. İçim açıldı.*" Gözünün ucunda çifte manzara akıp gidiyor, o da pür dikkat seyrediyordu. Martıların dansını, insanların yürüyüşlerini, balıkçıların olta sallayışını... Balık avcıları buldukları noktadan ilerleye doğru yürüyor, oltayı atmak için uygun bir boşluk seçiyordu. Misinin ucunu denize savuran balıkçı, oltasının ipini uzatarak sepetinin yanına dönüyordu. Kıpırtısız bir bekleyiş başlıyordu sonrasında. Onları izlerken eskiyi anımsadı. Küçük bir çocukken, babasının olta takımlarını gizlice kanepenin altından çıkarır, evin içinde oradan oraya savurur, kimse farkına varmadan da geri koyardı.

Zihnindeki düşünceleri dağıtan bir sese yöneldi bakışları. Unuttu olta sallayan balıkçıları.

"İçimden geldi be ablam. Al senin olsun."

Karadut gibi bir kadın, üç masa ileride oturan çiftin yanına geldi

bir buketle. Kırmızı karanfil buketini uzattı kadına. “İçimden geldi be ablam.” Kadının yüzünde bir tebessüm oluşsa da adam hoşnut olmadı gelen çiçekçiden, bir buket karanfilden. Çiçekçi ısrar etse de eli boş döndü.

Çiçekçiler eşiyile oturan kadınların yanına yaklaştılar hep. O ise tek. Buketler önünden geçip gider de bir tanesi uzatılmaz ona. Ağır ağır yudumlar çayını. Manzarayı. Masaları dolaşan çiçekçi kadınların ilk sözü aynıdır. Hepsinin içinden gelir çiçek vermek. Aniden uzatılan çiçeği gören kadınların tepkisi de aynıdır. Onlar yağmurlu havalarda pek yoktur. Bir köşede topluca saksıların başında beklerler. Ama hava ısıldıyorsa kalabalığın içine akarlar. Gözlerine değen itici bakışlara aldırmaksızın gezerler. İkili, üçlü gruplarla. Birinden seken gönülsüz alıcı adayı, bir diğerine yakalanır mutlaka. Nihayetinde satılan o buket aynı saksıdan çıkmıştır. Masada oturduğu bir saat boyunca bunun farkına varmıştı yalnız kadın. Bir süre sonra önündeki kahvaltılı yapan çiftin yanına da bir çiçekçi geldi.

“İçimden geldi güzel ablam. Al senin olsun” diyerek elindeki buketi uzattı çiçekçi.

“Yok. İstemem” dedi kadın.

Çiçekçi, “Abicim bu güzel ablama alalım bir çiçek” diyerek ısrar etti. Adam hiç reddetmedi. Elini cebine attı. “Ne kadar?” diye sordu. “Gönlünden ne koparsa be güzel abim.”

“On liradan fazla vermem bak.”

“Yapma be güzel abim. Kurtarmaz. Demeti on beş.”

“Almıyorum o zaman.”

Çiçekçi kadın sepetinden bir buket eksilsin diye kabul etti on lirayı. “Olsun be güzel abim. Canın sağ olsun.”

Adam cüzdanına baktı, hiç onluk yoktu. Yirmi lirayı uzattı çiçekçiye. Bekledi üstü gelecek diye.

“Ah abim. Hiç sifteh yapmadım. Bozuk yok” dedi çiçekçi kadın.

“Ver, ver. Ben de bozuk var” diyerek karısı uzattı on lirayı. Çiçekçi gönülsüzce geri verdi yirmi lirayı.

Kimi masalar kırmızı karanfil buketleriyle mühürlenmiş gibiydi, yine de pembe eşarplı çiçekçi kadınlar kollarındaki çiçek demetleriyle geçiyordu oradan. Bazı masalardan inciten sözlerle kovulsalar da rızkın peşinden koşuyorlardı. Restorandaki diğer masalara göre en تنها masa *yalmız kadın*ın masasıydı. Ne karşısında oturan vardı ne de bir buket çiçeği.

Yalmız kadın, saatine bakarken sağ tarafından bir buket çiçek uzatıldı burnuna doğru. İçindeki tüm kadınlık hislerini uyandıran bir kokuydu bu.

“İçimden geldi Sibel Can kaşlı ablam. Al senin olsun” dedi çiçekçi kadın.

Kırmızı kâğıda sarılı taptaze bir buket nergisin kokusu mu, yoksa aşına olduğu çiçekçinin sözü mü bilinmez, gülümsedi. Oracıkta ge-

çirdiği bir buçuk saat boyunca ilk kez nergis satan çiçekçi gelmişti. Kayıtsız kalamadı sapsarı buketi.

“On liradan fazla vermem” dedi *yalmız kadın*. Çiçekçiyle pazarlık yapmayı diğer masalardan öğrenmişti.

“Ablam sen ne yaptın. Bu nergis güzel ablam. On beşten aşağı olmaz” dedi çiçekçi. *Yalmız kadın*, on lirayı uzattı, nergisi aldı.

Kolunda tazecik nergis buketiyle hesabı ödemeye gitti. Restorandan çıktıktan sonra sahil boyunca sol kolunun arasında taşıdı. İçine çeke çeke. Yürüdü öylece. Aniden yüreğine bir his kondu. Ürkütücü bir sesle. Oturdu boş bulunduğu bir banka. Çiçeği burnuna doğru yaklaştırdı, ciğerinin tüm hücrelerine temas edene değin çekti kokusunu. Elleri arasında hissetti dokusunu. Gözlerini yumdu, kendini evde buldu. Tazecik nergis buketiyle eve girdiğini, kokusunun eve yayıldığını hayal etti.

“Bunu sana kim aldı?” diye sordu eşi.

“Hayatım, çiçekçiler sarmış sahili. Kaç çiçekçi geldi, geçti. Sonuncusu nergis uzatınca dayanamadım. Satın aldım. Mis gibi kokar evimiz.”

“*Yalmız bir kadın kendine niye çiçek alsın ki*” diyerek yükseldi adamın sesi.

“Neden almasın?”

“Doğruyu söyle kim aldı? Kim verdi?”

“Ben aldım, dedim ya.”

“Biri verdi belli. Kim verdi?”

Çiçeği burnundan çekti. O an soluverdi ciğerlerini saran nergisin kokusu. Tıpkı kalbindeki kıpırtı gibi. İçindeki heves yön değiştirdi, yok oluverdi sonra. Buketi oturduğu bankta bıraktı. Birkaç adım ilerledi. O buketi içindeki kadını yalnızlığa ittiği gibi terk edemedi. Geri döndüğünde bir yabancıya dokunur gibi eline aldı. Az evvelki kokusunu vermiyordu nergis. Yine de onu bırakmanın daha nazik bir yolu olmalıydı. Ağır adımlarla yürürken sağ tarafındaki genç çift dikkatini çekti.

“Af edersiniz” dedi çekingen bir sesle, “Bu çiçeği size verebilir miyim?” diye uzattı genç kıza.

“Yok abla. Gerek yok.”

“Lütfen, alın. Sizin olsun.”

“Neden veriyorsun abla. Çiçekçi misin?”

“Hayır. Çiçekçi değilim. İçimden geldi.”

Genç kız, teşekkür ederek hevesle çekti *yalmız kadın*ın elindeki nergis buketini.

“Rica ederim” dedi *yalmız kadın* ve öylece devam etti yoluna. Ağır adımlarla. Nergisin kokusu hâlâ burnundaydı oysa. Birkaç saniye sonra genç kızın sesi geldi kulağına.

“Abla... Abla, niye verdin bunu? Aklıma takıldı” diye sordu genç kadın.

“Eşimin alerjisi var” diyebildi *yalmız kadın*. ☒

Yağızhan Çiftçi

BİR GÜN

6 6.45...
“5 dakika daha.”
6.50...
“5 dakika daha.”

6.55...

“Şimdi kalkmazsan kalabalığa kalacaksın.”

Zorla yatağımdan doğruldum. Geri düşmemek için hızla kalktım, yorganın sıcaklığına zıt odanın soğukluğuna aldırılmadan hazırlanmaya başladım.

*

10 dakika sonra dışarıdaydım. Durağa doğru hızlı hızlı yürümeye başladım. Durağın önündeki küçük bakkalda durdum. Bakkal beni görünce hiçbir şey söylemeden bir paket sigarayı arkadan çıkardı.

“Bir de en ucuzundan çakmak.”

“29 lira.”

Ödemeyi yapıp çıktım, durağa giderken kulaklığımı taktım ve beklemeye başladım.

Manda sürüsü misali liselilerin doluğu otobüse bindim, bu saatlerde en azından tutunacak yer bulunabiliyordu. Metrobüse varmam yarım saat sürdü, metrobüste oturacak yer bulabilmişim.

Saat 8 civarında hastaneye ulaşmışım. 8. kata çıktım, dolaptan stetoskopumu aldım, eşyalarımı bıraktım ve genel dâhiliye servisine doğru yürümeye başladım.

*

Asistan odası artık alıştığım şekilde yoğun, asistanlar hocanın keyfi ne zaman isterse o zaman yapacağı vizite/hasta yoklaması için hazırlanıyorlar, çömezler kıdemlilere hasta dosyalarında tamamladıklarını gösteriyor, onlar da eksiklerini söylüyordu. Biz intörn/asistan olarak iki kişiydik, ben ve arkadaşım Fevziye. Odada gözlerim onu aradı, kitabını ve hırkasını ortadaki masanın üzerinde gördüm, nereye gittiğini anladım, yanına gitmek için odadan çıktım.

Servisin ortasındaki bankoda onu buldum, sabahları bize kilitlenen hasta vitallerini temize çekme ırgatlığını yapıyordu. Yanına yaklaştım;

“Benim şahsi intörnüme/stajyerime kim iş yaptırıyor yine?” dedim. Sabahları çok huysuz olduğu için -belki de aynı şakayı binlerce kez yaptığım için- gönülsüzce güldü.

“Günaydın.”

“Günaydın sana da. Kâğıdı ver, ben okuyayım sen yaz.”

“Gerek yok ya hâllerim ben.”

Ne dediğini umursamadan kâğıdı önünden aldım, okumaya başladım.

“Ateş en yüksek 36.5, en son ölçülen 36.4, en düşük 36.4, Nabız en yüksek.”

Yarım saate bitirmiştik, asistan odasına geçtik, alan kıdemlimiz Şeyma’ya kâğıdı teslim ettik. Asistanlardan Onur bizi bugün ilk kez görmüştü.

“Oo Yağızhan bugün siz mi vardınız?”

“Evet abi.”

“Yarın da siz varsınız değil mi?”

“Evet abi yarın da biz varız.”

Bulduğumuz alanda 4 kişi olmamız gerekirken 4 kişilik iş olmadığı için ikiye bölünmüştük. “Eh, o geri zekâlıların yerine bizim geldiğimizi görünce sevinmeleri normal” diye geçirdim içimden. Diğer iki arkadaşı pek sevmiyordum.

“Yağızhan.”

“Efendim abi.”

“16’ya 1’den bir kan gazı alır mısınız?”

“Hemen alıyorum abi.”

*

Ufak tefek işlerle bir yarım saat daha geçirdikten sonra Fevziye’yle oturup viziti beklemeye başladık, ikimiz de artık iyice uyanmıştık. O, o hafta sonu yapılacak TUS’a kendini deneme amaçlı girecekti, derslerle ve artık ders çalışmaktan ne kadar nefret ettiğimizle ilgili konuştüğümüz sırada Miraç Hoca geldi.

“Evet hadi bakalım.”

Hastanede yapmaktan nefret ettiklerimin başında gelen vizite eziyeti başlamıştı böylece. Neyse ki dahiliyede günde bir defa vizite yapılıyordu. Aslında bize bir şeyler anlatılsa bu kadar nefret etmezdim ama Miraç Hoca -hocaların çoğu gibi- bizi insan yerine koyup bir şey anlatmıyordu, bir aydır buradaydık adımızı bile sorma zahmetinde bulunmamıştı.

10 kişilik bir ekip olarak oda oda dolaşırken Fevziye’yle sıranın arkasında durmaya, içeriye en son girip, içeriden en son çıkmaya ve panik hâlindeymişçesine hızlı konuşup hızlı yürüyen hocayla çarpışmaya dikkat ederek bir saat geçirdik.

“Bakın bunlar eksik olursa bir daha azarlarım, Şeyma kıdemli sensin en çok da seni haşlarım.”

Fevziye’ye doğru eğildim;

“Tahmin et hoca Şeyma’yı azarlarsa Şeyma kimi azarlar?”

*

Vizite sonrası tekrar asistan odasına geçip oturduk. Fevziye bir hasta için BT randevusu alırken bana da Onur seslendi.

“Yağızhan”

“Efendim abi”

“Dün nazogastrik taktığımız hasta vardı ya?”

“Evet abi?”

Korktuğum cümle geldi;

“Çıkarmış. Gidip bir bakabilir misin, takamazsan beni çağır.”

“Tabii abi hemen gidiyorum.”

80 yaşında ağızdan beslenemediği için 50 kilo kalmış hasta bir adamın nasıl bu kadar güçlü olduğunu düşünerek bankoya doğru yürüdüm. Hemşireler sağa sola koşuşturuyor, işlerini yapmak için bankonun arkasındaki malzeme dolaplarının olduğu odaya bir giriyor bir çıkıyorlardı. Hiçbirini umursamadan tank gibi yürüyerek içeri daldım, bu şekilde önümden çekilmelerini sağlamıştım, dolaplara seğirttim, malzemelerimi hazırladım.

Acil stajımdan beri hemşirelere karşı merhametim kalmamıştı, buradakiler bölüm başkanının “tatlışları” oldukları için ekstra şımarıklardı. Arada sırada intörnleri itip kaktıkları oluyordu ama ben varken seslerini çıkaramıyorlardı, hastanede geçirdiğim günler -daha doğrusu vatandaşımızla yaşadıklarım- beni iğrenç bir insan yapmıştı ve bu yürüyüşümden hastalarla üstten üstten konuşmama kadar her yerimden belli oluyordu.

Malzemelerimi aldım, eldiven giyip bankodan çıktım. Hastanın odasına girdim;

“Ali beye beslenme sondası takacağım” dedim.

“Hocam geçen de çok zor takmıştınız. Gece rahatsız olup çıkartmış kendi, kusura bakmayın.”

“Bu sonda olmazsa beslenmesinin imkânı yok, daha dikkatli olun çıkartmasın bir daha.”

Serviste taktığım sondadan bulmak da zordu, hemşireler kışkırlarını kaldırıp malzeme getirmeye gitmiyorlardı çünkü.

Sondayı jelatininden çıkardım, elime kayganlaştırıcı ve ağrı kesici özellikli jel döktüm, hastanın yatağını dikleştirdim, hastaya ağzını açmasını söyledim ve burnundan itmeye başladım sondayı.

Tek seferde takmıştım bu sefer. Midede olduğundan emin olmak için hava verdim içine, bir yandan da midesini stetoskopumla dinledim. Olmuştu.

“Geçmiş olsun.”

“Hocam Allah razı olsun.”

Odadan zaferle çıktım. Çöpleri atıp ellerimi yıkadıktan sonra Onur abinin yanına gittim.

“Abi tek hamlede taktım” dedim.

“Ellerine sağlık helal olsun.”

Odada çok durmadan 4. kata yöneldim. Hastanenin balkonunda bu zaferimin üstüne bir sigara yaktım.

*

Öğlen olmuştu bile. Birkaç hafta önce yine çalışırken öğrenci kartımı kırdığım için Fevziye'nin kartıyla yemek yiyordum, o yemeğini evden getiriyordu genelde. Servisin arkasındaki küçük odada buldum onu. Biraz sohbet ettikten sonra;

"Ağam beni besleyecek misin bugün?" dedim. Güldü, çıkarıp kartını verdi.

"Bugün Aycanların son günü ya memleketine gidecek, sen gelince ben onun yanına insem olur mu?"

"Canın nasıl istiyorsa ağam, istediğin kadar takıl" dedim, yanından ayrıldım.

Hastanenin leş yemeğini yedikten sonra tekrar balkona uğradım. İşim bitince yukarı çıktım.

"Yağızhan."

"Efendim abla."

"13'e 2'deki hastanın BT'ye inmesi gerekiyor ama hastayı biliyormsun durumu iyi değil. Yanında doktor olarak sen iner misin?"

"Tabii abla."

Hastanın yanına gittim, personel oksijenini çıkarıyordu;

"Taşınabilir oksijen tüplerinden takalım" dedim.

"Takacağım hocam" dedi, gitti getirdi.

*

Yarım saat sonra servise dönmüştüm. Öğleden sonrası ufak tefek getir götür dışında sakin geçti, köşedeki odada Fevziye'yle oturup muhabbet ederek günü kapattım.

Çıkmadan önce arkadaşım Ercan'a mesaj attım;

"Abi ofiste misin bugün? Çıkışta buluşalım mı?"

"Ofisteyim abi, olur."

"5.30 gibi "X" AVM'de olurum ben."

"Tamamdır ben de çıkarım birazdan o zaman."

Ercan liseden arkadaşım, endüstri mühendisiydi, büyük bir firmada çalışıyordu. Ofislerine haftanın bazı günleri gidiyordu, diğer günler evden çalışıyordu. Ofisi yolumun üzerinde olduğu için fırsat buldukça buluşmayı âdet edinmiştik.

Dolaptan eşyalarımı alıp çıkarken arkadaşım Ahmet'le karşılaştım. Gece nöbetçiydi, yeni geliyordu. Bir süredir görüşmüyorduk, fark etmeden bir saat kadar konuşmuştuk.

Hastaneden çıktığımda Ercan arıyordu;

"Abi neredesin?"

"Kral kritik bir hasta üzerine konuşuyorduk, çıkamadım. Şimdi geliyorum."

"Tamam ben geçtim haberin olsun."

“45 dakikaya oradayım.”

*

Metrobüs ineyeğim durağa çok yakinken durdu. 5 dakikalık bir durmanın ardından anladım ki öndeki metrobüs bozulduğu için duruyorduk. Telefonum çaldı yine, aç bir Ercan tarafından aranıyordum;

“Abi ben geçen buluştuğumuz yere geçiyorum, açım zaten, sen ne zaman gelirsin?”

“Abi ben de açım, herhalde bir 15 dakikaya gelirim, sen bana da söyle bir şeyler ancak gelir zaten.”

*

Metrobüs alternatif bir güzergâhtan durağa ulaştı. İndim, ilk gördüğüm otobüse atladım. İki durak sonra varacaktım.

Otobüs yavaştan durağa yaklaşırken gözümün yanıyla yarım yamalak bir şeyler gördüm. Birileri yerde bir cismi çekiştiriyordu, “Herhâlde çuvalı var birisinin” diye düşündüm ama bir yandan da kulaklığımın tekini çıkardım;

“Kız bayıldı” cümlesini duyunca yalan yok, önce çok tadım kaçtı, sonra diğer kulaklığımı da çıkarıp olay yerine doğru döndüm.

Yerde yatan bir kızı 4-5 kişi anlamsızca sağa sola çekiyordu.

“Çekilin önümden, müsaade edin” diye bağırarak insanları önümden itmeye başladım. Vatandaşımız ne yapılması gerektiğini bilmese de her şeyin üstadı olduğu için kızın tepesinde anlamsızca duruyorlar, ne yapacağını bilen tek kişinin de yolunu kapatıyorlardı.

Bir şekilde kıza ulaşınca önce çantamı yakındaki bir koltuğun üzerine fırlattım, kalp masajı yapmaya hazır bir hâlde üzerine doğru eğildim, nabzı atıyordu.

“En azından kalbi durmamış” diye düşündüm. Soluk alıp vermeye de devam ediyordu. Bilincini kontrol etmek için kızla konuşmaya çalışacaktım;

“Hanımefendi beni duyuyor musunuz?”

“Adınız nedir hanımefendi?”

Ben bu şekilde sorular sorup kızdan cevap olarak hırıltı duyarken birden üzerimize her yönden sıvılar yağmaya başladı. 10 farklı el tarafından çok bir marifeti varmış gibi kolonyaya boğuluyorduk.

“Çekin şunları” dedikten sonra yerdeki kıza baktım, gözleri açılır gibi olmuştu.

“Hanımefendi ben doktorum benimle konuşabilirsiniz” dedim. Yanımdaki bir beyefendi bunu duyunca kolonya sıkanları uzaklaştırmaya başladı. Onunla kızı bir koltuğa oturttum.

“Adınız nedir?”

“Elif.”

“Elif hanım noldu size?”

“Gözüm kararı.. ben bilmiyorum düştüm galiba..”

Yandakilere ne olduğunu gören olup olmadığını sordum, sonra

da Elif'e dönüp;

"Madde kullandınız mı?" diye sordum.

"Hayır" dedi. Anlamsız bir soruydu, kullanan hastalardan da itiraf edenine rastlamamıştım.

"Sizi muayene edeceğim" dedim, baş ve nörolojik muayene yaptım, bir bulguya rastlamadım.

Bu olay süresince duran otobüs birden hareketlenir gibi olunca kaptana durması için bağırdım, bu durakta inmem gerekiyordu, bunu da "Yakında hastane var, burada kalalım" şeklinde söylemeyi uygun gördüm.

"Ambulans çağırılmalı mı hocam?"

"Gerek yok yakını varsa o gelsin alsın, acillik bir durum yok."

"Ablam var o gelecek."

"Tamam o zaman biz seninle inip ablanı bekleyelim."

Durakta indik, Elif ablasını tekrar arayıp olayı anlattı ve beklemeye başladık.

Ercan da beni tekrar aradı, durumu anlattım, soğuduğu için benim yemeğimi de yemişti...

*

Elif'in ablasını beklerken ona yakındaki bir büfeden su aldım. Beklerken canım sıkıldığı için de muayene bulgularını ve ona ne olduğunu anlattım, kısacası susuzluktan bayılmıştı.

20 dakika kadar sonra ablası geldi;

"Kardiyolojiye ve nörolojiye randevu alarak gitsin, şu an acillik bir durumu yok. İki saat uyumasın yemek yemesin. Eğer baş dönmesi, baş ağrısı, mide bulantısı olursa hemen acile başvurun."

"Sağ olun."

Yanlarından ayrıldım, hızlı adımlarla Ercan'ın yanına vardım.

"1100 liraya yaşanacak hayat değil."

"Valla değil."

"Sen yedin mi? Bir tane daha söyleyelim."

İçeceğim yemeğimden önce geldi, bir yandan içerken bir yandan Ukrayna'daki savaşı konuşmaya başladık...

*

Ercan'la 3 saat kadar oturduktan sonra ayrıldık. Durağa yürüdüüm, otobüs beklemeye başladım. Merak ediyordum, acaba bu gece uyuyabilecek miydim?

*

"...ödev olarak bir gününüzü yazmanızı istiyorum arkadaşlar, evden çıktığınızdan eve varana kadar bir gününüzü..."

Güldüm. Bir günüm bir günümü tutmuyordu hangisini yazsaydım acaba? 📺

Ayşe Kasap

HÂKİMİYET-İ MİLLÎYE'DEN ÇOCUK BAYRAMI'NA

Bu yıl 102. yılını kutlayacağımız 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın Hâkimiyet-i Milliye'den Çocuk Bayramı'na uzanan serencamını *Çocuk Vatandır Çocuk Cihandır: 1920'den 2020'ye 100. Yılında 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı* kitabımızda anlatmaya çalışmıştım. Hem kültür tarihimize hem de toplumsal tarihimize bir katkı sunmak ve kültürel mirasımız olan değerleri gün yüzüne çıkarmayı hedefleyen bu çalışma "**Hâkimiyet-i Milliye'den Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'na**"na uzanan 100 yıllık sürecin kısa bir tarihçesini bilgiler, fotoğraflar, gazete ve dergilerden alıntılarla sizlere sunmaktadır. Tarih hatırlandıkça, anıldıkça ve okunduğu sürece bizlere gelecek için ipuçları verecek ve yol gösterecek bir rehberdir.

"Bir sonraki kuşağın geçeceği yolu, bir önceki kuşak yapar"

Öznesi **Çocuk** olan bir bayram hâlini alan "23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" geleceğimiz olan çocuklarımıza; milli, manevi ve evrensel değerler temelli eğitim, kültür ve bilimin ışığında, bilgi toplumu olma yolunda bilinç kazandırmada önemli bir kültürel ve tarihsel mirastır.

1815 Viyana Konferansı sırasında Batılıların "Hasta Adam" teşhisi koyup paylaşmak istedikleri Osmanlı Devleti, 1918'de Mondros Mütarekesi şartlarına zorlanmış ve artık Anadolu'da Türk varlığına son verilmenin eşiğine gelmişti. Böyle bir durumda Türk halkı kadın-erkek, genç-yaşlı, çoluk-çocuk top yekûn millî mücadele başlatmış, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışıyla beraber düzenli olarak yürütülen mücadele sonucunda Anadolu'nun Türk Yurdu olarak kalacağını ilanı tüm dünyaya yapılmıştır.

Anadolu halkı topraklarının işgaline karşı destanlaşan bir direniş göstermiştir. 23 Nisan 1920'de Türk halkının kendi iradesiyle yeni bir devlet kurduğunu ilan eden Gazi Mustafa Kemal ve TBMM'nde yer alan üyeler "23 Nisan"ı 1921'de çıkarılan bir kanunla "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk Yevm-i Küşadı olan 23 Nisan Günü Milli Bayramdır" hükmüyle millî bayram ilan etmişlerdir.

Milletlerin tarihlerinde anmaya ve kutlamaya değer ulusal günleri ve millî bayramları vardır. Türk bağımsızlık mücadelesi ve Cumhuriyet Türkiye'sinin inşası sürecinde önemli yeri olan 23 Nisan 1920 tarihi de bunlardan biridir.

23 Nisan 1920'de kurulan TBMM, işgale karşı verdiği siyasal, askerî ve ideolojik mücadeleyi taçlandırma, meşrulaştırma anlamında bir milli bayram geleneği olması sebebiyle bugünü "Hâkimiyet-i Milliye Bayramı" ya da "Millî Hâkimiyet Bayramı" olarak belirlenmiş oldu.

Meclis'in kurumsallaşması amacını destekleyen bu bayram, erken Cumhuriyet yıllarında "Çocuk Bayramı / Çocuk Haftası" etkinlikleriyle iç içe

geçti. Nedeni ise, devletin denetimindeki bir hayır kurumu olan Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin (Çocuk Esirgeme Kurumu) 1927 yılında almış olduğu bir kararla, 23 Nisan gününü "Çocuk Bayramı"; 1929 yılında ise 23-30 Nisan günleri arasını, "Çocuk Haftası" olarak kabul etmesiydi. Bu nedenle 23 Nisan, dönemin kamuoyunca Hâkimiyet-i Milliye Bayramı ya da Ulusal Egemenlik Bayramı'ndan ziyade, "Çocuk Bayramı" olarak bilinmektedir.

23 Nisan 1922'de Ankara'da yapılan ilk kutlamalarından itibaren çocukların ön plana çıkmasıyla birlikte TBMM Başkanı Mustafa Kemal'in de desteğini alan Himaye-i Etfâl Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu) yöneticileri 23 Nisan 1923'te cemiyet adına yardım toplamaya başlamıştır. 1924 kutlamalarında Latife Hanım'ın Himaye-i Etfal temsilcisi olması ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın da Himaye-i Etfal Cemiyeti'ni açıkça desteklemesi ile 1925'lerden itibaren 23 Nisan'a "Hâkimiyet-i Milliye Bayramı" yanında "Çocuk Günü" ve "Çocuk Bayramı" da denmeye başlanmıştır. 1929 yılında "Çocuk Haftası" adıyla yedi güne çıkarılmış ve kutlamalarda aktif rol Türk Ocaklarına verilmiştir.

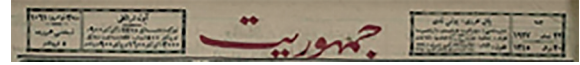
27 Mayıs 1935'te çıkartılan kanunla bugünün adı, "Ulusal Egemenlik Bayramı" şeklinde değiştirildi. Çocuk Bayramı ve Çocuk Haftası 1927-1981 yılları arasında kanunla belirlenmiş bir adı olmaksızın kutlanmıştır.

1970'li yıllara gelindiğinde Himaye-i Etfal Cemiyeti gagesine ulaşmıştır. 23 Nisan Çocuk Bayramı geniş kitleler tarafından kutlanmaya başlanmış ve Türk Milletinin kültürel ve tarihsel mirası olmuştur. 1975 yılındaki kutlamalara TRT Kurumu da katıldı. Kurum çocuk programlarına önem vererek, hafta boyunca yayınladı. 1978'de Meclis Başkanlığının izniyle Mecliste düzenlene törenlere üye sayısı kadar çocuk katılması kararlaştırıldı.

1979 Uluslararası Çocuk Yılı kapsamındaki gerçekleşen önemli bir gelişme de TRT'nin düzenlediği Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliğine ge-

len 5 ülkenin (İtalya, Romanya, Bulgaristan, Irak ve Sovyetler Birliği) çocukları ve Ankara'daki çocukların da katılımıyla TBMM salonunda 1. Dünya Çocuk Parlamentosu'nun toplanması olmuştur.

1981 yılında Millî Güvenlik Konseyi'nin Bayramlar ve Tatil Günlerine dair kanunda yaptığı değişiklik ile 23 Nisan artık "23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" olarak kabul edilmiştir.

22 Nisan 1927 tarihli Cumhuriyet Gazetesi

"Millet Meclisimizle millî devletimizin Ankara'da ilk teşkilat gününü olan Milli bayram Cemiyetimizce çocuk günü olarak tesbit edilmiştir. Bize yeni bir vatan ve yeni bir tarih yaratıp bırakan mübarek şehitlerle fedakâr gazilerin yavruları fakir ve ıstıraplı evladları ve nihayet alemlak bütün muhtac-ı himaye-i vatan çocukları namına milletin şefkatli ve Âli Cenâb hissiyatına müracaat ediyoruz. Kadın, erkek, genç, ihtiyar hatta vakti ve hali müsait çocuklardan mini mini vatandaşlar için yardım bekliyoruz. Her sahnesi başka bir şan ve muvaffakiyetle tetevvüc eden milletimizin, yarım azami derecede muavenet göstermekle beraber, çocuk günününun layıkı veçhiyle neşeli ve parlak geçirilmesi için aynı derecede alaka ve müzaheret göstereceğinden emin olan Himaye-i Etfal Cemiyeti, şimdiden arz-ı şükran eder" ibaresi ile de halka duyurmuştu.

1985'de TBMM ve TRT'nin şenliklerine her kıtadan, 34 ülkeden, her dinden, her dilden ve her renkten çocuklar katılmıştır. Ankara'da bir araya gelen bu çocuklar sevgiyle kucaklaştılar; tek bir kalp, tek bir yürek olup barışı simgelediler. 23 Nisan artık Türk Çocuklarının dünya çocuklarına hediye ettiği bir gün olmuştur. 2020 yılında ise TRT, 41 yıldır düzenlediği 23 Nisan şenliklerine bugüne kadar 150 değişik ülkeden 30 bini aşkın çocuğun katıldığını açıklamıştır.

Türk milletinin gönlünde, bağımsızlığımızın sarsılmaz ifadesi olarak en önemli yeri alan 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 102. Yılı kutlu olsun...

Türk Telekom Online İşlemler uygulaması hayatınızı kolaylaştırıyor

Mobil, evde internet ve ev telefonu işlemlerinizi hızlıca yapabilir,
Türk Telekom aboneliklerinizi hesaplarınız arasında geçiş yaparak
kolayca yönetebilirsiniz.

**DİJİTALE
ÖZEL
TEKLİFLER**

**SİL SÜPÜR
SÜRPRİZLERİ**

**POPÜLER
MARKA
İNDİRİMLERİ**

**HIZLI VE
KOLAY İŞLEM
YAPABİLME**

**HEMEN
İNDİR**

App Store'dan
İndirin

Google Play
DENETİM

Hemen İndirin
AppGallery

Türk Telekom

Türk Telekom Online İşlemler uygulamasından
yararlanmak için internet bağlantısı gerekmektedir.
Ayrıntılar için: www.turktelekom.com.tr

Türk Telekom
Değerli Hissettir